ILUSTROWANY

KALENDARZ POWSZECHNY

INFORMACYJNY

Policji Państwowej Ziemi Wileńskiej

NA ROK

1923

Wyszedł pod redakcją

TADEUSZA BIRECKIEGO

Komendanta Okręgowej Szkoły Policji Państwowej.

WYDANIE I.

Wydawnictwo Okręg. Szkoły Policji Państwowej.

Czcionkami drukarni „ZNICZ"

W I L N O.

Kto zaś prawami pomiata ze wzgardą,
Władzy się stawia zuchwale i hardo,
Ten niewart, by mu świecił błękit nieba.
Komu rząd dadzą, tego słuchać trzeba,
Bo najstraszniejsza jest nierządu plaga.
On burzy grody, on domom zatrata,
W szpetnej ucieczce szyki bratnie zmiata.

Sofokles. Antyg.

W ciele uczciwszy członek nie gardzi podlejszym — nie gardzi głowa rękami, ani nogami bo każdy członek potrzebny i każdy pełni swą powinność.

Skarga.

Od dwóch lat mieliśmy zamiar wydawać Ilustrowany Kalendarz Powszechny Informacyjny Policji Państwowej. Ale jak wiele innych zamiarów, tak i ten, z różnych powodów, musiał powędrować do akt. I obecne czasy są jeszcze bardzo ciężkie, szczególnie dla wszelkiego rodzaju wydawnictw. Pragnąc jednakowoż, nietylko naszemu policjantowi ale i szerokim masom społeczeństwa Wileńszczyzny ,przyjść w niejednym wypadku z pomocą i poradą, zebraliśmy bogaty materjał i już gotowy, ile naszej możności, solidnie opracowany kalendarz oddajemy do użytku.

Kalendarz zawiera: kalendarjum rzymskie, bogato ilustrowany dział literacki i sprawozdawczy, urzędowy, informacyjny z mapami, przepisy Policji Zdrowia (sanitarne), wykaz telefonów, skorowidz adresów i t. d. oraz bogaty dział ogłoszeniowy.

, Kalendarz nasz potrzebny jest każdemu i dlatego powinien znaleść się nietylko we wszystkich urzędach, biurach państwowych i instytucjach prywatnych, kalendarz nasz powinien znaleść się u każdego obywatela. Kto zaś go kupi, zaskarbi sobie jeszcze zasługę, bo przez to popiera i przyczynia się do szerokiego rozwoju pracy oświatowo-kulturalnej w szeregach Policji, na który to cel przeznacza się czysty dochód z wydawnictwa.

Polecając pracę naszą, do użytku publicznego wyrażamy gorącą nadzieję, że pierwszy nasz kalendarz, jako informator powszechny na rok 1923 będzie mile witany przez tysiące życzliwych, będzie przechodził z rąk do rąk i stanie się cennym skarbcem pożytecznych wiadomości.

Cześć i pozdrowienie!

REDAKCJA.

Dziesięć przykazań policyjnych.

Ja jestem służbą świętą, która wywiedzie naród Twój z niewoli zbrodni i występków, a domowi Obywatela zapewni spokój.

1) Nie będziesz miał nic innego przedemną.

2) Nie będziesz brał imienia mego na szkodę Państwa.

3) Pamiętaj abyś mundur swój czcił jako świętość i złym uczynkiem nie plamił.

4) Czcij, szanuj i broń praw obywateli i przełożonych Twoich, a Naród Twój będzie długo żył i dobrze będzie mu się powodziło.

5) Nie zabijaj krzywdą.

6) Nie szargaj świętości i honoru Twego.

7) Nie sprzedawaj się wrogom ładu i porządku publicznego.

8) Nie świadcz fałszywego świadectwa przeciw bliźniemu Twemu.

9) Nie pożądaj sławy bliźniego Twego.

10) Ani stanowiska, ani stopnia, ani mienia, które jego są.

MARJA KONOPNICKA.

Do Świętych Patronów.

Z wspólnej nam ziemi wyrośli, jak kwiaty,
Wielbiący Stwórcę we wspólnej nam mowie,
Do Was ja wołam Święci Młodziankowie,
Przyobleczeni w zórz bożych szkarłaty.

O, Kazimierzu! Królewiczu miły,
Coś lilję serca na ołtarz dał Boga,
Świeć mi przykladem i użycz mi siły,
Bym szedł Twym śladem, choć trudna jest droga.

O, Stanisławie, o, cudne pachole,
Coś ród swój Kostków mianował imieniem,
Dłoń Swoją bratnią na mojem złóż czole
I ducha rozpal łaski Twej promieniem!

A Ty, o Pani, co nasze dąbrowy
I strzechy świętą błogosławisz ręką,
Hetmanko starej naszej Częstochowy,
Wzejdź nam w noc smutku przejasną jutrzenką!

Niechaj to czujem, że nad ziemią naszą
Połyska Twoja gwiaździsta korona,
I niech nas żadne przygody nie straszą,
Zdrowaś Maryo i błogosławiona!

Przepowiednie pogody.

Dla wielu przeciętnych czytelników kalendarz traci połowę wartości, jeżeli w nim nie są podane szczegółowe przepowiednie pogody z góry na cały rok. Każdy wie, że to błędne żądanie; ale winni są tu wydawcy kalendarzy, którzy przez dziesiątki lat z całą stanowczością podawali te przepowiednie, a że drukowane słowo miało i ma wielką powagę, ludzie pomimo woli przywiązywali do nich wielkie znaczenie i raz zawiedzeni, w roku następnym szukali w nowym kalendarzu pożądanych wskazówek.

Sumienna wszakże nauka powiada, że przepowiednie pogody, sięgające na cały rok naprzód, bez względu na miejsce, nie mają żadnej wartości.

Ponieważ jednak w przyrodzie nic się nie dzieje bez wystarczającej przyczyny, musi być jakiś czynnik, wywołujący zmiany pogody, ale przewidzieć go nie można na daleki czas, ani też jest on miarodajny dla każdego miejsca. Nauka dotychczas ma jeden tylko sposób, a jest nim badanie stanu powietrza na stacjach, do tego badania przeznaczonych. Na podstawie tych badań można przypuszczalnie wnioskować o stanie pogody na 2 lub 3 dni najbliższe, i takie wnioskowanie sprawdza się w znacznej części

Ale jest jeszcze jedne źródło przepowiedni, sięgających również na bardzo nieznaczną odległość czasu, a tem źródłem, w znacznej części uznanem już i przez naukę, są spostrzeżenia ludzi doświadczonych, zwłaszcza rolników, dla których stan pogody ma niezmierne znaczenie.

Deszcz, który u nas pada, nie u nas się tworzy; sprowadzają go **wiatry** z nad mórz i oceanów. Wiatry przynoszą własności tych okolic, z których przybywają. Jeżeli wieją od północo-wschodu, zanim do nas dobiegną przesuwają się ponad rozległymi lądami; są więc suche i dla tego prawie zawsze dają pogodę. Gdy dmą od

zachodu, przesiąknięte są parą wodną. którą poprzednio uniosły z niedalekich mórz i oceanów i dla tego sprowadzają mały deszcz lub innego rodzaju opady wodne.

Są okolice na ziemi, gdzie wiatry przez znaczną część roku dmą z jednej strony tam też i stan pogody nie ulega nagłym przeskokom. W naszych jednak stronach chorągiewki na dachu są znakiem zmienności wiatrów dmą one z różnych stron, więc też chwiejną i niestałą jest pogoda. Aby przewidzieć, czy jutro deszcz spadnie, wiedzieć trzeba, **w jakim kierunku wiatr wiać będzie**.

Rolnicy i pesterze, rybacy i myśliwi i wogóle wszyscy, więcej zbliżeni z naturą i pilnie ją badający, znajdują często *w panującym kierunku wiatru w postaci chmur i w zachowaniu się zwierząt* trwałą podstawę do przewidzenia pogody.

Napewno będzie niepogoda, jeżeli wrony krążą niespokojnie ponad wieżami i drzewami. Jaskółki trzymają się wtedy w pobliżu domów i murów i latając nisko tuż nad wodą, nurzają w niej główki; gołębie kąpią się chętnie i wracają z pól późnym wieczorem. Żórawie czynią wielki hałas, bociany okrywają swe młode w gniazdach, a kury tarzają się w kurzu i czesto skaczą sobie wzajemnie do oczu; pawie i perliczki podnoszą—podobnie jak żórawie—krzyk wielki.

Pięknej pogody natomiast należy się spodziewać, jeżeli skowronek wzlatuje wysoko w powietrze i pieśń swą dzwoni. Słowiki nucą wtedy przez noc całą, a kanie, czaple czajki i bąki wodne hałasują zadowolone. Nietoperze wylatują późno wieczorem, i rankiem na łowy, robaczki świętojańskie płoną tajemniczo w ciemności, a zielone żabki skaczą pociesznie z gałązki na gałąź, pnąc się po krzakach w górę. na pastwisku owce i jagnięta skaczą wesoło i chętnie idą za swym pasterzem. Wieczorem plączą się w powietrzu duże, niedołężne chrząszcze czarne o fioletowym połysku, a osy i szerszenie brzęczą jeszcze późno w noc, podczas gdy w wodach pijawki spokojnie na dnie leżą, a ryby płyną spokojnie i równo swą drogą.

Gdy ma nastąpić przykry, długotrwały deszcz, wtedy koguty pieją bez końca na tę zmianę, kotki myją się ceremonjalnie i z namysłem. Ślimaki wyłażą z swych

domków, a deszczownice z podziemnych kryjówek. Krety ryją zawzięcie, zielona żabka wydaje głos ostrzegawczy, a ropuchy wychodzą za dnia na żer. Komary i muchy naprzykrzają się uparcie, bydło i owce pasą się gorliwie, pijawki i niektóre ryby wypływają na powierzchnię wód.

Burza może zawitać, gdy pszczoły szczególnie złośliwie kłują i nie odlatują daleko od pasieki, gdy zięby i drozdy polatują ustawicznie i niespokojnie z kąta w kąt i gdy łyska wodna często nurkuje. Na pastwisku bydło ogarnia niepokój, a owce trykają się zawzięcie.

Bordzo dobrze wróża pogodę **pająki**. *Na pogodę* pokazują się one częściej i pilnie snują swe siatki. Lenią się, to jest skórę z siebie zrzucają. Nader długie włókna przędą. Nogi daleko rozstawiają i głowę z sieci wytykają. *Na słotę* pająki słabo pracują. Kryją się po kątach, że ich wcale nie widać i nic nie przędą. Rozrywają swe siatki. Uwikławszy się w nie, tyłem do światła obrócone siedzą. *Zimno* zapowiadają tym sposobem, iż występują na wierzch siatki i tam nieco posiedziawszy, potem się kryją; że w jednej nocy podwójną dorobią siatkę i że są bardzo niespokojne, biegają w różne strony i między sobą się biją.

Inne spostrzeżenia w naturze też dają podstawę do mniej więcej pewnych wniosków o pogodzie lub niepogodzie.

Gdy przy zachodzie słońca *chmury* są złotego koloru i nikną, gdy się dźwigają przeciw wiatrowi, gdy są białe a przy tem, gdy niebo okryte jest innymi, drobnymi nakształt marszczek na wodzie, pięknie ułożonymi obłoczkami, można z tego wszystkiego spodziewać pięknej pogody. — Gdy podczas letniej pory od rana powstają małe chmurki, po południu zaś zaczynają się rozchodzić, a ku wieczorowi zupełnie nikną, można stąd wnosić z pewnością, że pogoda niejaki czas potrwa. Chmury spuszczające się po deszczu na ziemię i jakby toczące się po powierzchni pól wróżą pogodę; przeciwnie, chmury gromadzące się jedne nad drugiemi w kształcie gór i skał, są oznakiem deszczu. Chmury podobne do rozwlekłej wełny, czyli tak zwane obłoki pierzaste, są oznaką deszczu, mającego nastąpić za dwa lub trzy dni, albo już padającego w okolicach odległych. Gdy latem powstają od rana małe chmury, poczem zbierają się

w większe, a po południu nie rozchodzą lecz jeszcze bardziej zgęszczają, wtedy zwykle następuje deszcz. Białe chmury w zimie są znakiem śniegu, zwłaszcza, gdy przy tem mróz spada. Jeżeli w zimie lub wiosną chmury są białawo-błękitne i rozciągają się daleko, można się spodziewać drobnego gradu.

Opadanie *mgły* podczas poranków zapowiada piękną pogodę, przynajmniej na jeden dzień. Jeżeli mgła ukazuje się po deszczu, można z tego spodziewać się pogody. Wznoszenie się z rana mgły jest znakiem blizkiego deszczu, zwłaszcza, jeżeli dni kilka temu wypadł chociażby nieznaczny deszcz.

Gdy *deszcz* zaczyna padać na godzinę lub dwie przed wschodem słońca, można się spogziewać pogody od południa. — Jeżeli *miesiąc luty* jest bardzo dżdżysty, takie same mogą wypaść wiosna i lato. Lecz jeżeli jest zupełnie pogodny, wtedy obawiać się można posuchy. Wypogodzenie się nieba po zachodzie słońca w czasie pochmurnym lub słotnym zimowym w stronie południowo-zachodniej jest nieomylnym znakiem mrozu. Jeżeli deszcz zacznie padać w godzinę lub dwie po wschodzie słońca, słota będzie trwała przez cały dzień, poczem ustanie. — W zimie ile razy pada *śnieg* w wielkich płatkach, a przytem wiatr wieje z południa i zmienia często kierunek, tyle razy można się spodziewać odwilży i zelżenia mrozu.

Mocna **rosa** tylko przy wypogodzonem i spokojnem powietrzu jest pewną oznaką pogody; ale skoro we dnie wiatr się wzmaga, pogoda, pomimo rosy mocnej, nie jest pewną. Brak rosy zrana zapowiada wiatr lub zbieranie się chmur jedno zaś i drugie jest przepowiednią deszczu. Szron na trawie, który jest krzepłą rosą, zapowiada deszcz, mający nastąpić za dwa lub trzy dni.

Ładna **zorza** wieczorna, o barwach lekkich, jest zapowiedzią pogody. — Gdy zaś piękny początkowo błękit nieba orzybiera barwę zielonawą, jest to znakiem zbliżającej się pochmnrnej, a potem dżdżystej pogody. Zorza wieczorna, nadzwyczaj mocna, ma byc oznaką deszczu.

Błyskawice, ukazujące się nad poziomem podczas gdy na niebie niema żadnej chmury, są oznaką ciepła i pogody. — Przeciwnie szeroka błyskawica, ukazująca

się na zachodniej części nieba wieczorem, jest zapowiedzią wkrutce mającego przyjść deszczu.

Słońce, zapowiada pogodę, jeżeli wschodzi jasne, a niebo było pogodne podczas nocy. Jeżeli słońce otoczone jest wesołą jasnością, natenczas można się spodziewać ciepłej pogody; również i wtedy gdy zachodzi wśród obłoków żółto-czerwonych. Gdy po zachodzie słońca, przy wypogodzonem niebie spostrzega się ponad poziomem, w stronie wschodniej, słabo-czerwony pas, od spodu ciemniejszy, wtedy następny dzień będzie pogodny. Słońce w czasie pogody przybierające wcześnie przed zachodem kolor krwawy i niknące w zadymionem powietrzu, zapowiada mającą długo potrwać suszę. Jeżeli zaś słońce zasępione i jakby zanurzone w wodzie wchodzi czerwone z jaskrwowemi promieniami i jeżeli się ponad niem znajduje gęsta chmura, należy się z tego spodziewać deszczu. — Gdy niebo zachmurza się powoli, słońce zaś, księżyc lub gwiazdy zaciemniają się nieznacznie, deszcz padać będzie najmniej przez 6 godzin. Jeżeli słońce zachodzi blade, zapowiada to pospolicie deszcz.

Gdy *księżyc* ma żywy blask, a po nowiu rogi są ostro zarysowane, jest to znakiem pięknej i długiej pogody w porze letniej, a mrozu w porze zimowej. Lecz gdy naokoło księżyca jest obręcz kolorowa lub świetlna, jest to prawie nieomylnym znakiem mającej wkrótce nastąpić słoty. Jeżeli rogi jego po nowiu są przećmione, albo tarcza około pełni blada, to także zapowiada deszcz, który może potrwać przez kilka dni. Jaki stan powietrza zostaje na nów, taki też i żegna.

Jeżeli *gwiazd* na niebie dużo, a przytem świecą jaskrawo i żywo migotają, jakby cały strop niebieski płonął, jest to pewny znak pogody latem, a mrozu zimą. — Gdy zaś gwiazdy są blade i nieliczne, a wydają się jakby zwiększone, gdy nie można dostrzedz ich migania, lub gdy otoczone są jasnością, — można się spodziewać bliskiego deszczu.

Rośliny też na swój sposób zapowiadają nieraz stan pogody.

Ile razy ma nastąpić tęga zima, tyle razy daje się zazwyczaj postrzegać w jesieni wielką obfitość jagód na krzewach. Obfitość miazgi za korą drzew w porze wio-

sennej zapowiada na przyszłość długą pogodę Opuszczenie się i zwijanie liści nadół podczas pogody wróży suszę. Muchotrzew albo ptasia sałata (alsine media), wznosi na pogodę zrana około godziny 9-ej swoje małe białe kwiatki do góry, rozwija liście i pozostaje w tym stanie do południa; gdy zaś deszcz ma padać, kwiatki zwisają i listki zamykają się. Nagietek deszczowy (calondula pluvialis), roślina afrykańska, utrzymywana w niektórych ogrodach, otwiera na pogodę swój kwiat przed 7-mą godziną zrana i pozostaje zwykle w tym stanie do godziny 4-tej po południu; jeżeli zaś po 7-ej godzinie rano ma kwiat zamknięty, spodziewać się trzeba deszczu przed nocą.

Wiele innych jeszcze spostrzeżeń dostarcza bogate doświadczenie; sięgają wszakże one na bardzo niedaleki czas i odnosić się mogą tylko do pewnych miejscowości.

Nietylko przyroda otaczająca, lecz i organizm ludzki jest w pewnym stopniu dobrym barometrem. Cierpienia reumatyczne bardziej dokuczliwe, albo odczuwany ból w źle zagojonych ranach, jest zapowiedzią słoty i deszczów, gdy przeciwnie ustające cierpienia rokują trwalszą pogodę.

ZŁOTE RADY.

O ile można, obchodź się bez cudzych usług i dobrodziejstw, bo najprzód ludzie nie bardzo chętnie drugim dobrodziejstwa świadczą, a zresztą za małą usługę żądają wiele podziękowań i pragną za to większej doznać od ciebie. Takie dobrodziejstwa zamiast pomagać szkodzą tylko człowiekowi, a oprócz tego nieraz naraża się na zarzót niewdzięczności.

Zresztą ludzie lubią nam ofiarować usługi, jakich nie potrzebujemy, albo takie jakich nam oddać nie są w stanie; rozrzutnik zawsze jest gotów służyć pieniądzmi, a głupiec dobrą radą.

Knigge. Umgang.

Styczeń 31 dni

		ŚWIĘTA KATOLICKIE	Dni	Wsch. słońca G.	Wsch. słońca M.	Zach. słońca G.	Zach. słońca M.
1	P.	**Obrzezanie Pań Nowy Rok 1923**	1	8	26	3	41
2	W.	*Imienia Jezus.* Makarego.	2	8	26	3	42
3	Ś.	Daniela M. i Genowefy P.	3	8	25	3	43
4	C.	Tytusa B., Rygoberta B. W.	4	8	25	3	44
5	P.	† *Wigilja.* Telesfora M.	5	8	25	3	46
6	S.	**Trzech Króli. Objawienie Pańskie.**	6	8	24	3	48
7	N.	*1 po 3* K. Lucjana i Juljana MM.	7	8	24	3	49
8	P.	Seweryna Op.	8	8	24	3	50
9	W.	Marcjany P. M., Jakunda M.	9	8	23	3	51
10	Ś.	Agatona P., Wilhelma B. W.	10	8	22	3	53
11	C.	Honoraty i Hygina.	11	8	21	3	54
12	P.	† Arkadjusza i Modesta M.M.	12	8	20	3	56
13	S.	Weroniki i Glafiry P. P.	13	8	19	3	57
14	N.	*2 po 3* K. Hilarego BWDK., Fel.	14	8	19	3	58
15	P.	Pawła I Pust.	15	8	18	4	01
16	W.	Marcellego P. M., Otona M.	16	8	18	4	02
17	Ś.	Antoniego Op.	17	8	17	4	03
18	C.	Katedry Św. Piotra w Rzymie.	18	8	16	4	05
19	P.	† Henryka B. W., Marty M.	19	8	15	4	07
20	S.	Fabjana i Sebastjana M. M.	20	8	13	4	09
21	N.	*3 po 3* K. Agnieszki P. M.	21	8	11	4	12
22	P.	Wincentego i Anastazego M.M.	22	8	10	4	14
23	W.	*Zaślubienie N.M P.*, Rajmunda.	23	8	09	4	16
24	Ś.	Tymoteusza B. M.	24	8	07	4	18
25	C.	Nawrócenie św. Pawła ap.	25	8	06	4	20
26	P.	† Polikarpa B. M., Pauli Wd.	26	8	0[illegible]	4	22
27	S.	Jana Złotoustego B.	27	8	03	4	24
28	N.	*Starozapustna.* Objaw. św. Ag.	28	8	01	4	26
29	P.	Franciszka Salez. B.W.D.K.	29	7	59	4	28
30	W.	Martyny P. M., Sawiny P.	31	7	58	4	30
31	Ś.	Piotra Nolasko W. Marceli Wd.	32	7	57	4	32

Właściwie nie prawa rządzą, lecz ludzie, którzy te prawa wykonują; stąd i najlepsze prawo wiele może szkodzić, gdy wykonawcy są źli i źle je wykonują.

NOTATKI

Luty 28 dni

		ŚWIĘTA KATOLICKIE	Dni	Wsch. słońca G. M.	Zach. słońca G. M.
1	C.	Ignacego B. M., Brygidy.	1	7 54	4 34
2	P.	**Oczyszczenie NMP. Gromniczna.**	2	7 52	4 36
3	S.	Błażeja B. M.	3	7 50	4 38
4	N.	*Mięsop.* Ansgarego i Andrzeja.	4	7 48	4 40
5	P.	Agaty P. M	5	7 46	4 42
6	W.	Doroty P. M., Tytusa B. M.	6	7 45	4 44
7	S.	Romualda Op., Ryszarda Kr.	7	7 44	4 46
8	C.	Jana z Matty W., Emiljana M.	8	7 41	4 48
9	P.	† Apolonji P. M., Cyrylla B.D.K.	9	7 39	4 49
10	S.	Scholast. P., Sylwana B. W.	10	7 37	4 52
11	N.	*Zapustna.* Obj. N.M.P. w Lourd.	11	7 35	4 54
12	P.	Eulalji P.	12	7 33	4 56
13	W.	Jana i Dorosława M. M.	13	7 30	4 56
14	S.	† *Popielec.* Albina B. W.	14	7 28	4 57
15	C.	Faustyna i Jowity M. M.	15	7 26	4 59
16	P.	† Juljanny P. M., Juljana M.	16	7 24	5 05
17	S.	† Patrycjusza B. W., Donata M.	17	7 22	5 07
18	N.	*1 p. Wstępna.* Symeona. Maks.	18	7 16	5 09
19	P.	Konrada M., Mansweta B. W.	19	7 16	5 12
20	W.	Leona i Eucherjusza.	20	7 14	5 14
21	S.	† *Suchy dz.* Maksymjana Fel.	21	7 12	5 16
22	C.	Katedry św. Piotra w Ant.	22	7 10	5 18
23	P.	† *Suchy dz.* Piotra Damjana B.D.	23	7 07	5 20
24	S.	† *Suchy dz. Macieja Ap.*, Sergj.	24	7 05	5 22
25	N.	*2 p. Sucha.* Zygfryda. Cezarego.	25	7 03	5 24
26	P.	Aleksandra i Nestora.	26	7 02	5 36
27	W.	Leandra B. W., Aleksandra M.	27	7 01	5 29
28	S.	Romana Op., Makarego M.	28	7 55	5 31

Wyjaśnienie znaków: † post zwykły.

Najspokojniej rządzić może władca, jeśli niewielom wierzyć będzie.

Apoloniusz.

NOTATKI

Marzec 31 dni

		ŚWIĘTA KATOLICKIE	Dni	Wsch. słońca G. M.	Zach. słońca M. G.
1	C.	Albina. B. W.	1	6 51	5 35
2	P.	† Heleny Cesarzowej.	2	6 49	5 36
3	S.	† Kunegundy Cesarzowej.		6 46	5 38
4	N.	*3 p. Głucha.* Kazimierza. Kr. W	4	6 44	5 40
5	P.	Adrjana i Euzebjusza M.	5	6 41	5 42
6	W.	Wiktora i Wiktoryna M. M.	6	6 39	5 44
7	S.	Tomasza z Akwinu W. D. K.	7	6 36	5 46
8	C.	*Bł. Wincentego Kadłubka* Jana	8	6 35	5 48
9	P.	† Franciszki Rzymianki.	9	6 32	5 50
10	S.	† 40-tu męczników. Wiktora M.	10	6 28	5 52
11	N.	*4 p. Środop.* Konstant. W. Her.	11	6 26	5 54
12	P.	Grzegorza Wielk. P.	12	6 26	5 54
13	W.	Krystyny P. M. Nicefora B. M.	13	6 26	5 56
14	Ś	Matyldy Kr Wd., Leona B. W.	14	6 22	5 58
15	C.	Klemensa Hofbauera, Longina.	15	6 19	6 00
16	P.	† Abrahama Pust. Eufroz. P.	16	6 15	6 01
17	S.	† Józefa z Arymatei, Gertudy.	17	6 13	6 03
18	N.	*6 p. Palmowa.* Gabryela Arch.	18	6 11	6 05
19	P.	*Józefa Obl. N. M. P.*	19	6 09	6 07
20	W.	Woliganga. B. Eufemji M.	20	6 07	6 09
21	Ś.	Benedykta Op.	21	6 04	6 11
22	C	*7 bol. N. M. P.*, Katarzyny B.	22	6 03	6 13
24	P.	† Katarzyny Król. Szw. Nikona	23	6 02	6 15
25	S.	† Marka i Tymoteusza M.	24	5 57	6 17
25	N.	*6 p. Palmowa.* Ireneusza.	25	5 55	6 19
26	P.	Ludgera B. W., Tekli. M.	26	5 51	6 21
27	W.	Jana Damasc. B. D. K.	27	5 49	6 24
28	S.	† *Wielka* Jana Kapistrana W.	28	5 46	6 26
29	C.	† *Wielki.* Eustazego Op. Cyr.	29	5 43	6 29
30	P.	† *Wielki.* Kwiryna Anieli Wd.	30	5 41	6 29
31	S.	† *Wielka.* Balbiny	31	5 38	6 31

Bo na nic rządy wielu — jeden niech rządzi i włada, któremu z łaski Zeusa berło i władza przypada.

Homer Odyssea.

NOTATKI

Kwiecień 30 dni

		ŚWIĘTA KATOLICKIE	Dni	Wsch. słońca		Zach. słońca	
				G.	M.	G.	M.
1	N.	**Wielkanoc** Teodory M., Hugona B.	1	5	36	6	30
2	P.	**Wielkanoc.** Franciszka a Paulo.	2	5	34	6	34
3	W.	Ryszarda B. W.	3	5	32	6	36
4	S.	Izydora. B.W.D.K., Platona W.	4	5	30	6	38
5	C.	Wincentego Fer. W., Ireny.	5	5	26	6	40
6	P.	† Wilhelma Op., Celestyna P.	6	5	23	6	42
7	S.	Epifanjusza B. M.	7	5	21	6	43
8	N.	**Przewodnia.** Djonizego B. W.	8	5	19	6	44
9	P.	**Zwiast. N. M. P.** Marji Kleofas.	9	5	17	6	46
10	W.	Ezechjela Pr. M.	10	5	15	6	48
11	S.	Łeona Wielk. P. W. D. K.	11	5	12	6	51
12	C.	Viktora W., Damjana W.	12	5	08	6	53
13	P.	† Hermenegilda Królew. M.	13	5	07	6	55
14	S.	Walerjana i Justyna M. M.	14	5	04	6	57
15	N.	*2 po* W. Anastazego M.	15	5	03	7	01
16	P.	Marceljana i Lamperta M.	16	5	01	7	02
17	W.	Aniceta P. M., Roberta W.	17	4	57	7	04
18	S.	Bogumiła W.. Apolonjusza M.	19	4	55	7	06
19	C.	Tymona M.	19	4	52	7	08
20	P.	† Sulpicjusza i Serwiljana M.M.	20	4	50	7	09
21	S.	*Op. św. Józefa.*	21	4	47	7	11
22	N.	*3 po* W. Sotera i Kaja P.P.M.M.	22	4	45	7	12
23	P	*Jerzego M.*	23	4	43	7	14
24	W	Wojciecha B. M., Fidelisa Kap.	24	4	40	7	16
25	S.	*Marka Ewang.*	25	4	38	7	18
26	C.	Kleta i Marcellina P. P. M. M.	26	4	36	7	20
27	P.	† Teofila i Tertuljana B. B.	27	4	33	7	22
28	S.	Pawła od Krzyża W.	28	4	30	7	24
29	N.	*4 po* W. Piotra M., Roberta Op.	29	4	29	7	26
30	P.	Katarzyny Sen. P., Marjana M.	30	4	26	7	28

Ten, kto sądzi drugich sprawy, ma znać prawo i być prawy.

Legałowicz.

NOTATKI

Maj 31 dni

		ŚWIĘTA KATOLICKIE	Dni	Wsch. słońca G. M.	Zach. słońca G. M.
1	W.	*Filipa i Jakóba Apost.*	1	4 23	7 30
2	S.	Zygmunta Kr. M., Atanazego B.	2	4 21	7 31
3	C.	*Znalezienie* Krzyża *św.*	3	4 20	7 33
4	P.	† Florjana M., Moniki Wd.	4	4 18	7 35
5	S.	Piusa V P. W.. Anioła i Ireny.	5	4 16	7 37
6	N.	*5 po W. Jana Ap. i Ew. w oleju*	6	4 14	7 39
7	P.	† *Krzyż. dz.* Domiceli i Eufroz.	7	4 13	7 41
8	W.	† *Krzyż. dz.* **Stanisława B. M.**	8	4 11	7 42
9	S.	† *Krzyż dz.* Grzegorza.	9	4 08	7 44
10	C.	**Wniebowstąpienie Pańskie.**	10	4 06	7 46
11	P.	† *N.M.P. Łask.* Mamerta B.W.	11	4 04	7 48
12	R.	Pankracego M.	12	4 02	7 50
13	N.	*6 po W.* Serwacego B. W.	13	4 01	7 52
14	P.	Bonifacego M.	14	3 59	7 53
15	W.	Zofji Wd. M., Jana de la Salle.	15	3 58	7 55
16	S.	Jana Nepom.. K.. Bł. Andrzeja B.	16	3 55	7 56
17	C.	Paschalisa W.	17	3 54	7 58
18	P.	† Feliksa kapuc. M.	18	3 52	7 59
19	S.	† Piotra Celestyna P. W.	19	3 51	7 59
20	N.	**Zesłan Ducha Św.** Bernard. Sen	20	3 49	8 03
21	P.	**Świąteczny.** Wiktora M.	21	3 48	8 04
22	W.	Julii P. M., Heleny P.	22	3 46	8 06
23	S.	† *Suchy dz.* Dezyderego W.	23	3 45	8 08
24	C.	Joanny i Afry. Zuzanny.	24	3 43	8 09
25	P.	† *Suchy dz.* Grzegorza VII P.	25	3 42	8 11
26	S.	† *Suchy dz.* Filipa Nereusza W.	26	3 41	8 12
27	N.	**Trójcy Św.** Bedy W.D.K., Jana.	27	3 40	8 14
28	P.	Augustyna B. W.	28	3 39	8 16
29	W.	Teodozji P. M., Marji Magdal. P.	29	3 39	8 17
30	S.	Feliksa P., Ferdynanda.	30	3 36	8 19
31	C.	**Boże Ciało.** Anieli P., Petroneli P.	31	3 34	8 20

Ten władca najlepszy, którego się źli boją, a dobrzy kochają.

Bazur.

NOTATKI

Czerwiec 30 dni

		ŚWIĘTA KATOLICKIE	Dni	Wsch. słońca G. M.	Zach. słońca G. M.
1	P.	† Jakóba B. W.	1	3 33	8 21
2	S.	Marcellina i Blandyny.	2	3 32	8 21
3	N.	*2 po Św.* Erazma B. W.	3	3 31	8 24
4	P.	Saturnina, Franciszka.	4	3 30	8 26
5	W.	Bonifacego M., Wal. M.	5	3 29	8 26
6	S.	Norberta i Klaudjusza B.B.W.W	6	3 29	8 27
7	C.	Roberta Op.	7	3 28	8 28
8	P.	*Serca Jezus.* † Maksyma B.W.	8	3 27	8 29
9	S.	Pryma i Felicjana M. M.	9	3 25	8 30
10	N.	*3 po Św.* Małgorzaty Kr. Zach.	10	3 26	8 31
11	P.	Barnaby Ap.	11	3 25	8 32
12	W.	Jana W., Onufrego Pust.	12	3 25	8 33
13	S.	Św. Antoniego Padewskiego.	13	3 25	8 34
14	C.	Bazylego Wielk. B. W, D. K.	14	3 25	8 35
15	P.	† Wita, Modesta i Kresc.	15	3 25	8 35
16	S.	Brunona B. W., Julitty.	16	3 24	8 ?6
17	N.	*4 po Św.* Jolanty W., Innoc. M.	17	3 24	8 36
18	P.	Marka i Marcellina M. M.	18	3 24	8 36
19	W.	Gerwazego i Protazego M. M.	19	3 24	8 37
20	S.	Sylwerjusza P. M.	20	3 24	8 37
21	C.	Alojzego Gonzagi W.	21	3 24	8 37
22	P.	† *N.M.P. Nieust. Pom.* Paulina.	22	3 25	8 38
23	S.	Agrypiny P. M., Zenona M.	23	3 25	8 38
24	N.	*5 po Św. Narodz. Św. Jana Chrz.*	24	3 25	8 38
25	P.	Prospera B., Adalberta W.	25	3 26	8 38
26	W.	Jana i Pawła M. M.	26	3 26	8 38
27	S.	Władysława Kr. W.	27	3 26	8 38
28	C.	Leona II P., Ireneusza.	28	3 27	8 38
29	P.	Piotra i Pawła Ap.	29	3 27	8 37
30	S.	Wspomnienie św. Pawła Ap.	30	3 28	8 37

Wyższy siedząc na wyższym urzędzie, niech dla niższych ojcem będzie.

Legałowicz.

NOTATKI

Lipiec 31 dni

		ŚWIĘTA KATOLICKIE	Dni	Wsch. słońca G. M.	Zach. słońca G. M.
1	N.	*6 po Św.* Teodoryka Kapł.	1	3 29	8 37
2	P.	*Nawiedzenie N. P. M.*	2	3 30	8 36
3	W.	Anatoljusza i Heljodora M. M.	3	3 31	8 36
4	S.	Józefa Kalasantego W.	4	3 32	8 36
5	C.	Antoniego Zakkarja W.	5	3 33	8 35
6	P.	† *N. Krwi P. J. Chr.* Dominiki.	6	3 34	8 35
7	S.	Cyrylla i Metodego B.B. W.W	7	3 35.	8 35
8	N.	*7 po Św.* Elżbiety Kr. Wd., Eug.	8	3 36	8 34
9	P.	Weroniki P., Zenona M.	9	3 38	8 33
10	W.	7 braci Męcz. synów Felicyty.	10	3 38	8 32
11	S.	Pelagji P. M., Piusa I P. M.	11	3 39	8 31
12	C.	Jana Gwalberta Op.	12	3 40	8 30
13	P.	† Małgorzaty P. M., Anakl. P. M	13	3 41	8 30
14	S.	Bonawentury B.W.D.K. Justa M	14	3 42	8 30
15	N.	*8 po Św.* Rozesłanie Ap. Henr.	15	3 43	8 28
16	P.	*N. M. P. Szkapl.* Andrzeja.	16	3 44	8 26
17	W.	Aleksego W., Westyny M.	17	3 45	8 25
18	S.	Szymona z Lipnicy. W. Kamilla.	18	3 47	8 24
19	C.	Wincentego a Paulo W.	19	3 49	8 22
20	P.	† Czesława W., Emiljana, Hieron.	20	3 51	8 21
21	S.	Praksedy P. M., Wiktora M.	21	3 52	8 20
22	N.	*9 po Św.* Marji Magdal., Plat	22	3 54	8 18
23	P.	Apolinarego B. M., Teofila.	23	3 55	8 16
24	W.	*Bł. Kunegundy.* Krystyny P.M.	24	3 57	8 15
25	S.	Jakóba Apostoła.	25	3 59	8 13
26	C.	*Anny Matki N. M. P.*	26	4 00	8 12
27	P.	† Natalji M., Pantaleona M.	27	4 02	8 10
28	S.	Innocentego i Wiktora P. M.	28	4 04	8 08
29	N.	*10 po Św.* Marty P., Oława Kr. M.	29	4 05	8 06
30	P.	Julifty i Donatylli M. M.	30	4 07	8 05
31	W.	Ignacego Lojoli W., Heleny Wd.	31	4 08	8 04

Władca przy innych i tę moc dziedziczy, że każdy mówi, jak on sobie życzy.

Z Sofoklesa. Antyg.

NOTATKI

Sierpień 31 dni

ŚWIĘTA KATOLICKIE			Dni	Wsch. słonca G.	M.	Zach. słonca G.	M.
1	S.	Piotra Apost. w okowach.	1	4	10	8	00
2	C.	*N. M. P. Anielskiej.* Stefana P.	2	4	12	7	59
3	P.	Znalezienie rel. św. Szczepana.	3	4	14	7	58
4	S.	Dominika Arystarcha.	4	4	16	7	56
5	N.	*11 po Św. N. M. P. Śnieżnej.* Afry P.	5	4	18	7	54
6	P.	*Przemienienie Pańskie.*	6	4	19	7	52
7	W.	Kajetana W., Donata B. M.	7	4	20	7	50
8	S.	Cyrjaka. Largai Smarag. M. M.	8	4	22	7	48
9	C.	Romana M., Rustyka M	9	4	25	7	46
10	P.	† Wawrzyńca M., Bogdana W.	10	4	28	7	44
11	S.	Zuzanny i Dygny P.	11	4	29	7	42
12	N.	*12 po Św.* Klary P., Hilarego M.	12	4	30	7	40
13	P.	Hippolita i Kassjana M. M.	13	4	32	7	38
14	W.	† *Wig.* Euzebjusza kapl. M.	14	4	33	7	35
15	S.	**Wniebowzięcie N. M. P.**	15	4	35	7	33
16	C.	*Joachima Ojca N. M. P.*, Rocha.	16	4	36	7	31
17	P.	† *Jacka W* Mirona i Pawła M.	17	4	38	7	29
18	S.	Firmina B. W. Agapita.	18	4	40	7	27
19	N.	*13 po Św.* Marjana i Rufna W.	19	4	42	7	25
20	P.	Bernarda Op Samuela,	20	4	44	7	23
21	W.	Joanny Fremiot Wd.	21	4	46	7	20
22	S.	Symforjana i Tymoteusza MM..	22	4	48	7	17
23	C.	Filipa i Benicjusza W.	23	4	50	7	14
24	P.	† Bartlomieja, Ptolomeusza.	24	4	51	7	12
25	S.	Ludwika kr. Węg.	25	4	53	7	10
26	N.	*14 po Św.* Ireneusza i Zefiryna.	26	4	55	7	08
27	P.	*N. M. P. Jasnogórskiej.*	27	4	57	7	06
28	W.	Augustyna, Hermana.	28	4	59	7	03
29	S.	*Ścięcie gl. św. Jana Chrzciciela.*	29	5	00	7	00
30	C.	Róży Lim. P., Feliksa.	30	5	03	6	59
31	P.	† Rajmunda W., Paulina B. M.	31	5	05	6	55

Władcy są niewolntkami swego stanu i nie zawsze mogą czynić to, do czego serce ciągnie.

Schiller. Marja Stuart.

NOTATKI

Wrzesień 30 dni

		ŚWIĘTA KATOLICKIE	Dni	Wsch. słońca G. M.	Zach. słońca G. M.
1	S.	Idziego Op.	1	5 07	6 53
2	N.	*15 po Św.* Stefana Kr. Węg.	2	5 09	6 51
3	P.	Bronisławy P.	3	5 11	6 47
4	W.	Rozalji P.	4	5 13	6 45
5	S.	Pociesz. N.M.P. Wawrzyńca.	5	5 14	6 43
6	C.	Zacharjasza Pr. Petronjusza.	6	5 15	6 40
7	P.	† Jana M., Reginy P. M.	7	5 18	6 39
8	S.	**Narodzenie N.M.P.** Adrjana M.	8	5 19	6 37
9	N.	*16 po Św.* Sergjusza P.W. Gor.	9	5 21	6 35
10	P.	Mikołaja z Tolent. W.	10	5 23	6 32
11	W.	*Imienia N.M.P.* Prota i Jacka.	11	5 25	6 30
12	S.	Gwidona W. Heronida M.	12	5 27	6 26
13	C.	Eugenji P.	13	5 29	6 26
14	P.	† *Podwyższenie Krzyża Św.*	14	5 31	6 21
15	S.	Nikodema kapł. M.	15	5 33	6 18
16	N.	*17 po Św.* Eufemji P. M.	16	5 35	6 16
17	P.	Stygmat. š. Franciszka.	17	5 36	6 14
18	W.	Józefa W., Ireny M.	18	5 38	6 11
19	S.	† *Suchy dz.* Januarjusza B.M.	19	5 40	6 08
20	C.	Eustachjusza M.	20	5 42	6 06
21	P.	† *Suchy dz. N.M.P. Bol.* Mat.Ap.	21	5 44	6 02
22	S.	† *Suchy dz.* Tomasza B. W.	22	5 45	6 00
23	N.	*18 po Św.* Tekli P. M.	23	5 47	5 59
24	P.	*N. M. P. od wykup. niewol.*	24	5 49	5 56
25	W.	*Bł. Ładysława z Gieln.*	25	5 50	5 53
26	S.	Cyprjana i Justyny M.	26	5 52	5 51
27	C.	Kozmy i Damjana M. M.	27	5 54	5 49
28	P.	† Wacława Kr. M.	28	5 56	5 45
29	S.	*Michała Archanioła.*	29	5 58	5 43
30	N.	*19 po Św* Hieronima kapł. DKW	30	5 59	5 41

Starych szanować, młodych uczyć, mądrych słuchać, a głupich znosić należy.

Przysłowie.

NOTATKI

Październik 31 dni

		ŚWIĘTA KATOLICKIE	Dni	Wsch. słońca G. M.	Zach. słońca G. M.
1	P.	Bł. Jana z Dukli.	1	6 02	5 38
2	W.	Aniołów Stróżów.	2	6 04	5 36
3	S.	Kandyda i Ewalda M. M.	3	6 07	5 34
4	C.	Franciszka Serafick. W.	4	6 08	5 30
5	P.	† Placyda.	5	6 10	5 26
6	S.	Brunona W.	6	6 12	5 24
7	N.	*20 po Św. N. M. P. Różańcowej.*	7	6 15	5 21
8	P.	Pelagji i Brygitty Wd.	8	6 16	5 19
9	W	Dyonizego B. M.	9	6 18	5 16
10	Ś.	Franciszka Borg. W.	10	6 20	5 14
11	C.	Placydy i Zenajdy P. P.	11	6 21	5 12
12	P.	† Maksymiljana, Ludwika Ber.	12	6 23	5 09
13	S.	Edwarda Kr. Węg.	13	6 25	5 07
14	N.	*21 po Św.* Kaliksta P. M. Ewar.	14	6 2	5 05
15	P.	Jadwigi Wd., Teresy P.	15	6 29	5 04
16	W.	Martynjana i Saturjana.	16	6 31	5 01
17	Ś.	Wiktora M. Małgorzaty Alac. P.	17	6 33	4 59
18	C.	*Łukasza Ewang.*, Justa M.	18	6 36	4 55
19	P.	† Piotra z Alkantary W.	19	6 38	4 54
20	S.	*Jana Kantego*, Ireny.	20	6 40	4 52
21	N.	*22 po Św.* Urszuli P. M., Hil. Op.	21	6 52	4 49
22	P.	Korduli i Alodji P. P. M.	22	6 43	4 47
23	W.	Seweryna i Romana B.B.M.M.	23	6 45	4 45
24	S.	*Rafała Archanioła.*	24	6 49	4 43
25	C.	Kryspina i Kryspinjana M.M.	25	6 51	4 41
26	P.	† Ewarysta P. M.	26	6 53	4 38
27	S.	Sabiny P. M., Frumencjusza.	27	6 55	4 35
28	N.	*23 po Św. Szymona i Tad. Ap.*	28	6 57	4 33
29	P.	Narcyza B. W., Euzebji P.	29	7 00	4 31
30	W.	Germana i Serabjona B.B.W.W.	30	7 03	4 29
31	Ś.	† *Wigilja* Symfronjusza M.	31	7 05	4 27

Kto musi cierpieć władzę, nie mów że jej słucha; Bóg czasem daje władzę w ręce złego ducha.

Mickiewicz. Dziady. Cz. III.

NOTATKI

Listopad 30 dni

		ŚWIĘTA KATOLICKIE	Dni	Wsch. słońca G.	M.	Zach. słońca G.	M.
1	C.	**Wszystkich Świętych.**	1	7	03	4	25
2	P.	† *Dzień Zad.* Jerzego B. W.	2	7	05	4	23
3	S.	Huberta B. W. Sylwji.	3	7	07	4	21
4	N	*24 po* Św Karola Borem. B.W.	4	7	09	4	19
5	P.	Zacharjasza i Elżb.	5	7	12	4	16
6	W.	Leonarda W. i Feliksa.	6	7	14	4	14
7	S.	Nikandra i Karyny M. M.	7	7	16	4	12
8	C	Gotfryda i Maura B. B. W. W.	8	7	18	4	11
9	P.	Teodora i Oresta M. M.	9	7	20	4	09
10	S.	Adrze a z Awelinu W.	10	7	21	4	07
11	N.	*25 po Św.* Marcina B W.	11	7	22	4	05
12	P.	Marcina P. M., 5 br, męcz.	12	7	25	4	03
13	W.	*Stanisława Kostki*, Dudaka W.	13	7	27	4	02
14	S.	Joknnda B W. Józefata B, M.	14	7	30	4	01
15	C.	Leopolda W.	15	7	33	4	00
16	P.	† *M·B. Ostrobram.* Edmun. B.	16	7	35	3	57
17	S.	Grzegorza Cudotw. B. W.	17	7	37	3	55
18	N.	*26 po Św* Odona P.	18	7	39	3	54
19	P.	Elżbiety Kr. Wd.	19	7	41	3	52
20	W.	Feliksa Walezjusza W.	20	7	43	3	50
21	S.	*Ofiarowanie NMP.* Alberta.	21	7	44	3	48
22	C.	Cecylji P. M. Marka i Stefanji	22	7	45	3	47
23	P.	† Klemensa P.M. Felicytaty M	23	7	48	3	45
24	S.	Jana od Krzyża W.	24	7	50	3	44
25	N.	*27 po Św.* Katarzyny P. M.	25	7	51	3	43
26	P.	Piotra, Konrada, Sylwestra.	26	7	53	3	42
27	W.	Wirgiljusza B. W. Barlaama W.	27	7	54	3	41
28	S.	Mansweta B. M. Rufa M.	28	7	56	3	40
29	C.	Saturnina i Filemona M. M.	29	7	58	3	39
30	P.	† *Andrzeja Ap.*, Justyna P.M.	30	8	00	3	38

Nie mów wszystkiego co wiesz; nie wierz wszystkiemu, co słyszysz; nie rób wszystkiego co możesz.

NOTATKI

Grudzień 31 dni

		ŚWIĘTA KATOLICKIE	Dni	Wsch. słonca G. M.	Zach. słonca G. M.
1	S.	Eligjusza, Natalji.	1	8 01	3 37
2	N.	*1 Adw.* Bibjanny P. M.	2	8 03	3 35
3	P.	Franciszka Ksawerego W.	3	8 05	3 36
4	W.	Barbary P. M. Piotra Chryzol.	4	8 06	3 33
5	S.	Sabby Op., Niceta B. W.	5	8 07	3 33
6	C.	Mikołaja B. W. Leoncji M.	6	8 08	3 32
7	P.	† *Wigilja.* Ambrożego B. W.	7	8 10	3 31
8	S.	**Niepokalane pocz. N. P. M.**	8	8 12	3 31
9	N.	*2 Adw.* Walerji i Leokadji PM.	9	8 13	3 31
10	P.	*Najśw. M. P. Loretańskiej.*	10	8 14	3 30
11	W.	Damazego P. W., Sabina B.W	11	8 15	3 30
12	S.	Aleksandra M.	12	8 16	3 30
13	C.	Łucji P. M., Otylji P.	13	8 17	3 31
14	P.	† Djoskora i Herona M. M	14	8 18	3 32
15	S.	Walerjana i Ireneusza.	15	8 19	3 32
16	N.	*3 Adw.* Euzebjusza B. M.	16	8 20	3 33
17	P.	Łazarza B., Olimpji Wd.	17	8 20	3 33
18	W.	*Oczek. N. M. P.* Gracjana.	18	8 21	3 33
19	S.	† *Such.* Darjusza i Nemezj.	19	8 22	3 34
20	C.	Teofila i Zenona M.	20	8 23	3 34
21	P.	† *Such. Tomasza Apost.*	21	8 23	3 35
22	S.	† *Such.* Herona M., Zenona M.	22	8 24	3 35
23	N.	*4 Adw.* Wiktorji P.	23	8 24	3 35
24	P.	† *Wig.* Irminy, Metrobjusza.	24	8 24	3 36
25	W.	**Narodzenie Chr. Pana.**	25	8 25	3 36
26	S.	**Szczepana I Męcz.**	26	8 25	3 37
27	C.	*Jana Apost. Ewang.*	27	8 26	3 37
28	P.	† *Młodzianków M. M.*	28	8 26	3 38
29	S.	Tomasza B. Kantuar M.	29	8 26	3 38
30	N.	**Niedz. po Nar.Chr.P.** Eugen.B.W.	30	8 26	3 39
31	P.	Sylwestra.	31	8 26	3 40

Rząd niemoralny musi upaść tak, jak niemoralny człowiek.

Fedorowicz. Afor.

NOTATKI

ZŁOTE RADY.

Nie narzucaj się możnym, ani zbyt nie bądź dla nich grzecznym, bo cię będą traktować lekceważąco. Nie lubią oni, żeby ich prośbami zasypvwano; chcą, żeby ich szukano, ale bardziej sobie tego cenią, kogo sami szukać muszą. Nie wierz możnemu, gdy cię ściska i do ciebie stę uśmiecha: może cię w tej chwili potrzebuje, albo chce przez życzliwość tobie okazywaną kogo innego upokorzyć. Nie licz na wdzięczność i obietnice możnych; lubią oni wnet zapominać usługi, jakich doznali. Nie pożyczaj możnym pieniędzy, bo będą uważać, że ci zaszczyt robią, jeżeli raczą od ciebie wziąć pożyczkę, którą odebrać jest bardzo trudno; gdy zaś od możnego pożyczysz, łatwo możesz zostać niewolnikiem. Nie żal się przed możnymi, bo współczucia u nich nie znajdziesz, tylko ich znudzisz, a przytem będą myśleć, że się przymawiasz o ich wsparcie i wzgardzą tobą.

Knigge. Umgang.

*

Nie należy nikomu z usługami się narzucać ani z radą. Są ludzie, którzy cię o radę proszą, a już są zdecydowani postąpić tak lub inaczej; twoja rada zupełnie nie wywrze wpływu na ich działanie, ale pytają myśląc przytem: „Co on mi też poradzi?“ Nie mieszaj się też w kłopoty familijne i między partje kłócące się ze sobą, bo zwyczajnie tak bywa, że wnet się pogodzą i razem uderzą na ciebie

Tenże.

ROK 1923
ERY CHRZEŚCIJAŃSKIEJ

jest rokiem zwyczajnym, mającym 365 dni. Odpowiada on rokowi 6636 okresu juljańskiego, 5683—5684 wedle rachuby żydowskiej (N. Rok 11 września), od założenia Rzymu 2676, ery japońskiej 2583, ery mahometańskiej 1342 (N. Rok 13 sierpnia), od niepodległości Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej 147, od niepodległości Polski 5.

Zaćmienie słońca i księżyca.

W tym roku przypadają dwa zaćmienia i dwa zaćmienia księżyca.

Pierwsze częściowe zaćmienie księżyca przypada 3 marca. Księżyc wejdzie w półcień o godz. 24 m. 52, w całkowity cień o godz. 2 m. 8 wyjdzie z cienia o g. 4 m. 15 a z półcienia o g. 5 m. 30.

Drugie częściowe zaćmienie księżyca przypada 26 sierpnia. Księżyc wejdzie w półcień o g. 7 m. 52, w cień o g. 9 m. 31, wyjdzie z cienia o g. 11 m. 7, z półcienia o g. 12 m. 46.

Pierwsze będzie widzialne w Europie, w Azji zachodniej, Afryce, w obu Amerykach i na Oceanie Atlantyckim, a drugie w Ameryce Północnej, w zachodniej części Ameryki Południowej, na Oceanie Spokojnym i w Australji. U nas widziane nie będzie.

Pierścieniowe zaćmienie słońca przypada 17 marca. Początek o g. 9 m. 30, środek zaćmienia o g. 12 m. 4, koniec o g. 15 m 18. Będzie widzialne w południowej części Ameryki Południowej, w Południowej Afryce, w części Arabji i na południowym Atlantyku. U nas widziane nie będzie.

Całkowite zaćmienie słońca przypada 10 września. Początek o g. 17 m. 54, środek o g. 20 m. 10, koniec o g. 22 m. 59. Będzie widzialne w Ameryce Północnej i północnej części Ameryki Południowe, na oceanach Spokojnym i Atlantyckim i we wschodniej Azji. U nas widziane nie będzie.

Wiosna w tym roku rozpoczyna się 21 marca, lato 22 czerwca, jesień 23 września, zima 22 grudnia.

Święta ruchome.

Niedziela Starozapustna . . . . 28 stycznia
Popielec . . . . 14 lutego
Wielkanoc . . . . 1 kwietnia
Wniebowstąpienie . . . . 10 maja
Zielone Świątki . . . . 20 maja
Boże Ciało . . . . 31 maja
Serca Jezusowego . . . . 8 czerwca
Niedziela 1. Adwentu . . . . 2 grudnia

Wielkanoc żydowska 1 kwietnia, Zielone Święta 21 maja, Sądny dzień 20 września, Kuczki 25 września.

(Dzień 29 listopada jest w Ameryce świętem dziękczynnem).

Czas, w którym zabaw weselnych urządzać nie wolno, trwa według prawa kościelnego od pierwszej niedzieli adwentu do Bożego Narodzenia włącznie i od środy Popielcowej aż do niedzieli Wielkanocnej włącznie. Zapusty kończą się 13 lutego.

ZŁOTE RADY.

Ucz się od innych czego nie wiesz, bo kto się uczy od wszystkich, ten będzie mądrzejszym niż wszyscy; tak jak ten będzie bogatszym, komu wszyscy dają. *Hugo.*

*

Nie ugasisz silnego ognia uderzając w niego, bo jeszcze bardziej pryskać i buchać będzie; tak samo nie uspokoisz rozgniewanego drażnieniem, przeto nie drażnij. *Pitagoras.*

*

Nie krzycz z twarzą zwroconą ku słońcu; przeciw cnocie i rozumowi nie walcz. *Tenże.*

HIERARCHJA KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO.

Najwyższy pasterz Kościoła:

Jego Świątobliwość

Ojciec św. Pius XI papież

(przedtem kard. Achilles Ratti, były Nuncjusz Apost. w Polsce) ur. 1857 r., obrany papieżem 6 lutego i koronowany 11 lutego 1922 r.

Nuncjusz apostolski dla Polski:

Wawrzyniec Lauri

arcyb. tytularny efeski. (Warszawa Książęca 21).

Biskupi polscy:

Archidiecezja gnieźnieńska i poznańska.

Arcybiskup, Prymas Polski, *Kardynał Edmund Dalbor.*
Sufragan gnieźnieński *Wilhelm Kloske.*
Sufragan poznański *Stanisław S. Łukomski.*

Archidiecezja warszawska.

Arcybiskup Metropolita *kardynał Aleksander Kakowski.*
Sufragan I *arcybiskup Kazimierz Ruszkiewicz.*
Sufragan II *biskup wojsk polskich Stanisław Gall.*

Archidiecezja lwowska
obrz. łac.

Arcybiskup *Józef Bilczewski.*
Sufragan *Bolesław Twardowski.*

Diecezja Chełmińska.
(siedziba biskupa w Pelplinie).

Biskup *Augustyn Rosentreter.*
Sufragan *Jakób Klunder.*

Diecezja krakowska.

Książę-biskup *Adam Stefan książę Sapieha.*
Sufragan *Anatol Nowak.*

Diecezja kujawsko-kaliska
(siedziba biskupa we Włocławku).

Biskup *Stanisław Kazimierz Zdzitowiecki.*
Sufragan I *Wł. Krynicki* (rezyduje w Częstochowie).
Sufragan II *Wojciech Owczarek.*

Diecezja tarnowska.

Biskup *Leon Wałęga.*
Sufragan *Edward Komar.*

Diecezja przemyska.
obrz. łac.

Biskup *Józef Sebastjan Pelczar.*
Sufragan *Karol Fischer.*

Diecezja płocka.

Biskup *Antoni Juljan Nowowiejski.*
Sufragan *Adolf Szelążek.* (mieszka w Warszawie).

Diecezja kielecka.

Biskup *Augustyn Łosiński.*

Diecezja łódzka.

Biskup *Wincenty Tymieniecki.*

Diecezja lubelska.

Biskup *Marjan Fulman.*
Sufragan *Aleksander Bożeniec-Jełowicki.*

Diecezja podlaska.
(siedziba biskupa w Siedlcach).

Biskup *Henryk Przeździecki.*
Sufragan *Czesław Sokołowski.*

Diecezja sejneńska albo augustowska.
(siedziba w Sejnach).

Biskup *Antoni Karaś.*
Sufragan *Romuald Jałbrzykowski* (rezyduje w Łomży).

Diecezja sandomierska.

Biskup *Marjan Ryx.*
Sufragan *Paweł Kubicki.*

Biskupi innych katolickich obrządków w Polsce:

Archidiecezja lwowska.
obrz. ruskiego.

Arcybiskup metropolita *Andrzej hr. Szeptycki.*
Biskup łucki *Józef Bocian* (mieszka we Lwowie).

Diecezja przemyska.
obrz. ruskiego.

Biskup *Józef Kucyłowski.*

Diecezja stanisławowska
obrz. ruskiego.

Biskup *Grzegorz Chomyszyn.*

Archidiecezja lwowska
obrz. ormiańskiego.

Arcybiskup *Józef Teodorowicz.*

Biskupi-Polacy, nie posiadający diecezji:

Patriarcha Antjochji *Wł. Zaleski* (mieszka w Rzymie).

Były biskup wileński, Arcybiskup *Karol Hryniewiecki* (mieszka we Lwowie).

Były biskup ryski *Edward hr. O'Rourke (delegat apostolski dla Gdańska).*

Były biskup-sufragan lwowski *Władysław Bandurski* (mieszka w Wilnie).

W Ameryce biskup-polak *Paweł Rhode*

DUCHOWIEŃSTWO DJECEZJI WILEŃSKIEJ.

Kapituła Kościoła Katedralnego.

Biskup Wil. D-r. Jerzy Matulewicz.

Prałaci.

Ks. Karol Bajko, Prałat Prepoz., M. S. T. Ks. Jan Hanusowicz, Prałat Dziek., M. S. T. Ks. Jan Sadowski, Prałat Archid., M. S. T. Ks. Adam Sawicki, K. S. T., Prałat Kustosz. Ks. Kazimierz Mikołaj Michalkiewicz, Prałat Schol., M. S. T. Ks Franciszek Wołodźko, M. S. T. Prałat Cantor.

Kanonicy.

Ks. Jan Uszyłło, M. S. T., Kanonik Senior. Ks. Karol Lubianiec M. S. T. Ks. Józef Kuchta M. S. T.

Wikarjusze.

Ks. Franciszek Bielawski, Ks. Ildefonś Bobicz.

Magister Cerem. Ks. A. Cichoński M. S. T., Penitencjarjusz Ks. Prałat Bajko, Sekretarz Kapituły Prałat Ks. A. Sawicki K. S. T., Prokurator Kapituły Prałat Ks. Ad. Sawicki K. S. T.

Kurja Djecezjalna.

Kanclerz Ks. Lucjan Chalecki M. S. T. Vicekanclerz vacat. Notarjusze Ks. Januszewicz Jerzy, Ks. Antoni Wiskont, Ks. Stanisław Tracewski, Ks. Jaśkiewicz Jan, Ellert Jan K. P.

Seminarjum Wileńskie.

Rektor Ks. Kan. Jan Uszyłło, M. S. T., Inspektor Ks. Kan Karol Lubianiec, M. S. T.

Profesorowie.

Ks. Jan Uszyłło, M. S. T, Ks. Karol Lubianiec, M. S. T., Ks. S. Miłkowski M. S. T., Ks. Adam Sawicki, K. S. T., Ks. Dr. Józef Reszec, Ks. Piotr Kraujalis M. S. T. Ks. Leon Puciata D. i T. i F., Ks. Albin Jaroszewski, Ks. Antoni Cichoński M. S. T., Ks. Żygmunt Lewicki D. S. T. Prokurator Sem. Ks. Aleksander Łoszakiewicz, Bibljotekarz Sem. Ks. A. Cichoński, Ojciec Duchowny Ks. Stanisław Zawadzki.

Dziekani.

Białostocki—Aleksander Chodyko, Bielski—Czesław Górski, Brzeski—Nikodem Tarasewicz, Dziśnieński—Antoni Ościłowicz, Giedrojcki—Jan Nowicki, Grodzieński—Leon Żebrowski, M. S. T., Kobryński—Józef Kulczyński, Dr., Lidzki—Hipolit Bojaruniec, K. H., Merecki —Władysław Mironas, K. S. T., Nadwilejski—Bolesław Teżyk, Oszmiański—Michał Aborowicz, Prużański—Antoni Beszta-Borowski, Raduński—Vacat, p. o. Jan Kuźmiński, Słonimski — Ignacy Rossołowski, Kan. Hon., Sokólski—Wiktor Białłozor, Święciański—Justyn Pietranis, Kan. Hon. Świrski—Walerjan Holak, Trocki—Klemens Malukiewicz, Wileński (miasto)—Franciszek Wołodźko, M. S. T., Prałat, Wileński (pow.)—Paweł Szepecki, Wilejski—Adolf Śnieżko, Wiszniewski—Krzysztof Aborowicz, Wołkowyski — Bolesław Sperski, Brański—Bolesław Czarkowski, Brzostowicki—Józef Marcinkiewicz, Dąbrowski—Józef Gaul, Drobiczyński Jan Węckiewicz, Knyszyński—Jan Wojdyłowski, Łuniniecki—Władysław Ławrynowicz.

ZIEMIA.

Powierzchnia ziemi = 509,950,943 klm. kw., składa się nieco więcej niż z ćwierć stałego lądu (29,7% = 151,482,943 klm.) i prawie w trzech czwartych (70,3% = 358,468,000 klm. kw.) z wody. Objętość kuli ziemskiej = 1,082,850,000,000 klm. sześć.

LĄDY.

			Mieszkańców	Na klm. kw.
Europa	10,364,047	klm. kw.	463,315,200	45
Azja	43,802,806	„ „	897,369,000	21
Afryka	30,773,985	„ „	142,594,000	5
Ameryka	38,655,323	„ „	180,662,000	4,6
Australja z Polinezją	8,951,782	„ „	7,378,000	0,8
Obszary podbiegunowe	18,935,000	„ „	14,000	—
Ogółem mieszkańców			1,691,332,200	

MORZA.

		klm. kw.	Największa głębokość w m.	Średnia głębokość w m.
Ocean Wielki	40%	174,450,000	9788	3870
„ Atlantycki	25%	89,580,000	8500	3300

Ocean Indyjski	21%	74,646,000	7000	3600
„ Północn.-Ludowy (Aktryczny) .	2%	12,722,000	4500	2800
„ Południ. - Ludowy (Antakryczny).	3%	7,070,000	5733	3000

Długość równika	40,070,368 klm.
„ południka	40,000,423 „
„ zwrotnika	36,778 „
„ koła biegunowego	15,996,280 „
„ stopnia do równiku	111,307 „
„ stopnia na zwrotniku	102,129 „
„ stopnia na kole biegunowem	44,508 „
„ stopnia na biegunie	0,0 „

Najdłuższy	dzień	pod	30°48'	szerokości	geograficznej	=	14	godzinom
„	„	„	49° 2'	„	„	=	16	„
„	„	„	54°31'	„	„	=	17	„
„	„	„	63°23'	„	„	=	20	„
„	„	„	66°32'	„	„	=	24	„
„	„	„	67°23'	„	„	=	1	miesiącowi
„	„	„	73°40'	„	„	=	3	„
„	„	„	84° 5'	„	„	=	5	„

Obwód orbity (drogi) ziemskiej = 934,000,000 klm.

PODZIAŁ LUDNOŚCI ŚWIATA PODŁUG RELIGJI.

Chrześcijan 634 mil. (37%), w tem:

Katolików	293 mil. (17,3%).
Ewangelików, protestantów i t. p.	216 mil. (12,8%).
Prawosławnych	125 mil. (7,4%).
Mohometan	233 mil. (13,8%)
Izraelitów	128 mil. (0,8%).
Braminów	224 mil. (13,3%).
Buddystów, szyntoistów, konfucjonistów i t. p.	476 mil. (28 %).
Pogan i niewiernych	111 mil. (6, 5%).

W EUROPIE:

Rz.-katolików i gr.-katolików 206 mil., czyli 44,4% ludności Europy.

Prawosławnych 118 mil. — 25,5%.

Ewangelików 113,6 mil. — 24,6%, w tem: anglikan 26 mil., luteran uniformowanych, unitarystów i t. p. 77,8 mil., rozmaitych wyznań ewang. 9,8 mil.

Mahometan 13 mil. — 2,8%.

Izraelitów 10,4 mil. — 2,2%.

Pogan i niewiernych 2 mil. — 0.4%.

NAJWIĘKSZE WYSPY (powierzchnia w klm²).

Grenlandja	2.169.750
Nowa Gwinea	785.360
Borneo	7 4.000
Madagaskar	592.100
Sumatra	420.000
W. Brytanja	229.763
Nippon (Japonja)	226.579
Celebes	178.000
Nowa Zelandja (południ.)	149.909
Jawa	125.900
Kuba	118.830
Nowa Zelandja (półn.)	118.320
New - Fundland (Terre-Neuve)	110.670
Lucon (Filipiny)	105.920
Islandja	104.780

NAJWIĘKSZE JEZIORA (powierzchnia w klm²).

Kaspijskie (morze)	438.690
Wiktorja Nyanza (Afryka)	83.700
Wyższe (Ameryka Półn.)	80.800
Aralskie (Azja)	67.770
Huron (Ameryka Półn.)	61.640
Miczygan „ „	58.140
Tanganajka (Afryka)	35.100
Bajkał (Azja)	34.180
Nyassa (Afryka)	26.500
Ery (Ameryka Północna)	25.800
Wielkie Niedźwiedzie (Ameryka Półn.)	21.000
Bulchasz (Azja)	20.600
Ontarjo (Ameryka Północna)	18.750
Ładoga (Europa)	18.119
Czad (Afryka)	16.300
Titikacha (Ameryka Południowa)	8.330

NAJWIĘKSZE WGŁĘBIENIA.

Morze Martwe	394 m
Jezioro Assaal (Afryka)	174 „
Pustynia Kolorando (Ameryka Półn)	90 „
Fayum (Egipt)	40 m.
Szotta Melrir (Algerja)	32 „
M. Kaspijskie	26 „

NAJWYŻSZE SZCZYTY GÓRSKIE.

W Azji: Hauryzankar (Ewerest)	8 840 m.
W Ameryce Południ.: Akonkagua	6.956 „
W Ameryce Północn.: Mak Kinli	6 237 „
W Afryce: Kilima Ndżaro	5.893 „
W Europie: Monblan	4 810 „
W Oceanji: Mauna Kea	4.208 „
W Australji (N. Zelandja): Mon Kuk (Cook)	3.763 m.
Garłuch (Gerlach) (w Tatrach)	2.663 „
Łomnica (w Tatrach)	2634 „
Babia Góra (w Beskidzie Zachodnim).	1725 „

NAJDŁUŻSZE RZEKI.

Nil (Afryka)	6.400 km.
Amazonka (Ameryka Południowa)	5.500 „
Jenisej z Angarą i Selengą (Azja)	5.500 „
Yang-tse (Azja)	5.200 „
Missisipi (Am. Półn.)	5.000 „
Missuri „ „	4.900 „
Kongo (Afryka)	4.700 „
Hoang-ho (Azja)	4.700 „
Lena (Azja)	4.440 „
Niger (Afryka)	4.200 „
Ob (Azja)	4.100 „
Mackenzie z Atabaska	4.000 „
Św. Wawrzyńca (Am. Północna)	3.700 „
Irtysz (Azja)	3.500 „
Arkanzas (Am. Półn.)	3.400 „
Wołga (Europa)	3.400 „
Ganges (Azja)	3.000 km.
Dunaj (Europa)	2.850 „
Zambezi (Afryka)	2.700 „
Eufrat (Azja)	2.600 „
Orenoko (Amer. Południowa)	2.500 „
Dniepr (Europa)	2.150 „
Don „	1.860 „
Ren „	1.320 „
Wisła „	1.050 „
Niemen „	790 „
Sekwana „	770 „

Największą ilość wody toczy Amazonka, bo aż 120.000 m3 na sekundę. Inne rzeki daleko pozostają za nią; jak np. największa z rzek europejskich, Wołga, toczy zaledwie 9.890 m3 na sekundę (średnio).

MIASTA, mające więcej niż 500 tys., mieszkańców (w tysiącach).

Londyn (z przedmieśc.)	7540
Nowy Jork	4770
Paryż	2850
Paryż (depart. Sekweny)	3850
Berlin (z przedmieściami)	3730
Chicago	2190
Tokio	2190
Wiedeń	2030
Petersburg	1962
Filadelfja	1550
Moskwa	1538
Buenos Aires	1384
Osaka	1230
Kalkutta	1222
Konstantynopol	1200
Pekin	1000—1600
Rio de Janeiro	1129
Bombay	977
Kanton (Singau)	900—1000
Hamburg	932
Budapeszt	882
Glasgow	872
Warszawa	872
Hankon	820
Tientsin	800
Liwerpool	747
Neapol	728
Bruksela	720
Manchester	714
St. Louis	687
Boston	670
Kair	660
Szanghai	650
Bangkok	629
Lipsk	626
Futczou	624
Monachjum	608
Sydney	606
Melburn	600
Madryt	600
Medjołan	600
Czunking	600
Barcelona	587
Amsterdam	581
Kopenhaga	560
Cleveland	560
Baltimora	558
Drezno	552
Rzym	542
Pitsburg	534
Praga	530
Birmingham	530
Madras	519
Kolonja	517
Marsylja	517
Wrocław	512
Odessa	506
Kijów	504
Hajdarabad	501
Wuczang	500

Przegląd międzynarodowy.
Obszar i zaludnienie (1910—1921).

PAŃSTWA	Obszar w tysiącach km. kwadr. 1910	Obszar w tysiącach km. kwadr. 1921	Wzrost (+) lub ubytek (—) w tys. km. kw.
Rosja Europejska . .	4882,2	3894,0	—998,2
Francja	536;5	551,0	+ 14,5
Hiszpanja	514,5	514,5	0,0
Szwecja	410,5	410,5	0,0
Niemcy	540,9	404,0	—136,9
Polska	—	386,3	.
Finlandja	—	377.4	.
Rumunja	131,3	316,7	+185,4
Anglja Europejska . .	315.0	315,0	0,0
Włochy	286,[illegible]	311,0	+ 24,4
Norwegja	309,6	309,6	0,0
Jugosławja	48,3	248,6	+200,3
Grecja	73,3	151,0	+ 77,7
Czechosłowacja . . .	—	142,0	+ .
Bułgarja	96,3	105,3	+ 9,0
Portugalja	91,9	92,5	+ 7,0
Węgry	324,9	92,5	
Austrja	351,2	79,9	.
Estonja	—	67,0	—232,4
Łotwa	—	65,0	—271,3
Danja	39,0	42,9	+ 3,9
Szwajcarja	41,3	41,3	0,0
Holandja	34,2	34,2	0,0
Belgja	29,4	30,4	+ 1,4
Litwa	—	9,5	.
Stany Zjednoczone . .	3026,8	3026.8	0,0
Japonja	675,0	675,0	0,0

(Rocznik Polski 1922, Warszawa, Księżnica Polska).

Przegląd międzynarodowy.
Obszar i zaludnienie (1910—J921).

PAŃSTWA	Zaludnienie w miljonach. 1910	Zaludnienie w miljonach. 1921	Wzrost (+) lub ubytek (—) w miljonach.
Rosja Europejska . .	118,7	69,7	— 49,0
Niemcy	64,9	58,5	— 6,4
Anglja Europejska . .	45,4	45,4	0,0
Francja	39,6	39,2	— 0,4
Włochy	34,6	35,0	+ 0,3
Polska	—	27,2	.
Hiszpanja	19,5	20,0	+ 0 5
Rumunja	7,2	17,4	+ 10,2
Czechosłowacja . . .	—	13,6	.
Jugosłowja	2,9	11,8	+ 8,4
Węgry	20,9	8,2	— 12,7
Belgja	7,4	7,7	+ 0,3
Holandja	5,9	6,9	+ 1,0
Austrja	30,5	6.1	— 24,4
Szwecja	5,5	5,8	+ 0,3
Grecja	3,0	5,6	+ 2,6
Portugalja	6,0	5,5	— 0,5
Bułgarja	4,3	4,8	+ 0,5
Litwa	—	4,6	.
Szwajcarja	3.9	3,9	0,0
Danja	2,8	3.3	+ 0,5
Finlandja	—	2,7	.
Norwegja	2.4	2,6	+ 0,2
Estonja	—	1,8	.
Łotwa	—	1,7	.
Stany Zjednoczone . .	92,2	105.7	+ 13,5
Japonja	67,2	77,0	+ 9,8

(Rocznik Polski 1922, Warszawa, Książnica Polska).

Przegląd międzynarodowy.
Obszar i zaludnienie (1910—1921).

PAŃSTWA	Gęstość zaludnienia na 1 km. kwad.		Wzrost (+) lub ubytek (—)
	1910	1921	
Belgja	252,1	253,0	+ 0,9
Holandja	171,4	202,6	+ 31,2
Niemcy	120,0	144,9	+ 24,9
Anglja Europejska	144.0	144,6	0,0
Włochy	120,9	125.4	+ 4,5
Czechosłowacja	—	95,7	.
Szwajcarja	93,4	94,0	+ 0,6
Węgry	64,3	88,6	+ 24,3
Danja	70,7	76,2	+ 5,5
Austrja	86,9	76,0	— 10,9
Francja	73,8	71,1	— 2,7
Polska	—	70,3	.
Portugalja	64,8	59,4	— 5,4
Rumunja	55,2	54,9	— 0,3
Litwa	—	48,4	.
Bułgarja	44,9	46,2	+ 1,3
Jugosławja	60,3	45,6	— 14,7
Hiszpanja	37,9	38,8	+ 0,9
Grecja	40,6	37,1	— 3,5
Łotwa	—	26,2	.
Estonja	—	26,1	.
Rosja Europejska	24,3	17,8	— 6,5
Szwecja	13,5	14,2	+ 0,7
Norwegja	7,7	8,6	+ 0,9
Finlandja	—	8,9	.
Stany Zjednoczone	30,1	34,0	+ 4,8
Japonja	99,6	114,0	+ 14,4

(Rocznik Polski 1922, Warszawa, Księżnic„ Polska).

Rzeczpospolita Polska. Obszar i zaludnienie 1921 r.

PAŃSTWO b. zabory, Dzielnice, Województwa	Obszar w tysiącach klm. kw.	Ludność				
		Ogółem w tysiącach	Gęstość na 1 klm. kw.	Polacy: Ogółem w tys.	Polacy: %	Inne narodowości w tys.
Polska	**386,3**	**27161**	**70,3**	**18629**	**68,6**	**8531**
b. Zabór rosyjski . .	**260,0**	**15315**	**58,9**	**10865**	**70,9**	**4450**
b. Królestwo Polskie	137,9	11216	81,3	9511	*84,8*	1705
Ziemie Wschodnie .	108,6	3610	33,2	1049	*29,1*	2561
Ziemia Wileńska .	13,5	489	36,2	305	*62,4*	184
b. Zabór pruski . .	**46,2**	**3894**	**84,5**	**3062**	**78,6**	**832**
Woj. Poznańskie .	26,6	1974	74,2	1629	*82,5*	345
„ Pomorskie .	16,4	940	57,4	755	*80,4*	185
Górny Sląsk . . .	3,2	980	306,3	578	*69,2*	302
b. Zabór austrjacki .	**80,1**	**7633**	**95,3**	**4416**	**57,9**	**3216**
Małopolska	79,1	7487	94,7	4305	*57,5*	3182
Śląsk Cieszyński .	1,0	145	143,9	111	*76,3*	34
Spis wojskowych .	—	319	—	586	*89,7*	33

(Rocznik Polski 1920. Warszawa, Książnica Polska).

Ziemia Wileńska. Ludność i narodowość 1919 r.

OBSZARY	Obszar w klm. kw.	Ludność	Polacy	Litwini	Białorusini	Żydzi	Inni
		w tysiącach – kursywą w proc,					
Ziemia Wileńska .	**13490**	**489,0**	**305,2**	**59,9**	**24,5**	**62,7**	**36,7**
		100,0	*62,4*	*12,2*	*5,0*	*12,8*	*7,5*
Miasto Wilno .	—	129,0	72,4	2,9	1,8	46,6	5,3
		100,0	*56,2*	*2,3*	*1,4*	*36,0*	*4,1*
Powiaty:							
Wilno	3705	120,4	105,0	9,9	0,4	4,4	1,6
		100,0	*87,3*	*7,5*	*0,3*	*3,6*	*1,3*
Troki	1436	30,6	16,5	12,1	0,1	1,2	0,7
		100,0	*53,8*	*39,6*	*0,3*	*4,1*	*2,2*
Święciany . .	5700	130,2	57,6	35,9	17,5	6,1	13,1
		100,0	*44,3*	*27,6*	*13,4*	*4,7*	*10,0*
Oszmiana . .	2649	78,8	53,7	0,02	4,7	4,4	16,0
		100,0	*68,3*	*0,0*	*5,9*	*5,6*	*20,5*
Pas neutralny .	**1231**	**21,0**	**15,1**	**4,1**	**0,5**	**0,8**	**0,6**
		100,0	*71,6*	*19,4*	*2,4*	*3,8*	*2,8*
Części powiat.							
Troki	313	5,8	3,1	2,3	0,02	0,3	0,1
		100,0	*53,8*	*39,6*	*0,3*	*4,1*	*2,2*
Wilno	631	12,1	10,6	0,9	0,04	0,4	0,2
		100,0	*87,3*	*7,5*	*0,3*	*3,6*	*1,3*
Święciany . .	287	3,1	1,4	0,9	0,4	0,1	0,3
		100,0	*44,3*	*27,6*	*13,4*	*4,7*	*10,0*

(Rocznik Polski, 1922. Warszawa, Książnica Polska).

CZĘŚĆ LITERACKA.

Gwiazda Betleemska.

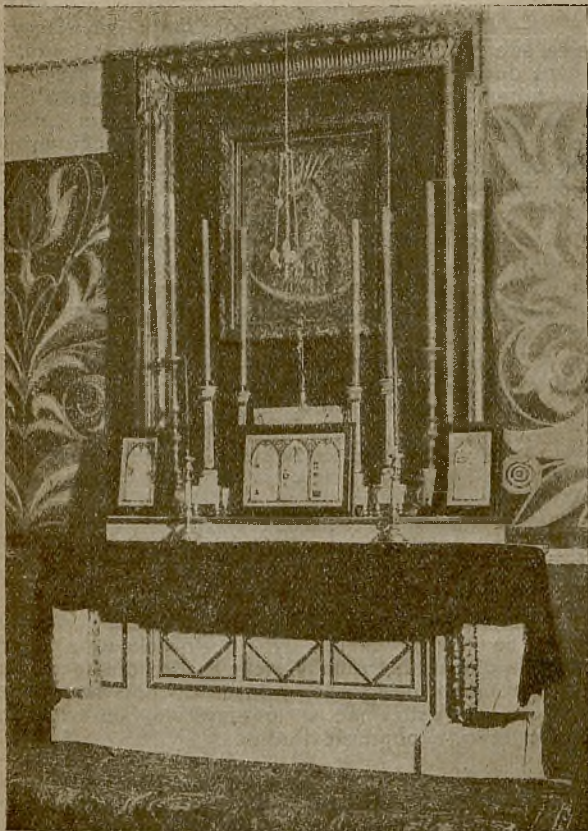
Nadeszła chwila, gdy wypełniło się proroctwo Izajaszowe, gdy Syn Boży narodzić się miał na ziemi...

A w wigilję dnia onego, na samem świtaniu, srebrzysty tuman mgieł płynąć zaczął od ziemi ku niebu. To aniołowie długim korowodem śpieszyli do stóp Przedwiecznego — aniołowie Miłości, Zgody i Dobroci i Jasności, i Męstwa, i Pociechy i wszystkiego, co pięknem jest na ziemi. Spieszyli aniołowie do stóp Boga, by zdać sprawę z czynów swoich, zdać sprawę z tego, co było oddane ich pieczy. Ten wlewał nadzieję w słabnące serca ludzkie, ów iskry miłości Bożej i bratniej w świecie rozpalał, ten szczepił wiarę, inny oczy ciemnym na światło otwierał. Ten strzegł i prowadził męża, ów starce słabe, a inny jeszcze drobiazg dziecięcy za wątłe wiódł rączyny... Każdy zaś był wiernym sługą w winnicy Pańskiej. — Zdawali aniołowie sprawę Przedwiecznemu z czynów swoich.

A Przedwieczny patrzał w przestrzeń bez końca i słuchał. Aż wreszcie pochylił się do stóp Boskich anioł ostatni z kolei, anioł o twarzy smutnej i łzawem wejrzeniu. I zaczął oskarżać się:

— Winienem, Panie! Miasto krzepić rozpaczone, miasto rozweselać płaczące, miasto słowa pociechy mówić tym, którzy cierpią, jam o Panie, umiał tylko płakać i cierpieć z nimi.. Nic więcej... nic... A na ziemi smutek tak wielki... Ludzie we łzach oczekują przyjścia Syna Twego, o Panie... Nie cieszyłem ich, lecz płakałem z nimi... Winienem, Panie!

Pochylił anioł głowę, czekał wyroku Boskiego. O zwiększenie swej mocy nie prosił. Wszak on umiał tylko płakać z cierpiącymi... Czekał.. Aż w ciszy zaświątowej te słowa zabrzmiały.

Kaplica Zakładowa
Okręgowej Szkoły Policyjnej w Wilnie
wykonana własnoręcznie przez uczniów-policjantów.

— Błogosławieni, którzy ból brata za własny w serce swe biorą, którzy łzy swoje z jego łączą łzami! A iżeś odczuł cierpienia, to ci jest danem, byś został zwiastunem radości wielkiej, zwiastunem narodzin Syna mego. Idź, wracaj na świat, oznajmiaj królom i pasterzom, ubogim i bogaczom, że godzina pociechy wybiła! Idź, rozbudzaj śpiące, jako gwiazda świetlista, prowadź je do Betleemu, do stóp Dzieciątka!

I od tej chwili, w rocznej dni kolei, jest jeden dzień szczęścia pełen. I jest w dniu onym jedna szczególniej chwilą błogosławiona. Wszełki okrzyk bólu milknie wtedy na ziemi, wszelka troska przechodzi, jako dymy wiatrem rozwiane, wszelkie choćby najsmutniejsze usta rozchyla uśmiech nadziei.

To chwila, w której pierwszy promień gwiazdy wigilijnej z nieba na ziemię doleci.

* * *

Taka wśród ludu krąży stara legenda.

ZŁOTE RADY.

Nie trzeba zwalczać każdego błędnego zapatrywania, bo gdybyś chciał wybić człowiekowi z głowy wszystkie głupstwa, trzebaby życia bardzo długiego. Nawet od robienia uwag skierowanych do poprawy drugiego trzeba się wstrzymać w towarzystwie, bo człowieka obrazić łatwo, a poprawić trudno.

Schopenhauer. Afor.

*

Gdy słońce świeci, nie trzeba lampy zapalać; jasnych rzeczy nie trzeba dowodzić.

Atma.

Na wedecie.

Stał na wedecie.

W oddali, śniegiem przyprószone, majaczyły w pomrokach nocnych strzeleckie okopy, snem zmożone po dniu pracowitym. Cisza zaległa dokoła. Bór spał sąsiedni, pole spało, zorane pociskami granatów, poprute w bruzdy armatniemi kołami; księżyc nawet zasnął, otulony w szare chmur opony.

On tylko jeden nie spał. Rozkaz komendanta czuwać mu kazał na wysuniętej placówce, a on posłuszny stał na wyznaczonem miejscu, jakby głaz, latami w ziemię wrosły.

Czas wlókł się powoli. Minuty dłużyły się w godziny i niosły z sobą zdrętwienie członków, owe znużenie bezkrytyczne, nieświadome, poza którem kryje się sen.

Ale on spać nie chciał, nie mógł. Posłuszny obowiązkowi, strzepywał z powiek ciężar, który je cisnął ku dołowi, a chroniąc się przed snem, słał myśl daleko od placówki. Jej śladami do domu zaszedł rodzinnego, gdzie matka stara tuliła go, błogosławiąc na drogę zwycięską. Ciepło tam było i zacisznie, tem cieplej, że z poza pleców matki patrzyły na niego duże, szafirowe oczy, przesiąkłe żarem wielkiego kochania; ciepło było, bo przez żyły przelewała się młodość.

Na samą myśl o tem cieple matczynego serca i o tych oczach szafirowych swego dwiewczęcia — błogie ciepło oplatało jego znużone trudami wojny członki, a na duszy kładł się spokój wraz z pewnością, że te dwa serca, co je tam w domu zostawił, dla niego biją.

Nie skarżył się też na trud i znój ani na znużenie, pewny nagrody, co go czeka za powrotem do domu, a czasu nie mierzył już biegnącemi w przeszłość minutami; chciał tylko dotrwać na posterunku i godnie spełnić nałożony na niego przez władzę obowiązek.

Stał.

Tymczasem śnieg, puszysty, biały jak dusza dziecka, wielkimi płatami, okrywać zaczął ziemię, jakby zagrzebać chciał niedolę pól, zdeptanych wojennym po-

chodem; wyrównał bruzdy, wybielił zabrukane krwią zagony, okopy zakrył przed ciekawym wzrokiem nieprzyjaciela, świat cały — zdaje się — w niewinną okrył szatę.

I jego na wedecie pobielił. Jak na konarach drzew, spoczął grubą warstwą na czapce i ramionach żołnierza, okiścią okrył mu rękę, która trzymała w zmarzniętej dłoni karabin z najeżonym bagnetem i usłał mu na stopach biały, miękki kobierzec

Biało zrobiło się na świecie i jasno — tak jasno, jak w duszy żołnierza, gdy o matce dumał i o dziewczynie kochanej i sam biały stał wśród tej bieli pól, — — — — stał na wedecie.

Wnet jednak z boru wicher, co tam spał na gałęziach, zerwał się, zbudzony śnieżną poświatą. Zrazu bawił się śnieżnymi płatkami, igrał z nimi, kłębił je w chmury niewielkie i przybijał do ziemi. Lecz gdy śnieg padał dalej, nieprzestraszony wichru podmuchem, ten rozłościł się na dobre, ze skowytem wyleciał z lasu na bezmierne pól obszary i rozpoczął swój zawrotny taniec. Całe masy śniegu — jak zwierz drapieżny — chwytał w swe szpony, miotał niemi, targał, o ziemię rzucał i w strzępy darł białą szatę ziémi tam obnażając ją do naga, gdzieindziej wydmy sypiąc wysokie.

Nie zapomniał też o żołnierzu na wedecie. Od stóp coraz wyżej osnuwał na nim białą, śnieżną szatę, pokrył nią płaszcz żołnierski i dookoła niego lepił górę śnieżną. W końcu z czapki żołnierza utworzył wierzchołek góry i syt zwycięstwa, pognał dalej — w okopy, wciskał się w szeregi żołnierzy, zmierzwił słomę, na której spali, zgasił mdły ogień, co tlił się pod osłoną glinianego parawanu i wyleciał stąd w dal bezkresną z wyrzutem sumienia, bo ziąbem przepoił strzeleckie rowy i zbudził zmęczonych bojem żołnierzy.

A ten na wedecie napróżno strząsał z siebie górę śnieżną i mętną pamięcią przypominał sobie obowiązek, który mu nakazywał czuwać i czuwaniem chronić snu towarzyszy broni. Było mu coraz cieplej, coraz bardziej błogo — tak ciepło jak u matki, gdy z poza jej pleców patrzyły nań szafirowe oczy. I już napróżno bronił się przed snem — choć czuł, że sen ten niezbudzony, choć wiedział, że za chwilę nastąpi zmiana warty...

Na tropie zbrodni.

I rzeczywiście za chwilę nowy oddział żołnierzy przybył na zmianę, ale żołnierza na wedecie nie zastał. Śnieg tylko leżał na posterunku, usypany w górę podobną do ludzkich kształtów.

Dezerter! — pomyślał o nim komendant i innego postawił na placówce żołnierza.

— — — — — — — — — — — — — —

Po zawierusze śnieżnej przyszły dni roztopu: promień słońca odwilż przynosił. Topniały masy śniegu i mieszały się —· tając z brudem ziemi. Topniała i góra na wedecie i powoli odsłaniała to żołnierską czapkę, to bagnet dezertera, to jego twarz zastygłą w śnie, zsiniałą z zimna. Z dezertera wyrastał bohater, który mimo śnieżnej zawiei dotrwal na posterunku. Dziś krzyż tam stoi biały, brzozowy — na mogile, usypanej ręką towarzyszy, a w mogile spi snużony żołnierz i śni o matczynem sercu i szafirowych oczach. Bór sąsiedni do snu go kołysze, cisza pól usypia go na sen nieprzespany, rzeka szemrze mu ciche śpiewki o matce starej i rodzlnnych stronach, a na wiosnę pod krzyżem maki, krwawe jak łzy matki, wiatr posieje i bławaty, szafirowe jak oczy dziewczęcia.

Kilka słów o Konstytucji 3 Maja.

„Uznając, iż los nas wszystkich od ugruntowania i wydoskonalenia Konstytucji narodowej jedynie zawisł, ... długiem doświadczeniem poznawszy zadawnione Rządu naszego wady . . . . . . ceniąc drożej nad życie, nad szczęśliwość osobistą egzystencję polityczną, niepodległość zewnętrzną i wolność wewnętrzną Narodu, ... mimo przeszkód, które w nas namiętności sprawować mogą, dla ocalenia Ojczyzny naszej niniejszą Konstytucję uchwalamy“.

(*Wstęp do Konstytucji 3 maja 1791 r.*)

„Wszelka władza w społeczności ludzkiej początek swój bierze z woli narodu“. (*Artykuł V.*)

„Izba Poselska jako wyobrażenie i skład wszechwładztwa narodowego, będzie świątynią prawodawstwa . . . . . . “. (*Art. VI.*)

„Żaden rząd najdoskonalszy bez dzielnej władzy wykonawczej stać nie może. Szczęśliwość narodów od praw sprawiedliwych, praw skutek od ich wykonania zależy . . . . “. „Władza wykonawcza do pilnowania praw i onych pełnienia ściśle jest obowiązana . . . . . . “. (*Art. VII.*)

„Władza sądownicza . . . . . może być wykonywaną . . . . przez magistratury, na ten koniec ustanowione i wybierane. Powinna być tak do miejsc przywiązaną, żeby każdy człowiek blizką dla siebie znalazł sprawiedliwość . . . . “. (*Art. VIII.*)

W okresie, gdy waśnie wewnętrzne, samowola i ambicja tak jednostek jak i całych grup, zakorzenione nieposzanowanie prawa zagrażały istnieniu i całości Państwa Polskiego, zebrał się w r. 1788 w Warszawie Sejm celem obmyślenia środków mających zagwarantować byt Państwa, wolność i możność rozwoju społeczeństwa polskiego. Po trzyletnich prawie obradach uchwalił Sejm polski dnia 3 Maja 1791 r. pierwszą Konstytucję na kontynencie europejskim. Konstytucja ta stać się miała katechizmem dla posłów, elementarzem dla całego społeczeństwa.

Uchwalona uroczyście Konstytucja 3 Maja miała za zadanie przeprowadzić naprawę ustroju Rzeczypospolitej, która to naprawa ogarnąć miała:

1) ustrój państwa, który źle funkcjonował, (jednomyślność sejmu liberum veto, konfederacje, zły ustrój administracji), ale także

2) społeczeństwo, które było zdemoralizowane; najlepsze ustawy nic nie pomogą, jeśli nie będą stosowane lub źle będą stosowane. A twórcy Konstytucji widzieli i wady prawne i wady społeczne; brak posłuszeństwa prawa, sprzedajność sądów. Stwarzają więc zasady naprawy:

1) Żądają by izba poselska była „świątynią prawodawstwa" — aby więc zdawała sobie sprawę z wielkości zadań, by do uchwalenia ustaw przystępywano z taką powagą, jak do religijnych czynności

2) Żądają dzielnej władzy wykonawczej.

3) Żądają porządnego wymiaru sprawiedliwości.

Ale to nie wystarczy. Reformy wymaga społeczeństwo, bo ono samo się rządzi przez sejm, żądają więc zwłeszcza:

1) cnoty obywatelskiej t. j. poszanowanie i podporządkowanie jednostki celom narodu.

2) wykonywania praw.

Są to wskazania nie tylko dla ówczesnego społeczeństwa. Mogą się znaleźć w każdej Konstytucji. To podstawy bytu państwa i narodu. Nowa nasza Konstytucja tymsamym przesiąknięta jest duchem, tworzy władze ustawodawcze, administracyjne i sądowe, po woli narodu działające.

Konstytucja 3 Maja nie uchroniła od upadku — bo nie naprawiło się jeszcze społeczeństwo. Obcy dlatego śpieszyli się z rozbiorem Polski, by nie dać się mu naprawić. To też i obecna Konstytucja nie wystarczy sama — trzeba, by społeczeństwo stanęło na jej poziomie. Inaczej nas Konstytucja nie obroni.

Czy myśmy się nauczyli katechizmu Konstytucji 3 Maja? Czy dziś każdy ceni drożej nad życie egzystencję polityczną Narodu? Czy umiemy opanować „namiętności"? Czy sejm jest świątynią? Czy ma najlepszych wy-

brańców? Czy prawa są stosowane i ściśle pełnione?

Stan społeczeństwa polskiego w XVIII wieku wymagał gruntownej naprawy ustroju Państwa i samego społeczeństwa. Że w chwili tak groźnej powstało wiekopomne dzieło konstytucji, dowodzi to, że społeczeństwo zdolnem było do naprawy. I jakkolwiek wskutek rozbiorów idee Konstytucji 3 Maja nie weszły odrazu w życie, naród który odziedziczył po przodkach tak wielkie dzieło, przerastające poziom rozwoju społecznego i politycznego współczesnego społeczeństwa o półtora wieku, przetrwał długie lata niewoli, czerpiąc otuchę w przykazaniach Konstytucji 3 Maja.

Dziś w wolnem państwie polskiem pamiętać winniśmy, że podstawę bytu państwa stanowi dobre prawo, które musi być wykonywanem, a wykonanie prawa zależnem jest od społeczeństwa, przesiąkniętego duchem obywatelskim.

Zadaniem Konstytucji było i jest nietylko ustanowić dobry ustrój państwa, zapewnić wykonywanie prawa, lecz również wychować obywatela, odznaczającego się cnotami państwowo twórczemi. Przez lata niewoli ograniczonem było oddziaływanie pod tym względem Konstytucji 3 Maja. Lecz nowa nasza Konstytucja z 17 marca 1921 r. dowodzi, jak silnym jest wpływ Konstytucji 3 Maja.

Społeczeństwo, które odzyskało swój niepodległy byt państwowy, musi okazać się godnem własnego państwa. Uchwalona Konstytucja musi znaleźć właściwy oddźwięk w duszy społeczeństwa.

Byt Państwa Polskiego zależy od wychowania prawdziwych obywateli-Polaków, hartownych w gorącą miłość własnego kraju, umiłowanie polskiej mowy i polskich obyczajów, zdolnych do obywatelskiego czynu dla wspólnego dobra.

Dopóki Państwo Polskie nie oprze się na obywatelach, poczuwających się do świętych obowiązków wobec Ojczyzny, dopóki obywatel polski nie zrozumie, że udziałem jego w życiu państwowem są nie tylko prawa wobec państwa, lecz także obowiązki, dopóki obywatel nie zrozumie. iż przedewszystkiem winien swą pracą i ofiarą zasilić finanse państwa, a potem dopiero rościć może sobie pretensje do pomocy z tych finansów, — byt Państwa Polskiego nie jest ugruntowany.

Byt Państwa polskiego zależy od polskiego społeczeństwa.

Musimy przedewszystkiem wychować obywatela Polaka, który dobro całego państwa i społeczeństwa cenić będzie bardziej niż własne życie i szczęśliwość osobistą.

Dopóki nie wychowamy prawdziwego obywatela Polaka przykazania Konstytucji 3 Maja nie są spełnione, a dopóki ideje Konstytucji 3 Maja nie staną się naprawdę naszym katechizmem i elementarzem, byt państwa naszego nie jest ugruntowany.

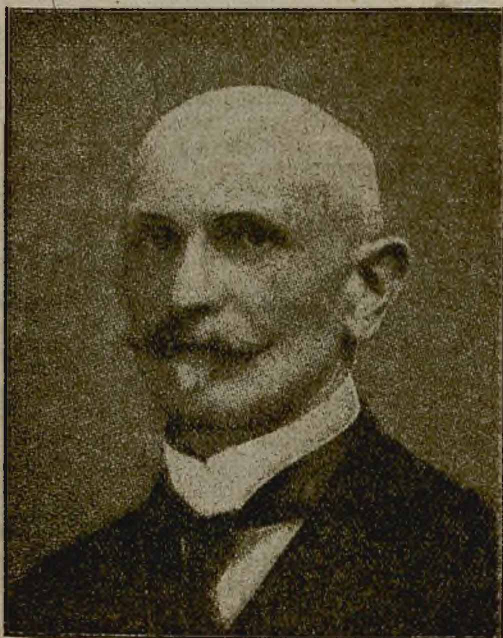
Marja Konopnicka.

Kto dla siebie pracuje...

Kto dla siebie pracuje, ten siły utraca.
Rąk jego, jego ramion znikoma jest praca,
A wicher czasu, lecąc szeroko po świecie,
Przędzę ową pajęczą uniesie — i zmiecie.

Kto dla braci pracuje, ma moc za miljony,
Rośnie w siłę, jak olbrzym o ziemię [rzucony;
Czas mu cegły podaje, utrwala budowę
I kładzie na jej szczycie swe piętno [wiekowe.

Stanisław Wojciechowski
Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej.

Zawody przewodniczące i wyższe urzędy.

Pod zawodami przewodniczącemi rozumie się te, przy których mamy większą liczbę ludzi organizować i wprawić do wspólnego działania. Większość ludzi, przystępujących do tych zawodów, nie zdaje sobie jasno sprawy, jaką szczególniejszą, moralną daniną opłaca się przewodniczące tu stanowiska i jak one wymagają długiej i usilnej pracy nad sobą. Jest też to prosty wypadek, gdy kto z właściwem wewnętrznem przygotowaniem obejmuje takie stanowisko; zazwyczaj trzeba przejść przez wiele nieporozumień, wiele przykrych rozterek, zanim się pojmie naturę swego zadania. Często odbiera się wszelką ochotę do pracy w podwładnym sobie personelu, szkodzi własnemu charakterowi przez owe ciągłe starcia, popada się w wysoką nerwową drażliwość i życie spędza w ciężkim ucisku zawodowego niewyrobienia.

Przyczyna takich niepowodzeń leży w bezmyślnem i jednostronnem ograniczeniu zawodowego wykształcenia do jedynie technicznych i naukowych wiadomości, w niepamiętaniu, że będzie się miało w pierwszym rzędzie doczynienia z ludzmi. Robert Owen, wielki angielski filantrop, pracujący w przędzialni bawełny, mówi, że jest to godnem podziwu pilnować tak oliwienia i starannego obchodzenia się z maszynami tecznicznemi, czynić wszystko, by jak najwięcej podnieść ich produkcyjność, a nie mysleć, że człowiek, ta najkunsztowniejsza ze wszystkich maszyn, wymaga o wiele staranniejszego jeszcze obejścia, aby działalność jego stała się prawdzie owocna. Pod owem starannem obejściem trzeba rozumieć umiejętność przewodniczenia, świadomość, jak postępować z duszami ludzkiemi, aby się nie pogrążyły w nienawiści, niestały się krnąbnemi. Potrzebna nam jest odpowiedzialna pedagogja i technika duchowego oddziaływania, która cały fundament wyższej działalności pracownika zakładałaby na jego ambicji, a tonem rozkazu umiała zawsze w ruch wprawić najdelikatniejsze i najzawodniejsze sprężyny

„Dzisiaj zadaniem naszem utrwalić formy naszego życia. Kochamy Polskę tę, która jest. Jedynie zgodna praca wszystkich zapewnić może rozwój Państwa.

Jak najwięcej pracy. mniej krytyki, mniej sporów i waśni...“

Walery Roman
Delegat Rządu na Ziemię Wileńską.

Przemysłowy przywódca, szanujący godność swych podwładnych, oszczędza dziesięciu kontrolerów. Ileż to przerw i szkód w przemyśle wynikło jedynie ze złego obchodzenia się z pracownikami! Jakąż opłakaną mieszaninę grubjaństwu i słabości przedstawia zazwyczaj tak zwana męska energja, tak bardzo ceniona u przewodniczących, a której krzykliwa i gryząca działalność wyniszcza wszelką ochotę do pracy i wszelką sumienność! Ile niedoborów w produkcyjności trzeba przypisać tego rodzaju energji!

Prawdziwa energja ma siedlisko w tym samym zakątku duszy, w którym się mieści miłość i panowanie nad sobą i taka tylko zdoła wszystko uporządkować, zorganizować, ożywić; tamta zaś energja, pochodząca z pychy niewyrobionego człowieka, działa tylko rozkładająco na wszelki głębszy porządek: podwładni z samego tonu rozkazu odczuwają antysocjalny i nieprzyjazny pierwiastek osobistej wyniosłości i reagują nań w tymże samym duchu.

Gdy oficerowi japońskiemu posługujący mu żołnierz przyniesie posiłek, oficer wstaje i ukłonem mu dziękuje. Zwyczaj ten symbolicznie wykazuje, jaką właściwie powinna być postawa przełożonego względem podwładnego—nigdy nie powinno się przyjmować usługi lub poddańczego aktu, żeby natychmiast nie udzielić zań stosownego zadosyć uczynienia, nie zrównoważyć poniżenia okazaniem szacunku i wdzięczności choćby tylko samym tonem rozkazu lub podziękowania. Tym sposobem można się wydobyć z pod wpływu demona wyniosłości, który tak łatwo duszę rozkazującego w posiadanie zagarnia, doprowadzając jednocześnie słuchającego do rozgoryczenia i buntu; ten ostatni czuje się niejako osobiście poniżonym i zdeptanym, zamiast być umiejętnie kierowanym i pouczanym.

Kto jasno sobie zdaje sprawę, ile duchowych i moralnych sił potrzeba dla doskonałego wykonania nawet prostej roboty, ile hartu duszy i charakteru wymaga każda praca, mająca posiąść jakąż wartość, ten uczuje, że oszczędzanie i poszanowanie ludzkiej godności w pracowniku nie jest wcale sentymentalnością, ale właściwą podstawą wszelkiej zawodowe

Czesław Grabowski
Inspektor Pol. P.
Okręgowy Komendant Pol. z. Wileńskiej.

umiejętności. Zrozumie też, że nieprzyjazne obejście przełożonego z podwładnymi odbije się odrazu na całej ich pracy, w miejcce ochotnego współ działania, dając mechaniczną tylko i niechętną pomoc. Słusznie mówią Japończycy, że ducha domu można poznać po zachowaniu się psa: jest to uwaga zdolna stawić przed oczy przewodnikowi całą techniczną i społeczną odpowiedzialność jego kierownictwa.

W swem dziele „Państwo“ nazwał Platon Królewską sztuką ową zdolność przełożonego do kierowania umysłów na właściwą drogę i wpływania na ich chętne poddanie się pewnemu porządkowi. Taka umiejętność wymaga, aby sam przewodniczący miał wyrobiony charakter i posiadał zarazem inną jeszcze umiejętność wnikania w drugich i dostosowania się do ich usposobienia i położenia. Dlatego słusznie mówi Jowett w swych „Kollege Sermons“ o prawdziwym „Man of business“, że zaczyna on od nauki arytmetyki, a kończy nauką charakteru, to jest, dochodzi do coraz pewniejszej świadomości, że wartość wykonywanej pracy zależy od wewnętrznej wartości człowieka, że więc z tego powodu każdy naczelnik powinien być zarazem i pedagogiem.

Carlyle tak samo ocenił prawdziwych „Capitains of industry“ dowódzców przemysłu i twierdził, że wszelkie bunty nie pochodzą stąd, by ludzie słuchać nie chcieli; przeciwnie, wzdychają oni za prowadzeniem, porządkiem, posłuszeństwem, ale chcą być posłusznymi jak ludzie, nie jak zwierzęta, chcą zależeć od moralnej siły i występują wrogo przeciwko niezdolnemu i tyranizującemu przełożonemu dlatego, że jego niemiły sposób rozkazywania czyni posłuszeństwo niemożliwem, a przez to usuwa ich od wszelkiego ładu.

Czyniąc te uwagi, nie występujemy bynajmniej przeciwko trzymaniu służby i podwładnych w karności. Stałość równie jest potrzebna, jak dobroć, ale nie zależy ona na brutalnem, ostrem obejściu; przeciwnie, zbytnia zewnętrzna ostrość i bezwzględność znamionuje zawsze brak wewnętrznej stałości, zdradza tchórzliwość i niepewność. Ludzie tacy nie posiadają w swoim charakterze nic z tego, czego od drugich wymagają; są we-

Sztandar Policji Państwowej Ziemi Wileńskiej.

wnętrznie zdezorganizowani, a na nieszczęście, oni to mają drugich organizować. Prawdziwa stałość pochodzi z długoletniego cwiczenia woli, ze spokojnego sumienia, z moralnej odwagi. Kto w tych rzeczach posiada wyższe wyrobienie, ten zawsze podwładnych utrzyma w karności i łatwo zwycięży opierające się żywioły.

Wszystkie tu umieszczone ogólne zasady posiadają znaczenie nietylko dla przewodniczących w różnej pracy, ale także dla urzędników państwowych. Skoncentrowana władza i kierowanie wielką biurokratyczną machiną naraża charakter na wielkie niebezpieczeństwo. Lecz kto z jasną świadomością i silną wolą stanie naprzeciw temu niebezpieczeństwu i prawdziwie po męsku zda sobie sprawę, ile zaważyć może jego wpływ i przykład, ten na każdym urzędzie dojść może do wewnętrznej doskonałości. Kto tak pojmie urzędniczy zawód, ten przedewszystkiem pozna. że urzędnik potrzebuje osobliwszego wyrzeszenia się siebie, polegającego na tem, by swojej władzy wcale a wcale nie używał dla swojej korzyści, a występował zawsze jedynie jako przedstawiciel rządu, nie wywyższając swojej osobistości żadną nadaną mu władzą. Urzeczywistnienie takiego wyrzeczenia się nie jest bynajmniej utopią; są charaktery niedające się wcale nadwyrężyć przez posiadaną urzędniczą władzę; znaleść je można szczególniej wśród wyższych urzędników angielskich. Tam także spotyka się często wzorowy typ przedstawiciela majestatu państwa: umie on wykazać godność i wielkość państwowego ładu przez pewną królewską swobodę i dojrzałość postępowania, a nie przez krępującą surowość i nadawaną sobie powagę.

Żądając od urzędnika bezwględnego tylko przedstawicielstwa państwa, nie chcemy bynajmniej, by w nim zniknęła zupełnie jego osobistość; jedynie nie powinien się on identyfikować z powierzoną mu władzę. Zresztą zawód urzędnicy obfituje właśnie w sposobności osobistego działania; nadarzają się one wszędzie, gdzie tylko dobremi chęciami ożywiony człowiek pragnie zmniejszyć mechaniczny ucisk państwowej biurokracji, czy to starając się osobistą dobrocią złagodzić, co jest zbyt bezwzględnego w przepisach i prawach, czy też

POLICJA • PAŃSTWOWA • ZIEMI • WILEŃSKIEJ • MA • ZASZCZYT • GORĄCO • PROSIĆ PANA • NACZELNIKA • PAŃSTWA • O • ŁASKAWE • PRZYBYCIE • DNIA • 3 • WRZEŚNIA • 1922 R • NA • UROCZYSTE • POŚWIĘCENIE NASZEGO • SZTANDARU • UFNI • ŻE ZASZCZYTY • JEGO • SPOTKANIA PRZEZ • CIEBIE • NACZELNY • I • ZWYCIĘSKI • WODZU • BĘDĄ • RÓWNORZĘDNE • ZE • WSZYSTKIEMI • HONORAMI JAKIE • SPOTYKAŁY • POWIEWAJĄCE JUŻ • SZTANDARY • NAD • CAŁĄ • NAJJAŚNIEJSZĄ • RZECZPOSPOLITĄ POLSKĄ ; ZAPEWNIAJĄC ŻE SZTANDAR • TEN • BĘDZIE • ZAWSZE • WIDOMYM • NAM • ZNAKIEM • I • SYMBOLEM • WIELKIEJ I ŚWIĘTEJ PRACY W • OBRONIE • PRAWA • I • WOLNOŚCI • OBYWATELSKIEJ •

ZA POLICJĘ Z. WILEŃSKIEJ

KOMENDANT OKRĘGOWY

CZŁONKOWIE:

Zaproszenie dla Naczelnika Państwa
na Uroczystość poświęcenia sztandaru P. P.

głównie przez to, że w cały zarząd wniesie szlachętność i osobistą swoją troskliwość przy obchodzeniu się z ludźmi. Jakże inne życie panuje w biurze w którem dobrze myślący naczelnik odważnie i konsekwetnie wprowadza w czyn przekonanie, że wszystkie urzędnicze sprawy powinny być załatwiane w duchu niezłomnej uczciwości i szlachetności.

Lojalnością względem państwa nie nazywa się jedynie utrzymania Kas w porządku i zewnętrzna wierność i interesom państwowym: nie, właściwa lojalność tam się zaczyna, gdzie człowiek mający sobie powierzone czuwanie nad państwowym ładem pyta się samego siebie: Co mam czynić i jak mówić, abym postępowaniem mojem wykazał cały majestat, a jednocześnie i całą troskliwość państwowej opieki? W jaki sposób mam niesforne, własnem jedynie dobrem zajęte indywidum doprowadzić do poszanowania granic do pełnienia obowiązków? Czyż nie trzeba, bym naprzód tak w drobnych, jak i w większych rzeczach poddał moją bezładną samowolę, skłonił ją do porządku i wyrobił w sobie poczucie odpowiedzialności, zanim drugich będę naginał do uznania państwowych zarządzeń?

Pytanie takie powinien stawić sobie tak samo urzędnik drogi żelaznej, policji, jak i najwyższy minister państwa. W rozważnej na nie odpowiedzi leży uświęcenie zawodu urzędniczego. Tak zwana wyższa urzędnicza karjera tam tylko się zaczyna, gdzie na owe pytania odpowie doskonałe wypróbowanie siebie i wyrobienie swego charakteru.

Msza polowa d. 3 9.22 na pl. Łukiskim w Wilnie podczas uroczystości poświęcenia sztandaru Policyjnego.

Dzień uroczysty Policji Z. W.

Policja XVI Okręgu Ziemi Wileńskiej święciła 3 b. m. dzień, którego do tej pory obserwować nie miała sposobności nawet Policja stołecznej Warszawy. Tem większy zaszczyt i chluba spada na dzielnych i energicznych kierowników tutejszej policji, nie ustępującej w niczem takiejże organizacji centralnej, zaś przewyższającej o wiele wszystkie inne rozsiane po całej Rzeczypospolitej Komendy Policji Okręgowe.

Dzięki sprężystości stojących na czele naszej Policji ożywionych przedewszystkiem duchem obywatelskim, w dniu wczorajszym, społeczeństwo kresów północnych z Policją zostało zbliżone i związane wspólnymi ideałami i hasłami. Godło wyhaftowane na świeżo ufundowanym sztandarze: „W obronie prawa i wolności obywatelskiej" stanowi hasło nietylko Policji, lecz pod sztandarem tym stanąć może każdy prawy obywatel Rzeczypospolitej i czuć się tu dobrze, swojsko i pewnie.

Z uderzeniem godz. 9-tej wieczorem dn. 2 b. m. z wieży Zamkowej rozległ się na wsze strony hejnał, odegrany przez orkiestrę Pol. Państw., a zwiastujący niezwykle podniosłą uroczystość, mającą się odbyć nazajutrz.

Wczoraj już o godz. 7-ej rano na plac Łukiski dążyły oddziały za oddziałami naszej policji, szykując się do wzięcią udziału w święcie własnem.

Komendanci rozstawili na placu swe oddziały i oczekiwali na przybycie władz zwierzchnich i gości zaproszonych.

Tymczasem plac począł zapełniać się publicznością, która chętnie śpieszyła tu, by okazać łączność i sympatję obrońcom ładu i porządku.

O godz. 10-ej rano samochodami i powozami przybyli przedstawiciele władz miejscowych z Delegatem Rządu p. Walerym Romanem na czele, któremu Naczelnik Państwa powierzył telegraficznie swe zastępstwo na opisywaną uroczystość.

Uroczystość poświęcenia sztandaru Policji P. z. Wileńskiej dn. 3 września 2192 r. Przemówienie Delegata Rządu p. Walerego Romana.

Z ramienia Głównej Komendy Policji Rzeczypospolitej przybyli Nadinspektor Policji p. Wardęński z inspektorem Policji p. Wróblewskim. Władze wojskowe reprezentowane były przez pułkownika Tupalskiego, prezesa b. T. K. Rz. Wśród innych dostojników miejscowych zauważono Zast. Delegata Rządu p. Malinowskiego, Szefa Wydz. Administracyjnego p. Rzewuskiego, Szefa Bezpieczeństwa Publicznego p. Dworakowskiego, Starostę Grodzkiego p. Wimbora, Prezydenta Miasta p. Bańkowskiego z szefami poszczególnych Wydziałów Zarządu Miasta, reprezentantów Sądownictwa, Organizacji Społecznych, politycznych oraz prasy.

Przeglądu uszykowanych oddziałów dokonał p. Delegat Rządu wraz z Komendantem Okręgowym, inspektorem Policji p. Czesławem Grabowskim oraz przedstawicielami władz centralnych.

Przy wzniesionym ołtarzu pod pogodnem i słonecznem niebem ks. biskup Bandurski w asystencji duchowieństwa odprawił mszę św.

Po uroczystej mszy, w czasie której przygrywała orkiestra P. P. ks. biskup wstąpił na mównicę, skąd w słowach jędrnych przemówił do okalających go żołnierzy-policjantów, wskazując zasadniczą różnicę między znienawidzoną przez wszystkich policję okupantów a policją naszą własną, której jedynym celem jest obrona prawa i wolności obywatela. Wskazał na trudy jakie kierownicy i ich podkomendni ponieśli w organizacji Policji jakie ich jeszcze oczekują.

Podkreślił ważność uroczystości wręczenia sztandaru, którego wszyscy skupiający się pod nim bronić powinni czynami szlachetnymi i prawymi dla dobra kraju i jego obywateli.

Następnie sędziwy ks. biskup dokonał poświęcenia sztandaru, a p Delegat Rządu w zastępstwie Naczelnika Państwa wręczył go klęczącemu Komendantowi Okręgowemu p. Grabowskiemu, który ze wzruszeniem ucałował proporzec i oddał go z kolei chorążemu Policji, post. p. Antoniemu Michniewiczowi.

Przy dźiękach hymnu narodowego sztandar uroczyście obniesiono przed frontem uszykowanych oddziałów policji.

Podpisanie aktu poświęcenia i wręczenia sztandaru Policji P. z. Wileńskiej d 3 września 1922 r. w Wilnie.

Po wzniosłej uroczystości rozpoczęłą się defilada Policji przed Delegatem Rządu i przedstawicielami władz centralnych i miejscowych.

O godz. 2-ej pp. w malowniczej siedzibie klubu Szlacheckiego odbyl się obiad wyprawiony przez Policję.

W czasie bankietu Kom. Okr. p. Grabowski po okolicznościowem przemówieniu wzniósł toast na cześć Naczelnika Państwa I-go Marszałka Polski Józefa Piłsudskiego. Z kolei przemawiali p.p. Delegat Rządu, Starosta Grodzki, Szef Bezpieczeństwa Publicznego i inni biorący udział w serdecznęj biesiadzie.

Sekretarz Osobisty Delegata Rządu odczytał depesze otrzymane z powodu uroczystości od przedstawicieli Rządu oraz władz administracyjnych i samorządowych, nadesłane ze wszystkich stron Rzeczypospolitej Polskiej.

Wieczorem w teatrze Polskim odbyło się galowe przedstawienie, poprzedzone przemówieniem na cześć Policji i jej organizatorów przez dyrektora p. Rychłowskiego. Poczem wygłosił mowę sekretarz Komitetu Obchodu, komisarz Tadeusz Biłecki. Następnie p.p. Peter i Wawrzkowicz odśpiewali nastrojowe piosenki. Pierwszy wykonał silnym i ładnym głosem „Śpiewaj mi", drugi zaś zakończył część wokalną przedstawienia piosenką Kossobudzkiego „Stach".

Na przedstawieniu obecni byli wszyscy dostojnicy, biorący udział w uroczystości, na czele z Delegatem Rządu. Całość zrobiła wrażenie podniosłe i spełniła jeden z celów wytkniętych sobie przez organizatorów, a mianowicie: zadzierżgnęła nić szczerej sympatji i łączności braterskiej między dzielnymi żołnierzami policjantami a społeczeństwem.

K—tor.

(Gazeta Wileński z du. 5. 9. 1922).

Wbijanie gwoździ w sztandar policyjny.

Poświęcenie i otwarcie Szkoły Policyjnej w Wilnie.

Dnia 19 listopada r. b. w Wilnie otwartą została Szkoła policyjna XVI Okręgu Policji Państwowej.

Uroczystość rozpoczęła się o godz. 9-ej rano mszą św. w kościele św. Kazimierza, celebrowaną przez J. E. ks Biskupa Bandurskiego w asyście licznego duchowieństwa. Na mszę uroczystą przybyli: Delegat Rządu p. W. Roman, Naczelnik Wydziału Prezydjalnego p. O. Malinowski, Naczelnik Wydziału Bezpieczeństwa p W. Dworakowski, Prezydent Miasta p. W. Bańkowski, Komisarz Rządu p. K. Wimbor, Komendant Okręgowy Policji p. Cz. Grabowski, Komisarze Policji, Szkoła Policyjna i wiele osób z pośród miejscowego społeczeństwa.

Po mszy na placu przed kościołem św. Kazimierza oddział policji przedefilował przed Delegatem Rządu.

O godz. 11-ej rano, Szkoła policyjna uszykowała się ze sztandarem na podwórzu Komendy Okręgowej Policji. Na uroczystość otwarcia szkoły przybyli przedstawiciele władz cywilnych i wojskowych, uniwersytetu, miasta, duchowieństwa, oraz społeczeństwa. Między innymi obecni byli: Inspektor Armji gen. E. Śmigły Rydz, dowódca Obozu Warownego gen. Griebsch, Komisarz Rządu p. K Wimbor, Prezydent Miasta p. W. Bańkowski, J E. ks. Infułat K. Michalkiewicz, Podprokurator Sądu Apelacyjnego p J. Przyłuski, ks. Poseł Olszański, Profesor F. Ruszczyc, i wielu innych

O godz. 11-ej m. 15 przybył na uroczystość Delegat Rządu p. W. Roman w towarzystwie Naczelnika Wydziału Bezpieczeństwa p. W. Dworakowskiego, Sekretarza Osobistego p. W. Piotrowicza i Oficera Łącznikowego Policji Komisarza Turno-Sławińskiego. Przy dźwiękach hymnu narodowego, Delegat Rządu obszedł uszykowane szeregi Szkoły policyjnej, poczem zebrani udali się do gmachu Okręgowej Policji.

Tutaj ks. Biskup Bandurski dokonał poświęcenia lokalu szkoły i wygłosił okolicznościowe przemówienie.

AKT
OTWARCIA SZKOŁY
POLSKIEJ POLICJI
W WILNIE

Działo się w Wilnie, dnia 19 listopada Roku Pańskiego 1922.

Celem udoskonalenia [illegible]

[illegible] położyli.

Akt otwarcia Okręgowej Szkoły Policyjnej w Wilnie.

Sala wykładowa posterunkowych w Okręgowej Szkole Policyjnej.

Sala rekreacyjna Okręgowej Szkoły Policyjnej w Wilnie.

Zaznaczył w niem ks. Biskup, że powstająca do życia Polska znalazła się w nader trudnych warunkach, że od nowa musiała budować i organizować wszystkie gałęzie życia państwowego. Wśród wielu zadań jakie miała do zrealizowania, odpowiednia organizacja Policji Państwowej była jednym z zadań najważniejszych. To też z dumą dzisiaj może patrzeć społeczeństwo na te postępy jakie uczyniliśmy w przeciągu czterech lat niepodległości Dokonywując poświęcenia tej szkoły, ksiądz Biskup życzy jej najpomyślniejszego rozwoju.

Otwarcia szkoły dokonywuje Delegat Rządu p. W. Roman, rozpoczynając swe przemówienie od odczytania aktu otwarcia szkoły który, brzmi:

„Działo się w Wilnie, dnia 19 listopada roku pańskiego 1922. Celem udoskonalenia się polskiego żołnierza policyjnego w ciężkiej i odpowiedzialnej służbie w obronie prawa i wolności obywatelskiej oraz wykrzesania z tegoż dzielnego i roztropnego policjanta obywatela — poświęcamy i otwieramy w obecności przedstawicieli władz państwowych, duchownych i świeckich, przedstawicieli Uniwersytetu, Nauki i Sztuki Polskiej, oraz przedstawicieli miasta, stowarzyszeń i obywatelstwa, Szkolę XVI Okręgu Policji Państwowej w Wilnie przy ul. Dominikańskiej L. 3, w gmachu po-Pijarskim. Ku wiecznej pamięci akt niniejszy tej uroczystej chwili został spisany, a obecni podpisy swoje na nim położyli."

Po odczytaniu tego aktu Delegat Rządu mówił, iż jedną z największych jego trosk przy obejmowaniu administracji Ziemi Wileńskiej było postawienie na odpowiednio wysokim poziomie służby bezpieczeństwa, co stanowi jeden z kardynalnych warunków życia państwowego. Od ładu bowiem i porządku wewnętrznego zależy normalny rozwój i życie Państwa, spokój i porządek wpływają zawsze na najważniejsze zagadnienia państwowe, na rozwój polityczny państwa. Otwarcie Szkoły policyjnej w Wilnie jest jednym z etapów realizacji zamierzeń dokoła stworzenia odpowiedniej służby bezpieczeństwa publicznego i wyszkolenia żołnierza policyjnego.

Żołnierz policyjny powinien nietylko odpowiednio pełnić swą odpowiedzialną i szczytną służbę, ale powinien także zdobyć zaufanie i miłość współobywateli, tak

iżby społeczeństwo widziało w nim nietylko stróża ładu i porządku ale i obywatela, rozumiejącego w pełni swe wysokie powołanie. Żołnierz policyjny powinien ukochać swą szkołę, która ma mu dać nietylko odpowiednie fachowe wykształcenie, ale ma też oświecić jego umysł w dziedzinach, tyczących życia państwowego i politycznego Państwa i Narodu.

Policjant powinien wynieść z tej szkoły poczucie dyscypliny i karności, tych podstawowych zasad wszelkiej organizacji policyjnej i wojskowej, powinien poczuwać się do ciążących na nim obowiązków społecznych i narodowych, a zyskując tę wiedzę fachową i to wyrobienie społeczne, powinien stać się ostoją praworządnego życia państwowego To wszystko ma dać mu szkoła policyjna. Dlatego też, powinien ją ukochać, dążyć do swego udoskonalenia i stać na straży porządku i praw obywatelskich, a wszystko to w imię dobra najwznioślejszego, jakiem jest dobro i moc Najjaśniejszej Rzeczypospolitej.

Obecni podpisali akt uroczystego otwarcia Szkoły Policyjnej, poczem krótkie przemówienie wygłosił Komendant XVI Okręgu Policji Państwowej p. Cz. Grabowski, zaznaczając, iż takim policjant jest, jakim go chce mieć społeczeństwo. Przy obopólnym poparciu się społeczeństwa i policji da się osiągnąć ten postulat, jakim jest normalne życie obywateli, spokojnych o swe życie, mienie i swobody obywatelskie

Komendant Szkoły Policyjnej Komisarz T. Birecki w imieniu całej szkoły wyraził nadzieję pomyślnej i wytrwałej pracy jej wychowańców i podziękował obecnym za przybycie na tę uroczystość, wznosząc kolejno okrzyk na cześć Najjaśniejszej Rzeczypospolitej, Delegata Rządu p. W. Romana i licznie zebranych gości.

Na zakończenie uroczystości odśpiewano Rotę Konopnickiej.

Na podwórzu Komendy Policji dokonano fotograficznego zdjęcia zebranych osób.

Ks. Piotr Skarga.

. Do najznakomitszych ludzi, jakich miała nasza Ojczyzna, należy ks. Piotr Skarga. Był on największym kaznodzieją, to też słusznie nazwano ga Złotoustym.

Ks· Piotr Skarga urodził w Grójcu pod Warszawą w 1536 r. z niebogatych mieszczańskich rodziców. Po ukończęniu nauk w miasteczku rodzinnęm, kształcił się

w Akademji Krakowskiej. Czując w sobie powołanie do stanu duchownego, został kapłanem w zakonie OO Jezuitów.

Jego kazania zasłynęły w całej Polsce i na Litwie, to też został powołany na wysokie stanowisko kaznodziei królewskiego Przemawiał nie tylko w kościele, ale i na sejmach, gdzie s ę zbierała szlachta z całego kraju. Swoją ognistą wymową porywał serca słuchaczy Gromił nawet króla, ujmował się za uciśnionych i ubog'ch, którym wszystko rozdawał; sam zaś jaśniał cnotami skromności i ubóstwa

Pracował długo w całej Polsce i na Litwie: w Krakowie, we Lwowie w Jarosławiu i t. d

W Wilnie był pierwszym rektorem Akademji, założonej przez Kr la Stef na Batore o

Napisał „Kazania Sejmowe", „Kazania na niedziele i święta całego roku , „Żywoty Świętych"i wiele innych ksiąg.

Umarł ten wielki i zasłużony mąż w Krakowie w 1612 r czczony przez całą Pols ę i Litwę, jako wielki prorok narodu i apostoł miłości i zgody.

Praca Oświatowo-Kulturalna Polskiego Towarzystwa Sportowego „Wilja" w szeregach Policji Państwowej w Wilnie.

Na prośbę Szanownej Redakcji Kalendarza Policyjnego pozwalamy sobie podać niektóre informacje z życia i działalności Polskiego Towarzystwa Sportowego „Wilja", powstałego w 1921 roku w łonie Policji Wileńskiej.

Towarzystwo ma w swoim składzie 350 członków, funkcjonarjuszy Policji, Zarzad Towarzystwa składa się z samych funkcjonarjuszy Policji. Prezesem Towarzystwa jest p. *Tadeusz Birecki* Komendant Okręgowej Szkoły Policji Państwowej. Drużyny sportowe brały udział w b. r. 12 razy w rozgrywkach o mistrzostwo z dobrym wynikiem.

We wrześniu r. b. Sekcja Oświatowo-Kulturalna Towarzystwa zamknęła I-szy ogólno-kształcący kurs dla 400-tu funkcjonarjuszy Policji w gmachu Uniwersytetu St. Batorego w Wilnie. Kurs trwał 10 tygodni. Towarzystwo subwencjonowało kursa kwotą 500.000 mk.

W październiku r. b., na prośbę urzędników i funkcjonarjuszy Policji, Towarzystwo przy pomocy Kuratorjum Okręgu Szkolnego Wileńskiego, stworzyło Kursa Maturalne im. Piotra Skargi, największy w Wilnie instytut przygotowawczy do wszelkich egzaminów szkół średnich i matury. Miesięczne koszta utrzymania Kursów wynoszą około 3.500.000 mk.

Oba wyżej naprowadzone Kursa są koncesjonowane przez władze szkolne państwowe.

Kursa posiadają własne grono nauczycielskie, złożone z 15-tu nauczycieli egzaminowanych szkół średnich, kierownika (dyrektora) i sekretarza, płatnych przez Zarząd T-wa „Wilja". Kierownikiem Kursów został mianowany przez Kuratorjum Okręgu Szkolnego Wileńskiego Prezes Towarzystwa p. *Tadeusz Birecki*, Kursa odbywają się wieczorem od godz. 5 — 10 w gma-

1 Ogólno-kształcący Kurs P. Tow. Sp. „Wilja" dla funkcjonarjuszy Policji w Uniwersytecie Stefana Batorego po rozdaniu świadectw.

chu państwowego Seminarjum Nauczycielskiego Męskiego.

Obecnie, ze względu na zmianę charakteru pracy, T-wo „Wilja“ zmieniło statut i nazwę. Obecnie Towarzystwo nosi nazwę: Towarzystwa Im. Piotra Skargi w Wilnie.

W obecnej chwili T-wo imienia „Piotra Skargi“ opracowuje i zbiera materjały i pomocy naukowe, organizacje grono nauczycielskie i t. d. nosząc się z myślą reorganizacji Kursów na Gimnazjum Koedukacyjne im. Piotra Skargi (programu humanistycznego z łacina), które zamierza otworzyć w dniu 1 lutego r. 1923 Towarzystwo dołoży wszelkich starań, by nowopow tałe Gimnazjum miało prawo wydawania świadectw z prawami publiczności

Obecnie Szkoły Towarzystwa kształcą w swoich zakładach około 400 tu urzędników i urzędniczek państwowych, w czem 48 miu funkcjonarjuszy Policji wyższych i niższych.

WŁADYSŁAW JANISZEWSKI
(Nauczyciel Okr. Szkoly Policji P.).

Policja a społeczeństwo.

Rozważając zagadnienie stosunku policji do społeczeństwa musimy, przedewszystkiem, jako podstawę przyjąć ten pewnik, iż postawienie podobnej kwestji nie powinno być traktowane w ten sposób jakoby policja a społeczeństwo były to dwa rozmaite odłamy w państwie. Policja jest elementem społeczeństwa, jest jego częścią składową.

Organizm państwowy składa się z przenajrozmaitszych pierwiastków połączonych w jedną całość. Jedne z nich pełnią poważniejsze funkcje, inne zaś — mniej ważne. Jednak dla prawidłowej działalności organizmu państwowego, konieczne jest uzgodnione działanie wszystkich części maszyny państwowej.

Policja jest jedną z najważniejszych części składowych ustroju państwowego. Chociaż dla pomyślnego rozwoju państwa potrzebną jest działalność bezwzględnie wszystkich składników czynników, to jednak znaczenie ich działalności jest różnorodne. Niektóre z nich mogą na pewien przeciąg czasu zawiesić swą czynność bez widomej szkody dla państwa. Działalność zaś innych nie może być przerwaną, ani na chwilę. Do tej ostatniej kategorji należy i policja.

Nie możemy sobie nawet wyobrazić chaosu i bezładu jaki by wyniknął, gdyby działalność policji ustała chociażby tylko na jeden dzień! Oczywiście tak ważnemu pierwiastkowi państwowemu i społecznemu, jakim jest policja, powinna być poświęcona specjalna uwaga i troskliwość. Niestety, należy przyznać się, że pewna część naszego społeczęństwa patrzy i dziś na policję przez pryzmat czasów przedwojennych. Stan podobny nie może nadal istnieć. Jakim że będzie policjant — stróż bezpieczeństwa publicznego — gdy widzi on, iż własne społeczeństwo odnosi się do niego z niechęcią i podejrzliwie?

Należy tu uwzględnić tę, zbyt dobrze znaną nam wszystkim prawdę, że nasza państwowość jest młodą, aby działalność jej mogła się odbywać bez jakichkolwiek usterek. Usterki są we wszystkich działach naszej państwowości. Pamiętajmy jednak, że życie państwowe jest owocem pracy całego społeczeństwa.

Stosunki pomiędzy policją a społeczeństwem powinne być oparte na wzajemnej ufności. Społeczeństwo powinno pamiętać o tem, iż policja jest cząstką jego samego.

Zaufanie wzajemne i obustronna życzliwość przyczynią się skutecznie do zasadniczej zmiany poglądów na policję, które egzystują jeszcze w pewnych odłamach społeczeństwa.

Strzeżże się zwady, ale w potrzebie
Tak postąp z wrogiem, by bał się ciebie.

Szekspir. Hamlet.

*

Miej prostotę gołębia, żebyś nikogo nie oszukiwał, ale ci potrzebna i roztropność węża, abyś się nie dał oszukać. Roztropność bez prostoty jest złością, a prostota bez roztropności głupotą.

Św Hieronim.

Dr. Wacław Morawski.

Nauczyciel Policji zdrowia
w Okr. Szkole P. P. w Wilnie.

Konieczne rady i wskazówki medyczne.

I.

Podstawą organizmu ludzkiego, na której się trzymają wszystkie inne części, są kości, połączone między sobą torebkami stawowemi; główną część szkieletu (kośćca) stanowi kręgosłup, do którego przymocowana jest reszta kości: czaszka, żebra, kończyny i inne.

Do kości przytwierdzone są mięśnie, od których zależą ruchy członków; kości, oraz mięśnie formują wreszcie jamy organów wewnętrznych.

Czaszka i kręgosłup stanowią pierwszą jamę, będącą siedliskiem dla masy nerwowej: mózgu i rdzenia, połączonych za pomocą rozgałęzień—nerwów z całym ciałem. Mózg i rdzeń kierują organizmem i stanowią rodzaj centralnej stacji telegraficznej, gdzie się schodzą wszystkie druty—nerwy. Zawdzięczając im, mózg wie, co się robi na zewnętrznej powierzchni naszego ciała, odczuwa wrażenie bólu, zapach i t. p. i kieruje naszym organizmem, pobudzając go do stosownych ruchów.

Kręgosłup, żebra i mięśnie otaczają drugą główną jamę—klatkę piersiową, gdzie się mieszczą płuca, serce z naczyniami i część kanału pokarmowego — przełyk. Płuca—są to dwie gąbczaste torby, dokąd przy pomocy ruchów klatki piersiowej (oddech) przez rurkę — krtań i tchawicę wstępuje powietrze atmosferyczne, oddaje naczyniom włoskowatym tkanki płuc piezbędną dla życia materyę—tlen i przesycone produktem wydzielin—kwasem węglanym—wychodzi nazewnątrz.

Tym sposobem odnowiona krew wstępuje do serca, które poprzeczną i podłużną przegródką dzieli się na cztery części. Z lewej połowy serca wychodzi rurka (aorta), i rozgałęzia się we wszystkich kierunkach na węższe tętnice. Tętnice w drobnych swoich rozgałęzieniach prze-

chodzą w naczynia włoskowate, które znajdują się wszędzie w tkankach organizmu. Zatem naczynia włoskowate zbierają się w większe rurki—żyły i największą żyłą kończą się w prawej połowie serca. Przy pomocy wskazanych naczyń organizm otrzymuje pokarm w postaci krwi; przytem serce odgrywa rolę pompy: nasyca odnowioną, jasno-czerwoną krwią wszystkie tkanki, a ciemną, nieczystą krew przefiltrowuje przez płuca. Działanie serca odczuwamy w pewnych punktach, jako tętno, co się nazywa pulsem

Trzecia główna jama—brzuszna, dzieli się na dwie części, górną i dolną. W pierwszej znajdujemy żołądek z jelitami i inne organy, zadaniem których jest przygotowanie do trawienia i sam proces trawienia pokarmu; w miednicy znajdują się organy wydzielnicze i płciowe.

Zewnętrzną powłoką, a zarazem ochroną naszego ciała jest skóra.

Obrażenie tej lub innej części ciała może zagrażać nie tylko zdrowiu, lecz często nawet i życiu; krótkie streszczenie budowy i funkcyi naszego organizmu, pozwoli lepiej ocenić niżej wskazane rady i wskazówki w wypadkach, gdzie niema pod ręką lekarza, a pomoc lekarska jest niezbędną.

II.

Obrażenie, nie połączone ze zmianą skóry.

Skóra o tyle jest elastyczną, że nie łatwo poddaje się pęknięciu. Z tej przyczyny często przy stłuczeniu skóra nie bywa uszkodzoną, wówczas gdy nastąpiły zmiany chorobliwe miękkich części — jak pęknięcie naczyń, przerwane tkanki podskórnej, mięśni etc., a wewnętrzne organy zostały nawet ciężko zagrożone. Tak naprzykład przy uderzeniu lub upadnięciu napotykamy czasamy objawy kommocji (wstrząśnienia) mózgu. Człowiek przytem traci zupełnie, lub nawpół przytomność, staje się blady, kończyny ma zimne, oczy zamknięte, oddech i puls słabe Czasem bywają przytem wymioty lub wydzielenie moczu i kału. Takie objawy mogą trwać od kilka minut do kilku dni, ale śmierć następuje rzadko.

Co robić w takich razach przed przyjściem lekarza? Przedewszystkiem należy położyć chorego na wznak

i głowę spuścić trochę niżej ciała; zatem trzeba rozebrać i okryć go nagrzaną kołdrą, a do nóg przyłożyć butelki z gorącą wodą; jak tylko chory przyjdzie do przytomności dać mu ciepłej herbaty z koniakiem i położyć na głowę lód lub zimne okłady. Jeżeli długo nie wraca do przytomności należy zastosować środki podniecające: skórę rozcierać szczotką lub suknem. kłaść synapizmy na pierś, dawać wąchać amoniak, perfumy, a wewnątrz kawę, wino, etc. Głównym warunkiem przy tem jest spokój, świeże powietrze i niezbyt silne światło w pokoju.

Uderzenia w brzuch, a głównie pod łyżkę, a także silne bóle, mogą czasami wywołać wstrząśnienie systemu nerwowego, tak zwany szok (choc). Chory leży bez pulsu, blady, z ciemnemi obwódkami pod oczami, ze zmienioną twarzą, z potem na skroni; usta ma suche, nudności, czasami ma wygląd nieboszczyka.

Pomoc lekarska w takich razach jest niezbędną, a przed jej przyjściem należy dbać o spokój i, jeżeli można, dać choremu wina, kawy, eteru.

Przy stłuczeniach lub innych małych mechanicznych obrażeniach, połączonych z rozerwaniem naczyń, zjawia się najczęściej zmiana barwy skóry (siniaki), czasami obrzmienie i bóle. W ostatnim wypadku zaleca się chorego położyć do łóżka, urażoną część ciała podnieść do góry i robić chłodne okłady, Jeśli objawy miejscowe nie są znaczne, to robi się masarz (mięsienie). Masaż robią zwykle w kierunku do serca dłonią, natartą wazeliną, lub innym tłuszczem kilka razy dziennie po 3 — 5 minut

Przy zastarzałych objawach stłuczeń lub nadwerężeń stawów, można robić ogrzewające okłady, lub smarować jodyną (nalewką jodu) nie częściej niż raz na dzień.

Zwichnięcie jest to stan stawów, przy którym oba końce stawowe wychodzą z wzajemnego stosunku, przyczem zwykle i torebka stawowa w części zostaje rozerwaną. Przy rozpoznaniu warto zawsze porównywać zwichnięty staw z takim samym stawem drugiej strony. Zmiana formy stawu jest jednym z najwybitniejszych objawów zwichnięcia. Wydłużenie lub skrócenie kończyny, kierunek jej względem tułowia stanowią także objaw zwich-

nięcia. Niezdolność nareszcie poruszania kończyną w sposób normalny, nakoniec wylew krwi i ból ustala rozpoznawanie.

Leczenie zwichnięcia polega przedewszystkiem na jego nastawieniu zgodnie z zasadami sztuki, dla tego nielekarz powinien jak najprędzej posłać po doktora, następnie kończynie nadać nieruchome położenie i na miejsce zwichnięcia położyć chłodny okład lub lód.

Złamanie kości może być proste czyli podskórne, lub też t. zwane otwarte ze zranieniem części miękkich; ostatnia forma jest pod każdym względem ciężką dla chorego. Przy rozpoznaniu złamań, również jak i zwichnień trzeba porównywać uszkodzoną część ze zdrową drugiej strony. Objawy następne: 1) skrócenie i zmiana w postaci członka, 2) obrzmienie, 3) zakłócenia czynności, 4) ból i 5) trzeszczenie przy ruchach.

Kości zrastają się przy pomocy chrząstki, tak zwanej kostnicy; dla pełnego zagojenia potrzebnem jest czas od 4 do 6 tygodni. Jeśli w ciągu tego czasu końce złamanej kości były położone prawidłowo i nieruchomo, to na kości nie pozostaje później żadnego śladu doznanego złamania. Dlatego pierwsze zadanie, jakie mamy spełnić przy leczeniu, polega na nastawieniu odłamków, a zatem na ustaleniu złamanej kończyny w położeniu anatomicznie prawidłowem, dopóki nie nastąpi zagojenie. Nielekarz, też może przynieść korzyść; nakładając pierwszą opaskę, on może niedopuścić do utworzenia się wyżej opisanego tak zwanego otwartego złamania kości. Materyałem do opatrunku mogą służyć rozmaite przedmioty; linje, deszczułki, kora, słoma i t. p. Taki opatrunek kładzie się nie wprost na złamaną kończynę, a podkłada się trochę waty, mchu, siana i t. p. i wszystko to przywiązuje się sznurkiem, chustką, słowem tem, co jest pod ręką.

III.

RANY zwykle goją się same; czasami jednak bywają one przyczyną zakażenia krwi, lub niebezpiecznych dla zdrowia i nawet życia krwotoków.

Pierwsze może nastąpić, jeśli rana była zanieczyszczona mikrobami. Mikroby (drobnoustroje) są to niewidzialne dla gołego oka drobne żyjątka, znajdujące

się wszędzie i bardzo prędko rozmnażające się. Jako ciałka lekkie, unoszą się one z kurzem w powietrzu i mogą trafić do rany. Najpierwszą więc pomocą w razie poranienia się powinno być zakrycie rany; ale przed tem należy przemyć ranę środkiem, zabijającym drobnoustroje—dezynfekującym, takich środków jest nie mało: kwas karbolowy—w proporcji 2 kieliszków czystego kwasu na 100 kieliszków wody; kreolina—1 herbatnia łyżeczka na szklankę wody; kwas borny—w takiej samej proporcji. Po przemyciu rany jednym ze wskazanych środków, należy przykryć ją sterylizowaną watą lub jodoformową merlą. Następnie nakłada się opatrunek, składający się z płótna, merli lub czystej chustki od nosa.

Jeśli mamy do czynienia z zatrutą raną: od ukąszenia wściekłego człowieka lub zwierzęcia, gadziny—należy ścisnąć miejsce nad raną, (przewiązać elastyczną opaską). Samą ranę przypalić kwasem azotowym, lub amoniakiem i oczekiwać pomocy lekarskiej.

Opatrunek zmienia się codzień tylko w takim razie, jeśli rana jest ropiącą; skoro rana w zupełności ziarninuje i zabliźnia się prawidłowie, to opatrunek zmienia się co 3—4 dni.

Czasami osoby zranione zapadają na gorączkę, a około rany formuje się zapalenie: oprócz wilgotnych dezynfekujących opatrunków przed przyjściem lekarza w takich razach nic robić nie należy.

Przy wszelkich ranach zaleca się spokój ogólny i miejscowy; dla tego np. zranioną rękę trzymają w opasce, przy ranach głowy chory obowiązkowo musi leżeć w łóżku.

Przy ranach zjawia się zazwyczaj drugi objaw—krwotok, którego obfitość zależy od liczby światła, jako też gatunku przeciętnych naczyń krwionośnych. Rozróżniamy krwotoki tętnicze, żylne i włoskowate.

Krwotoki tętnicze łatwo się dają rozpoznać po krwi bijącej strumieniem; dalej cechuje je jasno czerwona barwa krwi. Krwotoki powstałe z przecięcia wielkich pni tętniczych tułowia, szyi i kończyn są zawsze tak wielkie, że wymagają sztucznego zatamowania. Krwotoki żylne odznaczają się nieprzerwanym wypływem krwi ciemnej.

Jeżeli widzimy, że krew nie tryska i nie leje się strumieniem, a rany powoli krwawią, to krwotok taki można zaliczyć do rzędu włoskowatych. Jeśli nacisnąć miejsce nad krwawiącą się raną (bl żej serca) to krwotok tętniczy zaraz się zatamuje, jeśli przycisnąć pod ranę (dalej od serca), to żylny krwotok się utamuje. Tę zasadę zastosowujemy przy leczeniu krwotoków.

Dla zatamowania krwotoku tętniczego, w razie braku pomocy lekarskiej, przyciska się silnie do kości krwawiące w ranie naczynie, a raczej brzegi rany, albo też ośrodkową część pnia tętniczego. W pierwszym razie używa się do naciskania kilka palców jednej ręki, w ostatnim obie ręce. Dla odnalezienia naczynia trzeba się powodować tętnem. Przy krwotokach na głowie lub szyi robią nacisk tętnicy szyjowej. Dla tego z tyłu chorego, brzuściami palców drugiego, trzeciego i czwartego, ręki tej samej strony, zbliżonych do siebie i umieszczonych na połowie wysokości szyi przy brzegu mięśnia schylającego głowę, odczuwamy tętno i naciskamy te mięśnie silnie do kręgosłupu.

Przy krwotokach z tętnic kończyny górnej stajemy na zewnątrz ramienia, obejmujemy takowe stosowną ręką w ten sposób, że przyłożone do siebie trzy palce układamy na wewnętrznej stronie mięśnia w pośrodku ramienia, a wielkim palcem obejmujemy pozostałą część ramienia i wtedy dopiero palce silnie przyciskamy. Przy krwotokach z tętnic kończyn dolnych naciskamy wielkim palcem tętnicę do kości łonowej wpośrodku.

Zamiast palców przy nacisku rany używamy tamponu z jodoformowej merli, mocno wypychamy nią ranę i nakładamy silne bandaże.

Przy krwotokach z żył, lub z większej liczby zerwanych tętnic zastosowany może być tylko co wskazany sposób, oprócz tego zaleca się opaska (nad raną przy tętniczem i pod raną przy żylnym krwotoku).

W pewnych miejscach ciała nic nie pomogą bandaże uciskające, np. przy krwotokach z odbytnicy, z głębi jam nosowych, tutaj zastosowywa się tamponowanie. Z powodu częstych i niebezpiecznych krwotoków jam, warto trochę się zatrzymać nad leczeniem Przy krwotokach z jam nosowych należy oswobodzić szyję

od ucisku kołnierzyków, odzieży i t. p., położyć chorego, ogrzać dolne kończyny, zabronić wszelkiego ruchu, a także kaszlu i wzruszeń moralnych, a na głowę położyć pęcherz z lodem lub okłady zimne, jamy zaś nosowe melrą jodoformową. Jeśli krwotok się nie zatamuje, to pomoc lekarska jest niezbędną. Krwotoki z jamy ustnej wstrzymują się często przy płukaniu chłodną wodą; przy krwotokach po wyjęciu zęba zalecamy naciskanie krwawiącego miejsca watą, melrą lub nawet plombą.

Wrazie kaszlu krwawego należy chorego rozebrać i położyć do łóżka. W pokoju powinno być niegorąco i spokojnie. Lód kładzie się na głowę, szyję, piersi, a brzuch i dolne kończyny ogrzewają się Chłodne napoje i kawałeczki lodu daje się połykać. Przy wymiotach krwawych (krew czarna, wymioty bez kaszlu) zaleca się to samo. Również spokój i chłód (na brzuch) zastosowuje się przy krwotokach z macicy; na piersi zaś i górne kończyny kładzie się ciepłe kompresy, lub synopizmy. Wewnątrz dajemy kwasy — herbatę z cytryną, a oprócz tego krople, tamujace podobne krwotoki (4 razy dziennie po 15—20 kropli) przy bólach daje się opium (3 razy dziennie po 10 kropel).

Przy niedokrwistości powstałej na gruncie krwotoków, zaleca się dawać choremu co godzinę płynny, lekko strawny, podniecający pokarm: mleko z koniakiem, rosół z jajem, szampan, zupę z piwa lub wina i t. p. a także żelazo.

IV.

OPARZENIA powstają bądź skutkiem działania samego płomienia. bądź, co zdarza się częściej gorących płynów, rozpalonych metali, a także i mocnych kwasów, lub ługów żrących. Przyjmujemy trzy stopnie oparzenia. Stopień piewszy. Skóra jest mocno zaczerwieniona, bardzo bolesna i zlekka obrzmiała. Zaczerwienienie i ból trwają niekiedy parę tylko godzin, w innych wypadkach kilka dni,

Stopień drugi. Prócz dopiero co opisanych objawów formują się jeszcze pęcherze: pęcherze te, jeśli nie pękły, zawierają surowicę. Pęcherz pęka, lub sztucznie

zostaje otwarty i po upływie 6 — 8 dni skóra całkiem powraca do zdrowia.

Stopień trzeci. Część skóry i nawet głębiej, położone części miękkie podlegają zupełniej zgorzeli. W takich razach zawsze pozostają po znacznej utracie skóry blizny mocno się kurczące.

Charakter pomocy zależy od wypadku. Jeśli naprzykład zapaliła się odzież na człowieku i płomień dalej się rozwija, to wtenczas należy przewrócić chorego na ziemię i tarzać dopóki ogień nie zgaśnie. Jeszcze skuteczniej można to uczynić, jeśli się ma pod ręką kołdrę, lub coś podobnego; zawija się wtenczas w to oparzonego i tarza go się po ziemi. Kiedy ogień uda się zgasić, posłać po wodę, oblać chorego; rozebrać, położyć, tylko ostroznie; dla tego najlepiej jest rozciąć nożyczkami, lub nożem odzienie. Przed przyjściem lekarza daje się napój chłodny. Jeśli pomocy lekarskiej nie można mieć, to należy uspokoić bóle, stosując maść z wody wapiennej, wskazaną niżej, lub borno-salicylową maść, a także proszek jodoformu, bornego lub salicylowego kwasu, i następnie zakryć watą. Jeśli by nie było tych środków, to można użyć jakiegokolwiek zwykłego tłuszczu (masła, białka z jajka i t. p.), jeżeli są pęcherze, to nie należy odrywać oddzielonego naskórka, ale otwierać je nakłuwając igłą. Przy oparzeniu kwasami należy zastosować którykolwiek z alkaliów (soda, magnezja, mydło), a przy oparzeniu alkaliami—(ługami) kwas, ocet, cytrynę. Jeśli u chorego oparzeniu podlegała większa część ciała, wówczas największą uwagę należy zwrócić na stan ogólny chorego i dawać wino, eter, amoniak, robić ciepłe kąpiele. Podobnie jak przy oparzeniach i w odmrożeniach odróżnić możemy trzy stopnie, z których pierwszy cechuje się zaczerwienieniem, drugi — wytworzeniem pęcherzy, trzeci zaś — uformowaniem strupów.

Człowieka zamarzniętego przenieść należy do całkiem zimnego pokoju i rozcierać ciało śniegiem w ciągu kilku godzin. Jeśli przytomność wraca, przenieść chorego do cieplejszego pokoju, przykryć go kołdrą i dawać łagodne środki podniecające (wino, kawę, rosół).

V.

OMDLAŁOŚĆ — niedostateczny przypływ odnowionej krwi do mózgu zdarza się przy krwotokach, przeszkodach dla oddechu, otruciu się, przy uszkodzeniu mózgu i innych chorobach. Ogólne wskazówki pomocy przed przyjściem lekarza: usunąć wszystkie przeszkody dla swobodnego oddechu i krążenia krwi — kołnierzyk, krawat, ciasną odzież, bieliznę i t. p.: odświeżyć powietrze w pokoju, gdzie znajduje się chory; położyć chorego na wznak i głowę spuścić niżej tułowia, jeśli twarz blada, w przeciwnym zaś razie — pod głowę cokolwiek podłożyć; wrazie wymiotów głowę się nachyla na bok. Jeśli u chorogo znajdujemy atak epilepsii (padaczki albo choroby św. Walentego), kurcze, twarz sino-różową, język zaciśnięty między zębami, piana na ustach — należy w takim razie chorego położyć na podłogę, z głowa nieco podniesioną, między zęby włożyć chustkę i czekać końca ataku. Jeśli chory nie oddycha (lustro przed ustami nie potnieje, płomień świecy równy), to trzeba odrazu przystąpić do sztucznego oddechu i posłać po doktora. W każdym wypadku dobrze jest wiedziec przyczyny i szczegóły ataku, żeby prócz wypełnienia wyżej wskazanych ogólnych rad, okazać jeszcze skuteczną specjalną pomoc.

Przeszkody do oddechu. Jak wiadomo dla żyjącego organizmu niezbędnym jest tlen, dostarczany przez płuca do krwi. Jeżeli tlen nie wstępuje do płuc i krew nie jest w stanie pozbyć się kwasu węglanego, to następuje otrucie organizmu kwasem węglanym. Przeszkodą taką mogą być rozmaite rzeczy i ciała obce (udławienie się pokarmem, lub czemś innem); choroby krtani (defteryt i in); zewnętrzne przeszkody (zaduszenie, powieszenie); jeśli do płuc trafiła woda (utonięcie), lub gaz szkodliwy dla organizmu (zaczadzenie) W takich wypadkach człowiek traci przytomność i wpada w stan nadzwyczaj ograniczonych przejawów życia: tętno szprychowe (puls) nie daje się odczuwać, uderzeń serca zaledwie lub zupełnie nie słychać, oddechu nie można dostrzedz; ciało chłodne Stan ten może bezpośrednio przejść w śmierć. Jednak nigdy nie należy tracić nadziei na wskrzeszenie, gdyż człowiek długo może pozostawać

w tym stanie, nie tracąc jeszcze zdolności powrotu do życia. Najważniejszym środkiem przy wskrzeszaniu jest sztuczny oddech. Chorego kładzie się wznak z podjętą klatką piersiową, dlaczego podkłada się poduszka, lub jakiś inny przedmiot, jeden z obecnych staje z tyłu u głowy, ujmuje obu rękami ręce chorego, odprowadza je w stronę, podnosi do samej głowy, potem opuszcza je znowu na dół, przyciskając łokcie z boku do klatki piersiowej; drugi pomocnik trzymając dolną część klatki piersiowej w swych dłoniach, ściskają wtenczas, kiedy łokcie chorego znajdują się, koło piersi. Sztuczny oddech robi się powoli — 15 razy na minutę. Jeżeli człowiek udławił się jadłem, trzeba mu zaraz kazać otworzyć usta jaknajszerzej, włożyć palec do gardła jak najgłębiej i wyciągnąć obcy przedmiot; uderzenie w plecy często pomaga usunąć to ciało; jeżeli dziecko udławiło się monetą lub innym twardym przedmiotem, to należy ująwszy dziecko za nogi i trzymając głową na dół, wstrząsnąć niem kilka razy.

Powieszonego trzeba jak najprędzej oswobodzić od powroza, położyć powoli na podłogę i robić sztuczny oddech.

Jeżeli mamy do czynienia z utopionym, to należy po wyciągnięciu z wody położyć go na bok, jamę ustną oczyścić od mułu palcem, potem spuścić głowę na dół i wylać wodę; zdjąć odzienie i przystąpić do sztucznego oddechu, używając prócz tego, środków drażniących, jak rozcieranie ciała szczotkami, amoniak, butelki z gorąca wodą i t. p. Jeżeli człowiek wrócił do przytomności (czasami po upływie godziny), w ten czas wewnątrz dajemy kawę, wino, 10 — 12 kr. Hoffmana. Zaczadzenie cechuje stan odurzenia, chęć do śmiechu, ból głowy, omdlenie. Trzeba jaknajprędzej dostarczyć świeżego powietrza — okno, lufcik, rozbić szybę, następnie zastosować sztuczny oddech i środki drażniące.

Taką samą jest pomoc przy otruciu się innemi gazami. Porażenie słoneczne. Pierwsze objawy — pragnienie, ból głowy, twarz nalana krwią, sucho w ustach, puls słaby, oddech częsty; potem następują kurcze, twarz się robi sina, piana na ustach, działanie serca i oddech słabnie i może nastąpić śmierć.

Główne zadanie przy niesieniu pomocy — ochłodzić ciało i dostarczyć pewną ilość płynu zgęszczonej krwi. Pomieścić chorego w cieniu, rozebrać, oblewać chłodną wodą, kładąc lód na głowę i dawać pić wodę. Ostatecznym środkiem jest sztuczny oddech.

VI.

TRUCIZNA. Rozróżniają dwa rodzaje otrucia — ostre i chroniczne. Pomoc bywa zwykle naglącą w wypadkach ostrych.

Ogólne objawy otrucia. U człowieka dotąd zdrowego bez żadnego wyraźnego powodu nagle rozwijają się gwałtowne objawy; następujące zwykle po przejściu pokarmu, lub jakiegokolwiek środka wewnątrz, czasami jednostajnym objawom podlega kilka osób Zdarza się, że chory sam jest w stanie wskazać czem się otruł, albo truciznę można znaleźć w pobliżu chorego.

Trucizna może być natury mineralnej, roślinnej i zwierzęcej. Do pierwszej kategorji należą: 1) kwasy — siarczany, azotowy i inne; 2) alkalia (ługi) — sodowy (natrum), potasowy (kali), amoniak; 3) metale arszenik. miedź, rtęć i inne; 4) fosfor, jod W chemji pod nazwą alkoloidów istnieje cały szereg silnie działających środków — opium, strychnina, nikotyna i inne. Te środki, jako trucizna, zabójczo wpływają na system nerwowy. Pomoc przy otruciu wogóle: 1) usunąć truciznę, jeśli ona trafiła do żołądka; 2) zrobić ją nieszkodliwą dla organizmu; 3) osłabić skutki jej, jeśli takowe już się dają odczuwać. Truciznę z żołądka można usunąć za pomocą wymiotów i wypłukiwania żołądka. W pierwszym wypadku należy drażnić jezyk palcem lub piórem, dawać pić ciepłą wodę z mydłem i pewne środki lekarskie wewnątrz. Do wypłókiwania żołądka służy elastyczna rurka, jeden koniec której się wprowadza do żołądka, a przez drugi się wlewa woda. Przy otruciu kwasami lub alkaliami nie należy wywoływać wymiotów, ani robić wypłókiwania żołądka

Żeby wprowadzoną do żołądka truciznę uczynić nieszkodliwą dla organizmu dają choremu pić mleko tłuszcze, wodę z białkiem i t. p.

Niektóre trucizny można chemicznym sposobem przerobić na nieszkodliwe, np. kwasy za pomocą alkaliów i na odwrót; w aptekach sprzedają tak zwane antidota

Chcąc oddziaływać na skutki otrucia, trzeba starać się usunąć objawy osobno w każdym wypadku: przy słabem działaniu serca dawać środki podniecające — kawę mocną, koniak, wino; jeśli nie można dostrzedz oddechu –robi się sztuczny oddech; przy omdlałości stosowane są ogólne środki i t. p.

Oto są zasady pierwszej pomocy przy otruciu, szczegóły—to już rzecz lekarza, do którego się zwracać należy w każdym nieszczęśliwym wypadku.

VII.

Leczenie symptomatyczne (objawowe) niektórych chorób

Dotychczas mówiliśmy o zasadach pomocy w wypadkach nieszczęśliwych, dla nas mniej więcej zrozumiałych: stłuczenie, zranienie, sparzenie i t. p.

Bywają jednak chorobliwe objawy, przyczyna których dla wielu nie jest jasna. Natura choroby zwykle może być zbadaną dokładnie tylko przez lekarza, jeden więc lekarz świadomie może leczyć choroby. A jednak co mamy robić w takich wypadkach, jeśli lekarza niema? Możemy ulżyć czasami cierpieniom ludzkim, usuwając lub zmniejszając objawy. Takie leczenie objawów nazywa się symptomatycznem lub objawowem. Gorączka (febra) spotyka się, przy rozmaitych przeważnie zakaźnych chorobach (wywołanych przez drobnoustroje) i znamionuje się wysoką temperaturą ciała (u człowieka średnich lat ciepłota równa się 37 gr. C.), przyśpieszonem tętnem (pulsem), częstym i powierzchownym oddechem, ogólnym niedomaganiem. Musimy radzić choremu leżeć w łóżku; temperatura powietrza w pokoju nie powinna być wyższą nad 14°. Zaleca się spokój. Wewnątrz dawać pić herbatę z cytryną, wodę selcerską lub sodową, strawny pokarm - rosół z kury, rosół z jajkiem, trochę mięsa siekanego, wino mocne – madera, marsala; z leków daje się przy bólu głowy antiperinę 5—10 gran 3 razy dziennie (dla dzieci 1—5 gran); jeżeli zaziembienie mocne—

chinę 5 gran 3 razy dziennie; przy łamaniu w kościach— salicylowy natr 5—10 gr. 3 razy dziennie Jeśli wysoka temperatura trzyma się długo i objawy tyfusu spostrzegamy (ból głowy, zawrót głowy, ból brzucha—biegunka) choremu robią wannę 26—28° R. i stopniowo zmniejszają temperaturę wody, dolewając chłodną wodę, do 18—20 stopni. Wannę należy robić wieczorem i trzymać w niej chorego nie dłużej 20 minut.

Chorym, zbyt osłabionym, wanny nie należy robić.

Ból w gardle i gorączka. Na szyję kłaść rozgrzewający kompres, wewnątrz chinę, a gardło płukać boraxem, kwasem bornym, lub Bertoletową solą (1 łyżkę herbatnią na szklankę wody). Oprócz tego można dać choremu do smarowania gardła nalewkę jodu po połowie z gliceryną. Potrawy nie powinny być ostre i gorące.

Kaszel. — Bywa przy rozmaitych chorobach płuc. Jeśli temperatura powiększona i ból w piersiach, to zaleca się kłaść kompres rozgrzewający a wewnątrz proszek Dowera po 5 gr. 3 razy dziennie, (małym dzieciom ten proszek zupełnie się nie daje) jeżeli flegma się wydziela, selcerska woda z mlekiem ciepłem.

Ból głowy.—Rozmaite choroby połączonee są z bólem głowy. Jako samodzielna choroba — neuralgja — w skroniach, w jednej połowie głowy—migrena. Spokój, okłady chłodne, wewnątrz—antipyrina 10 gr. i salicylowy natr 10 gr.. lub jedno i drugie co 2 godziny.

Dbać o prawidłowy żołądek (zatwardzenie) i leczyć niedokrwistość (żelazo).

Ból zębów bywa ostry — silny, kiedy odczuwamy nie tylko ból w zębie, lecz i w głowie; jakoto: kłucie w uszach, w skroniach i t. d. Leczenie—oczyścić małym

kawałkiem waty otwór w bolącym zębie i włożyć na wacie kroplę kwasu karbolowego, z kroplą opium. Ból ciągły—świdrujący, lokalizujący się na jednym zębie, przy takim bólu bywa często obrzękanie—fluksja, dopóki fluksja jeszcze się nie uformowała, smarować koło bolącego zęba jodem, trzymać lód lub zimną wodę na zębie; a kiedy zacznie pokazywać się obrzękanie zaniechać pędzlowania jodem, a zamienić na płukanie ciepłą wodą borną lub z odolem; na zewnątrz okłady z ciepłych kompresów lub kataplazmy z lnianego siemienia W ogóle należy więcej dbać o stan swoich zębów i od czasu do czasu zwracać się dla opatrzenia zębów do dentystów.

Ból w piersiach. Jeżeli bóle zjawiają się odrazu, przy oddechu się zwiększają, temperatura wysoka (40°) i objawy gorączki, to zapewne mamy do czynienia z zapaleniem płuc lub opłucnej, przy pierwszem flegma z krwią Bóle powierzchowne, wzmagające się przy nacisku pewnego miejsca, temperatura normalna — wskazówki na neuralgją międzyżebrową lub reumatyzm mięśnia piersiowego. Leczenie—okłady rozgrzewające, synopiz, przy kaszlu proszek Dowera; przy neuralgji i reumatyzmie—salicylowy natr., wcieranie kamfory.

Przyśpieszone bicie serca—zdarza się u osób palących i pijących mocne trunki — wino, kawę, herbatę. Podczas ataku—lód na piersi (serce); jeżeli puls nie słaby—brom, co godzinę po łyżce stołowej, przy słabym pulsie dawać—wino, kawę, eter, valerian.

Ból brzucha—bywa przy chorobach żołądka, kiszek, wątroby, nerek, przy chorobach organio-płciowych i in. zaleca się dyeta—mleko: jeśli bóle następują po obfitym obiedzie, przy tem nudność i zgaga, to daje się na wymioty. Przy zatwardzeniu—2 łyżki olejku rycinowego. Na brzuch można kłaść okłady ogrzewające. We-

wnątrz—opium po połowie z miętą (4 razy dziennie po 10 kropli); zaleca się też soda z bismutem po 5 gr. 3 razy dziennie.

Ból w kończynach—bywa przy reumatyżmie. Zmian skóry nie widzimy, tylko bóle w stawach i łamanie w kościach. Wewnątrz salicylowy natr 10 gr. co 2 godziny. Jeżeli bóle kończyn odczuwają się w nocy (przytem bywa ból głowy), daje się natrum jodatum 10 gr. 4 razy dziennie. Na zewnątrz — wcieranie terpentyny, kamforowego spirytusu.

O zatwardzeniu. — Chroniczne cierpienie wpływa na usposobienie chorego: utrata energji, snu, ogólne zdenerwowanie. Pomoc — dyeta i stosowne życie. Do środków przeczyszczających należy jak najmniej się udawać Pokarm strawny lecz rozmaity — mięso, owoce, warzywa. Wystrzegać się siedzącego życia; ludzie prowadzący życie siedzące powinni zajmować się gimnastyką pokojową, oprócz tego zalecają się wszelkie sporty — jazda na rowerze, konno, łodzią i t. p. Kobiety muszą się zajmować gospodarstwem. Masaż brzucha zrana i wieczorem 15 — 20 minut w kierunku następującym: z prawej strony od miednicy do brzegu żeber, potem w poprzecznym kierunku do brzegu żeber lewej strony i na dół po lewej stronie do miednicy i tak powtarza się znowu. Warto nabyć do masażu specyalne narzędzie: kulę drewnianą.

Z leków przy zatwardzeniu czasowem — olejek rycinowy po łyżce stołowej, sól oczyszczająca, lub enema (3 szklanki wody 19° R, można dodać krochmalu lub łyżeczkę glyceriny). Przy silniejszych zatwardzeniach — zrana naczczo szklankę chłodnej wody, lub karlsbadską sól — 1 łyżeczkę na szklankę wody. Dla dzieci magnezya — (3 razy na końcu noża).

Wymioty — zdarzają się przy rozmaitych chorobach — żołądka, nerek, u kobiet w poważnym stanie i przy otruciach. Powstrzymywać wymiotów nie należy,

jeżeli trwają nie długo, w przeciwnym zaś razie—okłady ogrzewające na żołądek, lub synopizmy, enemę, wewnątrz wodę sodową, selcerską, szampana, miętę.

Czkawka — zaleca się głębokie i prędkie wdychanie i powolne wydychanie powietrza. Czasami pomagają ciepłe okłady na brzuch, wewnątrz walerijanowe krople (10 — 15).

Biegunka—ma ostrą i chroniczną formę. W pierwszego rodzaju wypadku daje się środek przeczyszczający — rycinę lub sól; następnie nalewkę opium po połowie z miętą po 10 — 12 kropli 3 razy. Brzuch obwiązuje się flanelą. Dyeta — owsianka, rosół z jajem, herbata. Przy temperaturze wysokiej — trzymać chorego w łóżku. Przy chronicznem — nalewki koło po 15 — 25 kropel 3 razy zaraz po obiedzie. Bismut 5 gr. 3 r. dyeta — łatwo strawne potrawy.

Choroby zakaźne — dyfteryt, szkarlatyna, odra, cholera, tyfus i in. Pomoc się sprowadza do ulżenia objawów choroby — gorączki, bólu gardła, wymiotów, słabego działania serca i t. p

Każdego chorego obowiązkowo trzymać w łóżku. Dbać o to, żeby zaraza nie była przeniesioną na zdrowych. Chory powinien leżeć w osobnym pokoju, nie dopuszczać dzieci i jaknajmniej ludzi obcować z chorym. Naczynia osobne. Przy niektórych chorobach zaraza (drobnoustroje) znajdują się w wydzielinach (cholera, tyfus), należy więc je dezynfekować kreoliną; chlorkiem, wapnem i in. Po wyzdrowieniu lub jeśli chory umarł, zrobić dezynfekcyę lokalu (formaliną), podłogę wymyć, obicia ścian oczyścić bułką.

VIII.

APTECZKA DOMOWA.

Dla skuteczniejszego niesienia pomocy dobrze jest mieć w domu apteczkę z najniezbędniejszemi lekami. Przy apteczce potrzebne są ważki, miareczka, buteleczki, termometr i inne rzeczy.

Podajemy tu spis lekarstw i potrzebnych rzeczy z omówieniem, że środki mogą być nabyte tylko za receptą lekarza (w aptece), oznaczone są krzyżykiem. Dawki razowe obliczone są dla osób dorosłych. Dla chorych w wieku do 17 lat daje się $^3/_4$ wskazanej ilości, do 13 lat — $^1/_2$, do 10 lat — $^1/_4$, do 7 lat — $^1/_5$, do 4 lat — $^1/_{10}$ i do 2 lat — $^1/_{25}$ część.

Spis lekarstw.

+ Antipyrina (antipyrinum), 5—10 gran — przy gorączce, bulu głowy. Chorym na serce nie daje się.

Amoniak (ammonium cansticum solutum), 3—8 kropli z wodą — przy opiciu się.

Brom (natr. bromatum), 10 gr. przy nerwowych chorobach.

Bismut (bismuthum subnitricum), 5 gr.—przy chorobach żołądka i kiszek (biegunce).

China (chininum bromatum), 5—10 gr. przy gorączce.

Eter (aether sulf ricus), 5—10 kropel — środek podniecający.

Formalina (formalinum) pastylki do dezynfekcji.

Glyceryna (glyceyinum) — dla zmiękczenia skóry.

Jodyna czyli nalewka jodu (tinctura jodi)—do smarowania bolących stawów i innych miejsc.

+ Jodoform (jodoformium), proszek do ran

Jod (natrium jodatum), 5—10 gr. — bóle głowy w nocy

Kamfora (camphora), 1 gr. — środek podniecający przy słabym pulsie.

Koto (tinctura coto), 15—25 kropel przy biegunce.

Kollodium (collodium), do pokrycia małych ran.

Kreda (creta preparata), proszek do zębów.

Kreolina (czeolinum), rozczyn 2 części na 10 części wody, wyborny dezynfekujący środek.

Krochmal)amylum) - przy zapaleniu skóry.

+ Kwas azotowy (acidum nitricum purum concentratum) do przypalania ran po ukąszeniu przez zwięrzęta wściekłe, gadziny i t. p.

Kwas borny (acidum boricum) 1 łyżkę herbatnią na 1 szklankę wody, słaby dezynfekujący środek — do płukania gardła, dla chorych na oczy.

Kwas karbolowy (acidum carbolicum); nieoczyszczony—do dezynfekcji pisuarów, śmietników i t. p., czysty 2 5 procentowy rozczyn do ran.

Lnu siemię (semen lini), gorące kataplazmy—przy fluksyach, wrzodach.

Magnezya (magnesia usta), 1/3 łyżeczki—przy otruciach; dzieciom przy zatwardzeniach.

Maść cynkowa (unguenium zinei), przy zapaleniach skóry, wysypkach.

Maść borna (unguentum boricum), przy katarach.

Maść Wilkinsona (ungnentum Wilkinsonii), przy świerzbieniu skóry.

Nadmanganek potasu (kalium hypermaganicum) (rozczyn czerwonawy, środek dezynfekujący)

Nalewka miętowa (tinctura menthae), 10—20 kropel przy niestrawnośśi i bulu brzuchu.

Nalewka wałerjanowa (tinctura valeriana aetherea), 10—20 kropli przy biegunce i nerwowych chorobach.

+ Opium (tinctura opii simlex), 2—10 kropli przy biegunce, bólu w brzuchu.

Plaster lepki angielski (emplastrum odhaesivum angliemus).

+ Proszek Dowera (pulvis Doweri) 5 gr. 2 razy dziennie przy kaszlu.

Rycina (oleum ricini) po stołowej łyżce.

Salol (salolum) 5—10 gramów przy biegunce.

Sól Bertholeta (cali chloricum), 1 łyżkę herbatnią na 1 szklaukę wody—płukanie przy chorobie gardła.

Sól karlbadska (sal barlsbadensis fact.) 1 łyżkę herbatnią na 1 szklankę wody—zrana naczczo przy zatwardzeniu.

Sól glauberska (natrium sulfuricum depuratum), w tej samej proporcyi.

Sód salicylowy (natrium salicylicum) 5—15 gr przy reumatyźmie i bulu głowy.

Soda (natrium bicarbonicum), przy suchym kaszlu, niestrawności.

Siarka (sulfur depuratum) $^1/_2$ — 1 drachm.—przy chorobie skóry, włosów i zatwardzeniu.

Siarkon miedzi (cuprum sulfuricum purum) 5—10 gr. dla wywołania wymiotów —przy ostrycn katarach żołądka, otruciach.

Spirytus (spiritus vini rectificatissimus), podniecający środek.

Spirytus kamforowy (spiritus camphoratus), do nacierania bolących miejsc (przy reumatyzmie,)

Synapizmy (charta sinapisata).

Terpentyna (ol. terebicinthinae) do wewnętrznego użytku 2 krople przy kaszlu; toż dla nacierania klatki piersiowej.

Żelazo (liquor ferri abominatus), 30 kropli 3 razy dziennie—przy niedokrwistości; liquor ferri sessqnichlorati 5 kr. przy krwotokach.

Zielone mydło (sapo viridis) — wyborny środek dla dezynfekcji instrumentów i t. p,

woda t. zw. gulardowa (aq. plumbis)—przy stłuczeniach,

Woda wapienna (aq. calcis)—przy oparzeniach,

Niezbędne rzeczy dla apteczki.

1) Wagi rogowe.

2) Ważki: uncia, drachma, skrupuły, grany (1 funt apteczny ma 12 uncji, 1 uncja—8 drachm, 1 drachma—3 skrupuły, 1 skrupuł — 20 granów.

3) Łyżeczka rogowa do proszków.

4) Miareczka szlanna do 1 uncyi.

5) Buteleczki rozmaitej wielkości od 1 drachmy do 1 funta.

6) Termometr Celiusa do mierzenia temperatury ciała.

7) Termometr Reaumura do wanien.

8) Worek gutaperkowy do lodu.

9) Opaski flanelowe, płucienne, z merli po 10 arszyn długości.
10) Merla jodoformowa 5 arszyn.
11) Wata sterol zowana.
12) Cerata do okładów.

Ratownictwo w przypadkach pozornej śmierci.

Omdlenie. Swieże powietrze, poziome położenie, rozpiąć oddzież, żeby nic nie ugniatało, skropić twarz zimną wodą, rozcierać skronie eterem albo octem z wodą. Użyć środków działających na powonienie: mocnego octu, amoniaku, anodyny. eteru, którego, po przejściu omdlenia, można 20 kr. dać do wewnątrz.

Apopleksya. Wysokie ułożenie głowy chorego; zimne okłady na głowę, albo pęchierz z lodem; środki odciągające na przewód jelitowy, osobliwie przy nagromadzeniu się tam kału i gazów (lewatywy z wody). Ciepłe okłady na nogi. U osób silnych, jeżeli twarz jest mocno zaczerwieniona, żyły szyjowe nabrzmiałe, tętno pełne— upust krwi.

Wstrząśnienie mózgu. Przywracać do przytomności jak przy omdleniu; okłady z octem na głowę. Środki pobudzające: piżmo, eter. Jeżeli twarz zaczerwienioną, głowa gorąca, to pijawki poza uszyma i pod nosem.

Atak epilepsyj. Ułożyć chorego na prawy bok, oddzież rozpiąć, między zęby włożyć owinętą w płótno łyżkę, żeby nie poranił języka.

Uderzenie piorunu. Poziome położenie, oblewanie zimną wodą. Obwijanie zmoczonemi prześcieradłami. Środki trzeźwiące. Nie bez skutku też używa się okładania ciała świeżą ziemią, a nawet zakopywanie do ziemi.

Uduszenie gazami. Wynieść chorego z miejsca wypadku na czyste powietrze, rozebrać go, ułożyć poziomo z nieco podniesioną głową; skrapiać głowę i pierś

zimną wodą i zastosować oddech sztuczny[1]) nacierając jednocześnie ciało wódką lub octem.

Powieszenie. Należy zdjąć ostrożnie pętlę i położyć chorego na świerzem powietrzu z nieco podniesioną głową, oddech sztuczny, skrapianie, nacieranie. Jeżeli żyły są nabrzmiałe, twarz i szyja zaczerwieniona, to upust krwi; drażniące enemy ze solą i mydłem.

Udławienie. Przy udławieniu ciałem obcem, jak to się trafia u dzieci, należy dopomódz ruchom wymiotnym, wprowadzając palce do gardła. Jeżeli ciało obce jest połknięto, to daje się do jedzenia znaczną ilość razowego chleba, ażeby z nim ciało się wydaliło.

Utopienie. Zetrzeć piasek, błoto i t. p. z nosa i ust, rozpiąć oddzież, i natychmiast zastosować oddech sztuczny nacierając i ogrzewając ciało butelki z wodą na nogi, ogrzewane kołdry, ciepłe okłady na brzuch i pod pachami; środki trzeźwiące.

Zmarznięcie Ogrzewanie powino być stopniowe, a więc niemożna wnosić chorego do ciepłego pokoju. Obchodzić się trzeba ostrożnie, żeby niezłamać zesztywniałych członków. Dobrze jest użyć zimnej, stopniowo ogrzewanej wanny, albo obłożyć ciało warstwą śniegu i tymże nacierać skórę, póki sztywność nie ustąpi, potem zastosować sztuczne oddychanie, lewatywy z ciepłej wody i soli. Po okazaniu się znaków życia przenieść chorego do umiarkowanego ciepłego pokoju, położyć do łóżka, rozcierać ciało suknem, wlać do ust trochę ciepłego napoju lub łyżkę wina.

---

[1]) **Oddech naturalny** można wzbudzić, nadając choremu położenie boczne, drażniąc błonę śluzową nosa piórkiem, słomką lub tabaką, skrapiając mocno twarz i pierś wodą zimną i obcierając. **Oddech sztuczny** otrzymać można w rozmaity sposób — np. kładzie się chorego twarzą ku dołowi, podkładając pod pierś oddzież jego; następnie obraca się go powoli na bok, a nawet prawie na plecy, a potem szybko kładzie go się znowu z powrotem twarzą na dół; powtarza się to około 15 razy na minutę i za każdym razem, kiedy twarz jest ku dołowi obróconą, należy naciskać plecy od tylnych końców żeber w kierunku do głowy, pomagając wyciskaniu powietrza; albo wyciągać język, owinąwszy w chustkę. Wydech ułatwia się naciskaniem brzucha i przyginaniem doń zagiętych kolan, wdech zaś wyciąganiem nóg, ażeby napiąć mięśnie brzuszne.

Uderzenie słoneczne. Zimne okłady na głowę, lód, gorczycznik na łydki, zimne lewatywy.

Upicie się. Skrapianie zimną wodą, wywołanie wymiotów; oprócz tego czarna kawa, ocet, zimne okłady na głowę. Amoniak (10 kropli na szklankę wody' co kwadrans i do wąchania). Sztuczny oddech i tarcie.

Pierwsza pomoc przy otruciach.

Najważniejszem zadaniem przy leczeniu otrutego jest wydalenie trucizny z organizmu. W tym celu używa się lek wymiotny; zanim zaś ten będzie przyniesiony — środki znajdująca się zawsze pod ręką: podrażnienie gardła, a zwłaszcza nasady języka, za pomocą dwuch palców albo pióra, użycie w znacznej ilości ciepłej wody, do której dobrze jest dodać trochę mydła, białka lub mleka. Jako środek wymiotny używa się *ypecacuanha* (po 10 gr. co 10—15 minut), albo jeżeli rodzaj trucizny nie przeszkadza, *kamień emytykowy* (1 do 2 gr.), albo *sierczan miedzi* (1 do 2 dr.), niekiedy skutkuje *olej*, ktorego wszakże wypada unikać, jeżeli użyta trucizna rozpuszcza się w nim (fosfor, pryszczawki). Oprócz tego należy ochraniać żołądek od zetknięcia się trucizną, a to za pomocą środków, któreby mieszając się z nią, osłaniały ścianki żołądka. Do tych należą: odwary śluzowe (nasienie lniane, salep) z cukrem, woda, białko zawierająca, emulsye, mleko krowie i roślinne (migdałowe, krupiane i t. p.). Nadto konieczne jest przeciwdziałanie truciznie zapomocą odtrutków.

Opatrunki ran.

Przy ranach ciętych, lub rwanych, wobec silniejszego krwawienia, należy wstrzymać krwotok; dokonać tego czasowo można przyciśnięciem za pomocą palców lub ręki. Jeżeli zranionem jest znaczniejsze naczynie krwionośne, to lepiej jest tamponować ranę, włożywszy w nią jak najgłębiej kawał muślinu, umoczonego w roztworze karbolowym, albo jodynowym, a potem

wypychając ten utworzony z muślinu worek za pomocą kulek waty karbolizowanej, najprzód małych, później coraz większych. Wstrzymuje też krwotek przyciśnięcie nie rany samej, lecz głównej tętnicy powyżej rany (t. j bliżej serca) co można dokonać za pomocą palców, chustki z zawiniętym w nią kamykiem, lub dwóch kijków w które się ujmuje członek zraniony.

Ranę należy dobrze oczyścić ciepłą wodą; później wydezynfekować karbolową wodą; o ile rana nie jest wielką i głęboką, obydwa brzegi rany zbliżyć do siebie, i położyć opatrunek, obmywszy przed tem czysto ciało naokoło rany kawałkiem zmoczonej waty, lub miękkiem płótnem.

Wrazie silnego osłabienia, po zatrzymaniu krwotoku i pierwszym opatrunku, choremu podaje się kawę gorącą, gorący rosół, trochę wina, otula go się w ciepłą kołdrę, układa wygodnie, przyczym głowa ma być jak najniżej, członek zaś zraniony umieszcza o ile można wyżej, żeby w ten sposób uniknąć zastoju krwi, który będzie przeszkadzał zagojeniu.

Dla uchronienia rany od szkodliwych wpływów zewnętrznych, należy ranę dobrze pokrywać za pomocą okładów z kawałków używanego płótna miękkiego i bardzo czystego, zmoczonego w jakimkolwiek płynie lub maści przeszkadzającej ścisłemu zamknięciu, jeżeli rana głęboka (w oliwie karbolowej); na to się kładzie wata lub szarpie (czyli skubanka), potem materje nieprzemakalne, jak cerata, papier kamforowy, jedwabna materja lakierowana. Cały ten opatrunek umocowuje się za pomocą bandaża muślinowego.

Spokój jest najpierwszym warunkiem zagojenia. Dlatego też zraniony członek powinien być unieruchomiony, a sam ranny musi przynajmniej w pierwszych czasach leżeć w łóżku, jeżeli obrażenie należy do cięższych. Należy unikać niepotrzebnego drażnienia rany, jak ruszanie, badanie, wyciskanie i t. p.; nie trzeba wszakże przeszkadzać swobodnemu wyciekaniu ropy, jeżeli się znajduje.

Jeżeli rana jest większa, to trzeba dobrze codzień ją obmywać ciepłą, przegotowaną wodą, karbolem, prze-

sypać jodeformem i kłaść nowy opatrunek. Dobrze też jest ranę zajodynować.

Ażeby wstrzymać rozwój zapalenia w ranie, trzeba robić zimne okłady, które muszą być często zmieniane, albo jeszcze lepiej za pomocą przykładania lodu w pęcherzach, lub butelkach czy blaszankach.

Przy *stłuczeniach* dobrze jest przykładać lód albo często zmieniane okłady zimne; stłuczony zaś członek podnieść do góry; dobrze działa okład z arniki.

Przy *oparzeniach*, w których kawałki skóry lub mięsa zostają zniszczone, potrzebna jest pomoc lekarska natychmiast; w mniejszych zaś stopniach części sparzone należy smarować mieszaniną równych części oleju lnianego i wody wapiennej i owijać watą, którą się zlekka przytwierdza bandażem. Pęcherz należy ostrożnie przekłuwać i delikatnie wyciskać płyn, lecz nie rozdzierać i nie rozcinać skórki, pokrywającej pęcherz.

Choleryna i cholera.

Objawy. Wśród codziennych zajęć, albo też nagle w nocy człowiek uczuwa ból głowy, ogólną opatyę, nudności, ciśnienie w żołądku, rżnięcie w brzuchu i burczenie; do tego wszystkiego przyłącza się rozwolnienie. Powoli zaczynają występować bóle w nogach, chorego ogarnia jakiś strach i niepokój, na czoło występuje pot, nudności wzmagają się i następują wymioty. Jest to jednak lekka forma, zwana *biegunką choleryczną*. która przy odpowiedniej pomocy lekarskiej prędko ustępuje.

Przy braku pomocy może się rozwinąć cięższa forma, tak zwana *biegunka surowicza* lub *choleryna*. Wszystkie objawy, podane wyżej, występują tu o wiele gwałtowniej; przyczem upadek sił, dotkliwy ból w okolicy żołądka i bolesne skurcze w nogach i innych częściach ciała. Ból głowy, szum w uszach, zimny pot, mocz gęsty i w bardzo małej ilości wydzielający się, stolce wodniste, podobne do odwaru ryżu, głos ochrypły. Stan taki może trwać cały dzień.

Najcięższą postacią cholery jest tak zwana *cholera ciężka, zamartwicza*. Może ona rozwinąć się odrazu po

krótkiem tylko niedomaganiu, albo też następuje po jednej z wyżej opisanych form lżejszych. Najczęściej w nocy przy silnych bólach żołądka zjawia się rozwolnienie gwałtowne, stolce pojawiają się co chwila i przybierają zupełnie wodnisty wygląd. Jednocześnie występują prawie nieprzerwane wymioty. Kurczowe bóle są tak silne, że chory krzyczy głosem ochrypłym, aż wreszcie i głosu zaczyna mu brakować. Mocz nie wydziela się wcale. Skóra przybiera kolor marmurowy, jest zimna, lepka i traci swą elastyczność Na twarzy widzimy wyraz przestrachu, oczy i policzki zapadają, kości twarzowe występują coraz wyraźniej. Bez pomocy lekarskiej chory taki najczęściej umiera. „Wobec jednak takich gwałtownych objawów choroby ratowanie chorego musi się odbywać bardzo energicznie.

Bywają takie wypadki cholery, że człowiek umiera w kilka godzin po zachorowaniu, nawet bez silnych wymiotów i rozwolnienia.

Leczenie. Jeżeli mamy tylko najmniejsze podejrzenie, że człowiek choruje na cholerę, należy natychmiast wezwać lekarza i ściśle stosować się do jego rad i wskazówek.

1. Podczas cholery przy najmniejszych niedomaganiach żołądkowych należy zachować ścisłą dyetę, t. j. wstrzymać się od wszelkich pokarmów. Wolno tylko pić herbatę, napar mięty lub rumianku, a co najwyżej kleik owsiany. Jeżeli podejrzewamy, że przyczyną niedomagania jest poprzednio spożyty niezdrowy pokarm, to stosuje się wtedy środek przeczyszczający: olej ricinowy lub kalomel. Poza tem brzuch nacierać olejkiem kamforowym i owijać pasem flanalowym lub chustką wełnianą Oprócz gorącej herbaty należy pić co 2 godziny kieliszek wody przegotowanej z dotatkami 4 — 5 kropel kwasu solnego (acidum muriaticum dilutum). Gdyby boleści w brzuchu wzmagały się, należy jeszcze do kieliszka wody z kroplami kwasu solnego dodawać po 5 — 8 kropel nastoju makowca (tinctura opii simplex). Przeciwko wymiotom nić się nie robi, gdyż w ten sposób żołądek uwalnia się od niezdrowych pokarmów, co jest nawet rzeczą bardzo pożądaną. Dodać tutaj jeszcze trzeba, że nastój makowca jest to środek bardzo silny, najlepiej więc nie używać go samemu bez porady lekarza.

2. Jeżeli kto bez żadnej przyczyny wyraźnej dostanie nagle silnego rozwolnienia z nudnościami, bólem głowy i bólem żołądka, to powinien natychmiast położyć się do łóżka, wziąwszy przedtem, o ile to jest rzeczą możliwą, ciepłą kąpiel; należy pamiętać o dezynfekcyi wydzielin chorego, bielizny pościeli i t. d. Powalaną bieliznę wrzuca się do gotującej się wody z dodatkiem sody, ługu, lub szarego mydła, mniej wartościowe rzeczy należy wprost palić. Chorego trzeba okryć szczelnie ciepłą kołdrą, na brzuchu położyć ciepły kompres, jednocześnie dać choremu gorącej herbaty z dodatkiem czerwonego wina, koniaku lub araku.

Następnie dawać choremu co godzinę pół kieliszka przegotowanej wody z dodatkiem 5 kropel kwasu solnego i 3 kropli nastoju makowca. (Wspominaliśmy już, że z makowcem trzeba być ostrożnym, dzieciom zaś daje się wogóle dawki o wiele mniejsze, gdyż dzieci mogą bardzo łatwo uledz otruciu Najlepiej więc bez porady lekarza nie dawać opium dzieciom wcale). Wymiotów powstrzymywać nie należy, jeżeli jednak żołądek został już opróżniony i chory nie ma czem wymiotywać, a tylko męczy go uporczywa czkawka, wtedy dla powstrzymania nudności i czkawki można stosować wodę z koniakiem lub arakiem, albo też wino szampańskie. Nudności uspakaja znacznie łykanie kawałeczków lodu, trzeba tylko postarać się o lód czysty, najlepiej sztucznie przygotowany. Chory taki ma zazwyczaj bardzo silne pragnienie, należy więc dawać herbatę z cytryną, wodę przegotowaną z kwasem solnym (30 kropel kwasu solnego na karafkę wody). czarną kawę, wino, arak, koniak.

Przy silnych skurczach mięśni, szczególniej w łydkach, rozcierać bolące miejsca spirytusem kamforowym lub gorczycznym, albo spirytusem z octem. Przy bardzo silnych skurczach, gdy rozcierania mało skutkują, lekarz zastrzykuje czasemi choremu nawet i morfinę.

3. W wypadkach groźniejszych, gdy objawy chorobowe występują z wielką gwałtownością, lekarze stosują najrozmaitsze środki, zalecane przeciw cholerze; zauważono też bardzo dobry skutek gorących kąpieli. Kąpiel powinna trwać kwadrans, temperatura wody — wynosić 34 do 40 stopni. Po kąpieli zawija się chorego w gorące kołdry.

Wskutek częstych wypróżnień i wymiotów chory traci bardzo dużo płynów, należy więc starać się ten ubytek płynów wyrównać. W tym celu w lżejszych wypadkach dawać choremu lewatywy z 1 — 2 kwart gorącej wody (39 — 40 stopni) lub rumianku z dodatkiem 1 łyżeczki garbinku (taniny). Po każdorazowem obfitszem wypróżnieniu chorego należy lewatywę powtórzyć. Dla dzieci wystarcza lewatywa z 1 lub $1^1/_2$ szklanki wody.

Jeżeli jednak pomimo lewatyw chory sinieje i słabnie, twarz brzybiera kolor marmuru a skurcze mięsni wzmagają się, należy wprowadzić płyn pod skórę. To jednak może wykonać tylko lekarz. Takie wprowadzenie płynu pod skórę chorych na cholerę okazało się środkiem bardzo skutecznym w ciężkich nawet przypadkach.

Podczas ostatnich epidemii cholery stosowano z doskonałym skutkiem szczepienia ochronne. Szczepionkę zastrzykuje się szprycką pod skórę. Zastrzyknięcia takie nie są bolesne i żadnych komplikacyi nie wywołują.

Zapobieganie zarażeniu się cholerą.

Ogólnie wszyscy mieszkańcy powinni przedsięwziąć wszelkie środki ostrożności, ażeby zarazy do siebie nie dopuścić. W tym celu powinny powstawać *komitety*; grona ludzi dobrej woli, działające z upoważnienia ogółu, powinny, rozciągnąć baczną opiekę nad wszystkimi przyjezdnymi z miejscowości zakażonych. O ile tacy przyjezdni zdradzają objawy choroby, powinni być natychmiast oddawani do szpitala, a mieszkanie i rzeczy ich poddawane dezenfekcji. Brudna bielizna, szmaty, stare ubrania, przywożone z miejscowości zarażonych, powinny być bezwarunkowo poddawane dezynfekcji. W tym celu każda większa, osada, a nawet wioska powinna posiadać kamerę dezynfekcyjną i człowieka, któryby umiał dezynfekcję robić.

Następnie, mieszkańcy wszyscy powinni dbać o to, aby w domach i wokoło domów panowała *czystość wzorowa*; szczególniej należy zwrócić uwagę na *gnojówki*, *kałuże* i t. p. które *powinny być zasypane;*

w stojącej bowiem wodzie laseczniki choleryczne rozwijają się i mnożą doskonale.

Szczególną uwagę zwrócić należy na *wodę do picia*. A więc wszystkie studnie i źródła powinny być utrzymywane starannie. Jeżeli studnie są zbyt płytkie, jeżeli są położone blizko gnojówek, kałuż i t. d., tak że woda z tych gnojówek i kałuż dostaje się do studni, to studnie takie najlepiej jest zamknąć, wody z nich nie używać.

Chorzy na cholerę powinni być oddawani do szpitali, gdzie znajdą odpowiednią pomoc, gdzie łatwiej jest zachować wszystkie środki ostrożności, aby nie pozwolić zarazie rozszerzyć się.

Mieszkanie chorego i rzeczy jego, a szczególniej pościel, powinny być dezynfekowane. Wypróżnienia i wymiociny powinny być uprzednio zdezynfekowane, zanim zostaną wylane do dołu ustępowego.

Ciała osób zmarłych na cholerę nie powinny być omywane, lecz owijane w prześcieradła zmoczone w rozczynie sublimatu (1:000) i wkładane do hermetycznie zamykanej trumny, na dnie której trzeba kłaść warstwę torfu, trocin lub wapna niegaszonego.

Podczas cholery *każdy człowiek* powinien dbać o czystość ciała a szczególniej rąk. W tym celu należy często myć ręce i twarz w wodzie czystej, najlepiej przegotowanej. Obowiązkowo należy myć ręce i twarz i płukać usta przed każdym jedzeniem. Należy możliwie często zmieniać bieliznę i brać ciepłą kąpiel. Jeżeli obawiamy się, że zarazki choleryczne mogły dostać się do naszych rąk lub wpaść na ubranie, to należy ręce myć płynem dezynfekującym, a ubranie zdezynfekować również.

Wobec tego, że wszelkie zaburzenie żołądkowe sprzyjają zarażeniu się, należy podczas epidemji wystrzegać się pokarmów niestrawnych, a w razie najmniejszej niedyspozycji przedsiębrać odpowiedne środki, a najlepiej odrazu zwrócić się do lekarza.

Używania wódki i wogóle napojów, zawierających mocny alkohol, należy zaprzestać

Talerze, łyżki, noże, widelce i t. d. powinny być zmywane gorącą wodą i przechowywane w zamkniętej szafie, aby uchronić je od much. Nie zawadziłoby

opłukiwać gorącą wodą, lub nagrzewać w piecyku talerze, łyżki, noże i t. d. przed każdym ich użyciem.

Należy unikać podczas cholery jadania poza domem, gdyż wtedy nie mamy pewności, czy podane potrawy są przygotowane z dobrych produktów spożywczych i czy są przyrządzone tak, że zarazków nie zawierają. Jeżeli zmuszeni jesteśmy jadać poza domem, to należy jadać tylko potrawy gorące, podane na gorących talerzach.

Podczas epidemji należy unikać zmęczenia i wszelkich wzruszeń.

Szczególną uwagę powinniśmy zwracać na nasze pokarmy i napoje. Produkty spożywcze, kupowane w brudnych sklepikach należy wpierw dezynfekować, wstawiając np. pieczywo do gorącego piecyka, a jarzyny i owoce mocząc w rozczynie kwasu winnego, a następnie opłukiwać przegotowaną wodą. Wody surowej nie pijać wcale, a tylko przegotowaną.

Układać należy styczności z chorymi na cholerę, jak również z tymi wszystkimi, którzy ich dozorują, dopóki ci nie poddadzą się dezynfekcji.

Jeżeli wypadnie komu dozorować chorego na cholerę, to wtedy trzeba zachowywać nadzwyczajne środki ostrożności. Ubranie trzeba nosić takie, któreby łatwo dało się dezynfekować.

Najlepiej jest wkładać na siebie długie fartuchy płócienne lub ceratowe. Ręce należy myć jak najczęściej w płynnach dezynfekujących. Nie należy nigdy jadać w pokoju chorego, lecz w innym pokoju i przed jedzeniem należy, starannie wypłukać usta i wymyć twarz i ręce.

W mieszkaniu powinniśmy dbać o jak największą czystość. Śmiecie, stare rupiecie i gałgany najlepiej jest spalić, podłogi myć szarem mydłem lub ługiem i wycierać terpentyną. Okna należy otwierać i mieszkanie starannie przewietrzać. Dla zabezpieczenia od much należy wstawić w okna siatki muślinowe. W podwórzu i wogóle koło domu należy utrzymać porządek i czystość wzorową. Pomyje należy wylewać do specjalnych dołów opodal mieszkania.

Szczególną uwagę zwracać należy na ustępy Ściany ustępu powinny być smarowane co tydzień

smołą, doły ustępowe powinny być co parę dni zalewane świeżem mlekiem wapiennem, chlorkiem wapna lub karbolem. Sedesy w ustępach powinny być utrzymywane czysto i jak najczęściej zmywane gorącą wodą lub jakimkolwiek płynem dezynfekującym.

Podczas cholery trzeba unikać podróż, gdyż w drodze niepodobna zachować ściśle wszystkich środków ostrożności. Szczególniej niebezpieczne jest jeżdżenie na jarmarki, i t. d., gdyż w takich razach, z powodu dużego napływu ludzi z różnych stron, łatwo jest się zarazić. Unikać również należy tłumnych zebrań.

Wogóle zaś podczas cholery trzeba się starać zachowywać spokój ducha i równowagę i prowadzić zwykły tryb życia unikając jednak znurzenia i wszystkiego tego, co może zdrowiu zaszkodzić.

Konieczna znajomość obchodzenia się i leczenia koni.

Każdy oddział posiadający konie powinien utrzymywać tak, by ochronić je od chorób. W tym celu stajnie winny być obszerne, suche, widne, dobrze wentylowane — temperatura stanowisk 12⁰ R.

Unikać paszy zatęchłej, pokrytej pleśnią, zgniłej; nie pasać na pastwiskach bagnistych (zarażają się motylicą)

Konie w południe karmić lekkostrawną i pożywną paszą, ażeby w czasie krótkiego odpoczynku mogły przetrawić; poić wodą rzeczną lub studzienną; poić wodą stojącą, zgniłą nie wolno. Nieakuratne karmienie i pojenie wywołuje — kolkę.

Skóra u koni powinna być utrzymywaną w należytej czystości.

Każda wieś, folwark winny posiadać do zakopywania padłych sztuk miejsca, zdala od mieszkań ludzkich, obór, pastwisk, rzek, dróg, na gruncie przepuszczalnym, wzniesionym, okopane rowem i ogrodzone.

Padlinę przy zakopywaniu posypuje się sproszkowanem niegaszonem wapnem; głębokość dołu — $2^1/_2$ łokcia.

Niezakopywanie lub niedbałe grzebanie padliny często bywa przyczyną powstania i rozszerzania się chorób zaraźliwych inwentarza. Choroby zakaźne wywołują drobne bardzo żyjątka, mikroby, w które obfitują wydzieliny sztuk chorych na jakąbądź zarazę; niszczenie więc mikrobów środkami desynfekcyjnemi (odkażającemi) i zakopywanie padliny zabezpiecza od powstania zaraźliwych chorób.

Desynfekcja czyli odkażanie stajen.

Nawóz i pół łokcia ziemi z podłogi usunąć i zakopać; podłogę zlać roztworem chlorku wapna (1 funt chlorku wapna na wiadro wody) lub posypać proszkiem wapna niegaszonego, drewnianą podłogę wyskrobać, wymyć gorącym ługiem i roztworem karbolu (5 części podług wagi karbolu czystego na 100 części wody).

Ściany wyskrobać, odmyć ługiem, zlać roztworem karbolu (5%) lub sublimatu (1 część sublimatu na 1000 części wody) i wybielić wapnem. Przy nosaciźnie żłoby, drążki, drabinki spalić; przy innych chorobach — wyskrobać, wymyć gorącym ługiem i roztworem kwasu karbolowego (5%). Uprząż dezynfekuje się kreoliną (3 części kreoliny na 100 części wody) lub 5% roztworem kwasu karbolowego.

Normalna temperatura ciała konia 38 stopni; ciepłotę ciała mierzy się specjalneni termometrami w kiszce odchodowej.

W stanie spokojnym liczba oddechów na minutę u koni 10 — 14.

Narzędzia weterynaryjne potrzebne:

Termometr do mierzenia gorączki.
Rurka gumowa, długości 2½ łokcia, z kanką do zakładania w wiadro, dla dawania lewatyw.
Kateter do wypuszczania moczu u koni.
Rowkowaty nóż do oczyszczania kopyt.
Szpryca (gruszka gumowa do przemywania ran).

Zadawanie lekarstw.

Lekarstwo daje się w stanie rozpuszczonym w wodzie; wlewa się butełką w pysk; głowę zwierzęcia należy podnieść do góry.

Koniom lepiej dawać lekarstwa w formie pigułek bierze się trochę mąki, dosypuje się potrzebną ilość lekarstwa, dolewa się wody; zagnieść, wyrobić wielkości orzecha włoskiego podługowatą pigułkę; wyciąga się koniowi język na bok, a z drugiej strony pomocnik ręką kładzie pigułkę na język jak najdalej, język się puszcza; koń, wciągając język, połyka pigułkę.

Lekarstwa.

Środki przeczyszczające: Sól glauberska. Dla kon od ½ ft; daje się rozpuszczoną w wodzie.

Aleos. Dla koni 2 — 2½ łat; sproszkowany daje się w pigułkach, lub rozbełtany w wodzie z szarem mydłem lub sodą glauberską.

Olej rycynowy, olej lniany — dla koni 1 ft.
Lewatywa robi się z wody letniej (18° R), dodaje się trochę mydła.

Środki powstrzymujące rozwolnienie:

Tanina — dla koni 5,0 *) w pigułkach.
Tanalhina — dla żrebaków po 5,0 w pigułkach.

Bardzo skuteczny środek przy rozwolnieniu źrebaków młodych) — do szklanki mleka dwa białka z jajka wstrząsnąć i dać wypić; daje się co 4 godziny.

Siarkom żelaza — dla koni 10,0 w pigułkach.

Środki dla polepszenia trawiena; kwas solny rozwodniony (20%) — dla koni łyżkę do butelki wody; 3 razy na dzień.

Proszek, 1 funt soli glauberskiej,
3/4 funta sody,
1/2 funta soli kuchennej — (zmieszać; mniej więcej skład sztucznej soli karlsbadzkiej); 2 łyżki proszku do obroku 3 razy na dzień dla koni.

Leczenie niektórych chorób u koni.

Zapalenie podniebienia u koni bardzo często się zdarza, wskutek nakłucia podniebienia drobną sieczką, lub owsem. Oznaki: koń na pozór zdrów, ale nic nie chce jeść. Należy zbadać podniebienie palcem — przy zapaleniu jest opuchnięte, odstaje od kości. Leczenie: wycierać lekko podniebienie kuchenną solą, zwilżoną octem, lub płynem Burafa, lub smarować jodyną. Zaniechać nacinania podniebienia nożem.

Niestrawność u koni powstaje od zatęchłej, zgniłej, zmarzłej paszy, zatęchłej, albo zbyt zimnej wody, przeładowania żołądka, nieregularnego karmienia (święta, jarmarki). Oznaki: brak apetytu, ciągłe poziewanie, zaparcie albo biegunka, w odchodach ziarno niestrawione,

---

*) 5,0 znaczy 5 gramów, 10,0 — 10 gramów i t. p. Lekarstwa oznaczone gramami mogą być ważone tylko w aptece. Oznaczoną ilość lekarstwa należy dokładnie wypisać na kartce, lub co lepiej, pokazać aptekarzowi w kalendarzu. Ostrożność taka niezbędną jest ze względu na silne działanie niektórych środków.

zwierzę smutne. Leczenie: najpierw środki przeczyszczające — olej rycynowy, sól glauberska (patr lekarstwa). Później, stosownie do oznak, albo środki przeciw biegunce: tanina, tanalhina, siarkan żelaza; przy odchodach cuchnących — kreolina (łyżkę kreoliny do butelki wody); przy silnem dęciu lewatywa (patrz lekarstwa). Jeżeli odchody suche — środki przeczyszczające (parz lekarstwa); dla potrzymania sił — kwaterka okowity z wodą raz na dzień; dla uregulowania trawienia — kwas solny, albo sztuczna sól karlsbadzka (patrz lekarstwa).

Kolki u koni powstają wskutek nieregularnego karmienia koni, przy niestrawności. Oznaki: zwierzę odczuwa silne bóle w żołądku, ogląda się na brzuch, niespokojne, to kładzie się, to wstaje. Leczenie: zbadać kiszkę odchodową ręką — nagromadzony tam kał usunąć dać lewatywę; wewnątrz 40,0 tynktury z opium, środki przeczyszczające (parz lekarstwa); brzuch skropić terpentyną lub spirytusem kamforowym i rozcierać wiechciami ze słomy; konia prowadzić, nie pozwalać się kłaść, gdy w ciągu paru godzin cierpienie nie ustąpi, wezwać weterynarza.

Zatrzymanie moczu u koni często bywa przy kolkach. Dać wewnątz Adonis Wernalis (miłek wiosienny); 0,0 o tej rośliny zaparza się kwartą wrzącej wody, odcedzić, ostudzić i wlać butelką. Można użyć naparz nasienia pietruszki (4 łuty). Często wystarcza podesłanie pod konia świeżej słomy, lub postawienie na owczym gnoju. Rozcieranie pod brzuchem wiechciami poleca się. Często stosowane zakładanie do kanału moczowego skręconego włosienia końskiego, niezawsze pomaga. Jeżeli mocz nie odchodzi, założyć kateter do kanału moczowego, lub naoliwioną rękę włożyć do kiszki odchodowej i przez nią końcami palców naciskać na pęcherz moczowy, który daje się łatwo w takich wypadkach wyczuć. U klaczy zatrzymanie moczu należy do wyjątków. Tu zwykle mamy do czynienia z kolką i odpowiednio do tego prowadzimy leczenie.

O c h w a t u k o n i. Ostre zapalenie mięsnych części kopyta, zwykle przednich kończyn, rzadziej tylnych. Powstaje po pojeniu zgrzanego konia zimną wodą, przy oziębieniu konia po silnej pracy. Objawy: raptowne

utrudnienie ruchu; przednie nogi wysunięte naprzód, tylne podsunięte pod brzuch, koń ledwie idzie, przez próg nie może przejść, lecz skacze. Leczenie: zimne okłady na kopyta (postawić w glinę, rozrobioną wodą), skropić całe ciało i kończyny spirytusem kamforowym, fluidem, lub terpentyną i rozcierać wiechciami ze słomy. Wewnątrz soli glauberskiej 1 funt, solicylanu sody po 40,0, rozpuszczonego w wodzie, trzy razy na dzień. U koni dobrze utrzymanych, przy gwałtownem zapaleniu kopyt, zaleca się puszczenie krwi z żyły szyjowej. Puszczenie krwi skutkuje tylko w początkach choroby. Wezwać weterynarza.

Zapalenie oczu (spojówki i rogówki). Przyczyny: kurz, plewy, źdźbła słomy, choroby zakaźne i gorączkowe, gorąca i źle przewietrzana stajnia i t. p. Oznaki: łzawienie, światłowstręt, zamglenie rogówki, białe plamy na rogówce. Leczenie: postawić w stanowisku przyćmionem: zimne okłady na oko. Przemywać zimnym roztworem kwasu bornego (łyżeczkę kwasu bornego do szklanki wrzącej wody). Przy zmętnieniu rogówki i plamach, wpuszczać w oko (wewnętzny kąt oka) maść kalamelową wielkości grochu, 3 razy na dzień (kalomelu 1,0; waseliny białej 15,0).

Leczenie ran. Zatamowanie krwotoku: za pomocą przykładania waty, gazy, zwilżonych spirytusem lub terpentyną; bandażowanie; zimne okłady. Następnie przemyć przegotowaną wodą z mydłem, później prze-szprycować (gruszką gumową) wodą karbolową (5 części karbolu na 100 części wody), lub kreolinową (3 części kreoliny na 100 wody); następnie posypuje się jednym z proszków: 1) jodoformu 4,0, taniny 4,0, krochmalu 10,0; 2) ałunem palonym sproszkowanym; 3) dermatolem. Kłute, głębokie rany (uszkodzenia bronią) szprycuje się wodą utlenioną i wkłada się laseczki z 1 części jodoformu i 5 części tłuszczu kakaowego. Na tłuczone rany i wogóle na stłuczenia, konieczny jest zawsze zimny okład. Zawiązywanie ran niezbędne. Zaszycie powierzyć weterynarzowi.

Gruda u koni: zapalenie skóry na pęcinach. Przyczyny: nieczyste utrzymanie, podrażnienie skóry. Leczenie: przy zaczerwienieniu obmywać spirytusem

i smarować tłuszczem lub maścią ołowianą, albo cynkową. Przy ropieniu: jodoformu 2,0, jodyny 4,0, chloroformu 7,0 i gliceryny 30,0 zmieszać. Maczać w tem lekarstwie watę, przykładać i bandażować. W razach uporczywych wezwać weterynarza.

Kulawizna u koni. Przy porażeniu kości i kopyt koń, kuleje silniej na twardym gruncie, mniej, czasem wcale — na miękkim. Przy porażeniu mięsni, ścięgien — przeciwnie. Jeżeli kulawizna powstała wskutek stłuczenia lub skaleczenia postąpić, jak przy leczeniu ran. Przy podbiciu piętki, podeszwy — zimne okłady; jeżeli ból się wzmaga, wezwać weterynarza.

ZŁOTE RADY.

Bądź jak słońce: staraj się oświecać; nie bądź jak słońce, które blaskiem oślepia. Bądź jak orzeł, staraj się wznosić ponad pospolitość; nie bądź jak orzeł, który wszystko chwyta w szpony. Bądź jak balon, który się unosi w wyższych sferach; nie bądź jak balon nadętym, a pustym. *Safir.*

Strzeżmy cnoty praojców, niech uczciwa ręka
Skalanej dłoni łotra dotykać się lęka.
Obcym bąm być powinien, kto honor swój plami —
By nas świat uszanował, szanujmy się sami.

Gaszyński.

Wierz mi, głupie to dzieło do jutra odkładać:
Czyń dziś; co jutro ma być, Bóg nie każe badać.

Kochowski. Fraszki.

MIARY i WAGI.

MIARY DŁUGOŚCI.

Wiorsta = 500 sąż. = 1 kilom. 67 met. — 1/7 mili goeg.
Sążeń = 7 stóp (futów) = 3 arsz. = 2 metr. 13 ctm.
Stopa = 12 cali (diujm.) = 6,86 wiersz. = 30,5 ctm.
Cal=10 linii=2,5 ctm.
Arszyn = 2 1/3 stopy = 16 wierszkom = 72 ctm.
Łokieć=13 wierszkom=57 ctm.
Kilometr=468,5 sążnia (10 klm.=9 wiorstom).
Metr=1 arszyn i 6 1/2 wersz.=1,7 łokcia.
Jard ang.=3 stopy=36 cali.
Mila ang.=1,5 wiorsty.
Mila morska (węzeł)=1 w. 370 sążni.

MIARY POWIERZCHNI.

Dziesięcina = 2400 kw. sąż. = 1,09 hekt. = 1,9 mor.
Włóka = 20 morgom = 15,5 dzies = 16,79 hektar.
Morga=300 prętom.
Hektar = 0,91 dziesięciny = 1,3/4 morga.

MIARY PŁYNÓW.

Beczka = 40 wiader.
Wiadro = 10 sztofów = 20 butelkom = 12,3 litra.
Kwarta = 4 kwaterki = litrowi = 1,6 butelki.

MIARY ZIARNA.

Czetwiert' = 8 czetwieryk. = 64 garn. = 210 litr.
Czetwieryk = 8 garncy = 2,13 wiadra = 26 1/4 litra.
Korzec = garncy.
Garniec = 8 kwart.
Łast = 12 czetwieryków = 123 pudy.

WAGI.

Berkowiec = 10 pudów = 163,8 kilograma.
Pud = 40 funtów = 16,38 klgrama.
Funt = 32 łuty = 96 zołotników = 0,41 klgr.
Łut = zołotniki = 12,8 grama.
Zołotnik = 96 doli = 4,26 grama.
Kilogram = 2,44 funta.
List = 123 pudy = 2 tonny.

Tonna 1,000 klgr. = 61 pud. 20 funtów.
Centnar polski = 4 kamienie = 40,3 klgr.

WAGI APTECZNE.

Funt aptek = $^7/_8$ funt. zwycz. = 84 zoł. = 0,36 klg.
Funt aptek. = 12 uncyi = 96 drahm.
Uncya = 8 drahm = 24 skrupuł. = 7 zoł. = 0,06 klgr.
Skrupuł = 20 gran.
Gran = 62,2 miligrama.

TERMOMETRY.

Istnieją trech systemów: Reomura, Celsyusza i Fahrenbeita.

Reomur używany u nas ma punkt wrzenia wody oznaczony 80⁰.

Celsyusz używany w nauce ma w tym punkcie 100⁰ i dla tego nazywa się metrycznym.

Oba te systemy punkt zamarzania wody oznaczają 0 i tem różnią się od systemu Fahrenhejta (amerykańskiego), który ten punkt oznacza + 320⁰, a punkt wrzenia wody 217⁰.

TABLICA PORÓWNAWCZA WIERSZKÓW, CALI I CENTYMETRÓW.

wiersz.	cale	cent.
1	1,75	4,44
2	3,50	8,89
3	5,25	13,33
4	7,00	17,78
5	8,75	22,22
6	10,50	26,67
7	12,25	31,11
8	14,00	35,55
9	15,75	40,00
10	17,50	44,44
11	19,25	48,89
12	21,00	53,33
13	22,75	57,78
14	24,50	62,22
15	26,25	66,67
16	28,00	71,11

cent.	cale	i wierszk.
1	0,39	0,22
2	0,79	0,45
3	1,18	0,67
4	1,57	0,90
5	1,97	1,12
6	2,36	1,35
7	2,75	1,50
8	3,15	1,8
9	3,54	2,0
10	3,94	2,2

DZIAŁ INFORMACYJNY.

PODATKI.

A) Podatki skarbowe.

1) Podatek stemplowy.

Taryfa obowiązujących opłat stemplowych.

1) **Podania** i świadectwa urzędowe — 200 mk. od egz.
2) **Umowy** kupna i sprzedaży — 2% od sumy aktu.
3) „ handlowe — $^1/_2$% od sumy aktu.
4) **Kupno — Sprzedaż** nieruchomości — 6%.
5) **Kapitały zakładowe** Spółek Akc. — 5%.
6) **Umowy** zawiązania s-k handlowych — 2%.
7) **Prolongaty umów** zarówno jak i przekazania -- jak wyżej.
8) **Pokwitowania** — $^1/_2$%.
9) Rachunki 2‰ od tysiąca, nawet niecałego.
10) **Pokwitowania** instytucji kredytowych do sumy 500 marek — 1 mk.
    od 5000 do 50000 — 10 mk.
    od 50000 do 100000 — 20 mk
    każde następne 100000 — 20 mk więcej.
11) **Weksle** term. 3 mies. — 3‰ od sum, zaokrąglonych do całych tysięcy, dziesiątków tysięcy, setek tysięcy — niecały drugi i każdy następny liczy się za cały.
12) **Weksle** term. 6 mies. — 6‰ od sum zaokrąglonych j. w.
13) **Przekazy i Akredytywy** — 3‰.
14) **Czeki** zagraniczne, płatne w kraju, lub krajowe, bez daty wystawienia i wyrazu „czek" — 3‰.
15) **Czeki** krajowe na blankach instytucji kredytowych — 5 mk., niezależnie od sumy.
16) **Odpisy umów** — 20 mk.

17) **Akta Stanu Cywil.** — 200 mk.
18) **Pełnomocnictwa** — 100 mk.
19) **Kolejowy List Przewozowy** — 50 mk.
20) **Dokument** przewozowy innych przedsiębiorstw—20 mk.
21) Podatek od przedmiotów zbytku 10%.

Brak opłaty po jednym miesiącu od dnia spisania dokumentu pociąga za sobą grzywnę dziesięciokrotną.

Weksle i przekazy, nieostemplowane we właściwym czasie pociągają wymierzenie 5000-nej grzywny.

2) Podatek procentowy od zysku względnie od zarobku z przedsiębiorstw handl.-przemysłowych.

Normy: Przy zysku ponad

40000	do	80000	— 1%
80000	do	150000	— 2%
150000	do	200000	— 3%
200000	do	500000	— 4%
500000	do	1000000	— 5%
1000000	do	1500000	— 6%
1500000	do	2000000	— 7%
2000000	i wyżej		— 9%

Wszystkie w ciągu roku podatkowego powstałe przedsiębiorstwa i rozpoczęte zajęcia podlegają podatkowi procentowemu już na pierwszy rok ich istnienia.

Co do każdego z tych przedsiębiorstw i zajęć winna być złożona deklaracja stosownie do wymagań art. 95, winien być oznaczony termin powstania przedsiębiorstwa, lub rozpoczęcia zajęcia.

Podstawą do wymiaru podatku procentowego dla noworozpoczętych przedsiębiorstw, lub zajęć za pierwszy rok podatkowy jest zysk osiągnięty za ten że rok. Przytem jeśli przedsiębiorstwo, lub zajęcie, podlegające podatkowi trwało mniej niż 12 m-cy, to zysk wzgl. zarobek osiągnięty w tym krótszym czasie, oblicza się w stosunku do całego roku, przypadającą zaś od tej sumy kwotę podatkową pobiera się od wysokości, odpowiadającej ilości pełnych miesięcy, w ciągu których wykonano dane przedsiębiorstwo, lub zajęcie.

UWAGA. Prócz podatku procentowego opłacają przedsiębiorstwa handlowo-przemysłowe oraz uprawiający osobiste zajęcia przemysłowo zasadniczy podatek przemysłowy w kwocie odpowiadającej kategorji, do której zostaną przez urząd podatkowy zaliczeni.

3) Gruntowny podatek Państwowy (za 1922 r.).

Normy:

z jednej dziesięciny gruntów uprawnych, ogrodów sadów i łąk w pow. Wil.	po 300 mk.
to samo w pow. Trockim	po 250 mk.
z jednej dzies. lasów, pastwisk i odłogów w pow. Wil.	po 37 mk.
.o samo w pow. Trockim	po 31 mk.

[Oprócz podatku Państwowego pobierają również podatek gruntowy:

a) Wydziały Sejmików powiatowych

b) Zarządy gmin

w rozmiarach nie przekraczających powyższych stawek].

4/5—Podatki dochodowy i od nieruchomości nieokreślone).

B) Podatki Miejskie.

1) Podatki od nieruchomości.

Normy:

	Mk.			Mk.
Przy dochodzie btto	1000	do	200	— 120
	2000	do	300	— 200
	3000	do	400	— 350
	4000	do	500	— 450
	5000	do	600	— 600
	6000	do	700	— 700
	7000	do	800	— 800
	8000	do	900	— 900
	9000	do	1000	—1000

wyżej 10 tysięcy pobiera się 12%.

2) *Podatek mieszkaniowy i lokalowy.*

Przy wysokości komornego od 1200 do 10000 mk. pobiera się 200 mk. od każdeιο zaczętego miesiąca.

Przy wysokości komornego od 11000 mk. do 17000 mk. pobiera się po mk. od każdych dwóch tysięcy mk.

od 17000 do 20000—3400 mk.
od 20000 do 24000—4000 mk.
od 24000 do 28000—4800 mk.
od 28000 do 30000—5600 mk.

wyżej 30000 mk. pobiera się 20%.

3/4) *Podatek od widowisk i wyszynkowy* — pobiera się według specjalnych norm ustalonych przez Magistrat.

5) *Podatek od spirytualji* -- 10% akcyzy państwowej.

6) *Podatek od ładunków kolejowych* — 40 mk. za każde 100 kg. przesyłki pośpiesznej; 20 mk. za każde 100 kg. przesyłki zwyczajnej. Konie i bydło rosłe 100 mk. od sztuki wszystkie inne zwierzęta—40 mk.

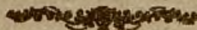
7) *Podatek od dwukółek, rowerów, samochodów, psów* — według specjalnych norm ustalonych przez Magistrat.

8) *Podatek od przemysłu i handlu* — 50% podatku państwowego.

9/10) *Podatek od aktów rejentalnych i aljenacyjny* — pobiera się za pośrednictwem rejentów.

11) *Podatek hotelowy* 20% od rachunku.

12) *Podatek od łódek i statków* — według specjalnych norm ustalonych przez Magistrat.

KOLEJE.

ROZKŁAD JAZDY POCIĄGÓW od d. 1 listopada 1922 r.

Wilno — Lida — Mosty — Wołkowysk — Czeremcha — Siedlce — Mińsk Maz. — Warszawa.

Pociąg osobowy Nr 1617/1618

Wilno odjazd	— 11.30	Warszawa przyjazd	— 7.00
„ przyjazd	— 7.10	„ odjazd	— 12.00

Pociąg pośpieszny Nr 1603/1604

Wilno odjazd	— 18.55	Warszawa przyjazd	— 8.00
„ przyjazd	— 7.50	„ odjazd	— 18.30

Pociąg osobowy Nr 1613/1614

Wilno odjazd	— 23.50	Warszawa przyjazd	— 17.15
„ przyjazd	— 16.40	„ odjazd	— 22.40

Wilno — Wołkowysk — Białystok — Warszawa.

Pociąg pośpieszny Nr

Wilno odjazd	— 23.00	Warszawa przyjazd	— 11.30
„ przyjazd	— 8.42	„ odjazd	— 19.40

Wilno - Olechnowicze.

Pociąg osobowy Nr 2551/2552

Wilno odjazd	— 14.15	Olechnow. przyjazd	— 22.35
„ przyjazd	— 8.15	„ odjazd	— 0.05

Pociąg osobowy Nr 2511/2512

Wilno odjazd	— 23.55	Olechnow. przyjazd	— 7.40
„ przyjazd	— 15.03	„ odjazd	— 8.50

Wilno — Rudziszki.

Pociąg osobowy Nr 1054/1053

Wilno odjazd	— 15.25	Rudziszki przyjazd	— 16.51
„ przyjazd	— 18.40	„ odjazd	— 17.11

Pociąg osobowy Nr 1056/1055

Wilno odjazd — 3.00
„ przyjazd — 7.35

Wilno — Kałkuny.

[Pociąg pośpieszny Nr 1605/1606

Wilno odjazd	— 8.20	Kałkuny przyjazd	— 12.40
„ przyjazd	— 18.35	„ odjazd	— 14.15

Pociąg osobowy Nr 1013/1014

Wilno odjazd	— 19.05	Kałkuny przyjazd	— 0.35
„ przyjazd	— 10.10	„ odjazd	— 4.15

Wilno — Królewszczyzna.

Pociąg osobowy Nr 2651/2652

Wilno odjazd	— 15.00	Królewsz. przyjazd	— 0.05
„ przyjazd	— 10.55	„ odjazd	— 1.55

Wilno — Sarny.

Pociąg osobowy Nr 1621/1622

Wilno odjazd	— 9.10	Sarny przyjazd	— 3.10
„ przyjazd	— 6.00	„ odjazd	— 11.35

Wilno — N. Wilejka.

Pociąg osobowy Nr 1031/1032

Wilno odjazd — 5.10
„ przyjazd — 7.25

Pociąg osobowy Nr 1037/1038

Wilno odjazd — 21.00
„ przyjazd — 22.40

Pociąg osobowy Nr 1035/1036 (w dni sobotnie)

Wilno odjazd	— 15.35	Wilno odjazd	— 11.20
„ przyjazd	— 18.00	„ przyjazd	— 12.35

TARYFY.

A. OSOBOWA.

1) w klasie III za klm. od 1 do 200 po 200 mk. za każdy, od 201 do 300 — po 16 mk., doliczanych do opłaty 4000 mk. za pierwsze 200 klm., za każdy dalszy klm. po 12 mk., doliczanych do opłaty 5600 m., przypadającej za pierwsze 300 klm.

2) w klasie II opłaty są dwa razy, w klusie I — trzy razy wyższe, niż w klasie III.

W pociągach pośpiesznych o 50% drożej.

B BAGAŻOWA.

Opłata bagażowa pobiera się od każdych zaczętych 10 kg. i od każdego klm.

1) w pociągach osobowych mięszanych za klm.: od 1 do 200 — 3.00 mk., od 201 do 300 — 2.40 mk. doliczane do opłaty 600 mk. przypadającej za pierwsze 200 klm. za klm., dalsze—1,80 mk. doliczanych do opłaty 840 mk., przypadającej za pierwsze 300 klm.

2) w pociągach pośpiesznych o 50% więcej od opłat, podanych w punkcie 1.

Przewóz czasopism, broszur i książek.

Opłata za przewóz winna być uiszczoną przy nadaniu. Wynosi ona od każdych zaczętych 10 kg. i każdego klm. —

Za klm. od 1 do 200 — 2.20 mk., od 201 do 200 1.80 mk. doliczanych do opłaty 440 mk. przypadającej za pierwsze 200 klm.. za klm. dalsze—1.40 mk. przypadającej za pierwsze 300 klm. Opłaty doliczane są strefami po 10 klm , licząc za pełne strefy.

Odległość w kilometrach.

Wilno	— Baranowicze	— 206,3	klm.
„	Czeremcha	— 309,7	„
„	Królewszcz.	— 211,4	„
„	Lida	— 93,7	„

Wilno —	Łuniniec	— 326,6	„
„	Mińsk Mazow.	— 449,8	„
„	Mołodeczno	— 116,3	„
„	Mosty	— 167,3	„
„	Olechnowicze	— 146,0	„
„	Podbrodzie	— 51,0	„
„	Rudziszki	— 55,0	„
„	Sarny	— 433,9	„
„	Siedlce	— 347,1	„
„	Turmont	— 147,3	„
„	Warszawa	— 500,4	„
„	Wołkowysk	— 203,1	„

POCZTA.

Wewnętrzna taryfa pocztowa.

1. Listy zwykłe:
   a) obrót miejscowy:
      do wagi 500 gramów . . . . 50 —
   b) obrót zamiejscowy:
      do wagi 20 gramów . . . . 50 —
      „ „ 250 „ . . . . 100 —
      urzędowe ponad 20 gr. do 2.000 gr. 100 —
2. Kartki pocztowe:
   a) pojedyńcze . . . . 30 —
   b) z odpowiedzią . . . . 60 —
3. Kartki widokowe i świąteczne zawierające pozdrowienia lub inne formy grzeczności, ujęte najwyżej w pięciu wyrazach . . . . 20 —
4. Druki zwykłe:
   do wagi 50 gramów . . . . 10 —
   „ „ 100 „ . . . . 20 —
   „ „ 250 „ . . . . 50 —
   „ „ 500 „ . . . . 75 —
   „ „ 1000 „ . . . . 100 —
   urzędowe ponad 1000 gr. do 2000 gramów 100 —

5. Papiery handlowe (także manuskrypty bez korekty):

do wagi	250 gramów	50 —
„ „	500 „	75 —
„ „	1000 „	100 —

6. Próbki towarowe i przesyłki mieszane:

do wagi	250 gramów	50 —
„ „	500 „	75 —
„ „	1000 „	100 —

7. Listy wartościowe:

Za listy wartościowe zamknięte (opieczętowane przez nadawcę:

a) należytość za list zwykły do 20 gr. . . 50 —
„ „ „ „ „ 250 „ . . 100 —
„ „ urzędowe ponad 20 gram. do 2000 gram. . . . . 100 —

b) należytość do deklarowanej wartości za każde 1000 mk. lub część tychże 50 —

c) należytość za polecenie . . . . 50 —

Za listy wartościowe otwarte (przeliczone) pobiera się należytość od wartości w podwójnej wysokości.

8. Paczki:

do wagi	1 kg.	700 —
„ „	5 „	800 —
„ „	10 „	1700 —
„ „	15 „	2600 —
„ „	20 „	3500 —

9. Przekazy:

do	1.000 marek	20 —
„	3.000 „	40 —
„	6 000 „	70 —
„	10.000 „	100 —
„	15.000 „	125 —
„	20.000 „	150 —
„	25.000 „	175 —
„	30.000 „	200 —
„	40.000 „	250 —
„	50.000 „	300 —
„	60.000 „	350 —
„	70.000 „	400 —

do 80.000 „	450	—
„ 90.000 „	500	—
„ 100.000 „	550	—
Za polecenie posyłek pocztowych	50	—
Za paczki ochronne pobiera się należytość od wagi w podwójnej wysokości.		
Za paczki z podaną wartością pobiera się oprócz tego należytość od wartości za każde 10.000 mk. lub część tychże	50	—

B. Zagraniczna taryfa pocztowa.

1.	Listy (do 2 kg.)		
	do wagi 20 gramów	100	—
	za każde dalsze 20 gramów	50	—
2.	Kartki pocztowe pojedyncze	60	—
3.	Druki zwykłe i czasopisma (najwyższa waga 2 kg.) za każde 50 gramów	20	—
4.	Papiery handlowe (najwyższa waga 2 kg.)		
	za każde 50 gramów	20	—
	najmniej jednak	100	—
5.	Próbki towarowe (najwyższa waga 500 gr.)		
	za każde 50 gramów	20	—
	najmniej jednak	40	—
6.	Polecenie przesyłek listowych	100	—

TELEGRAF.

Wewnętrzna taryfa telegraficzna.

1.	Telegramy zamiejscowe i miejscowe zwykłe;		
	opłata od wyrazu	50	—
	najmniej jednak	500	—

Telegramy miejscowe pilne, z zapłaconą odpowiedzią ze sprawdzeniem i o kilku adresach niedopuszczone.

2. Telegramy zamiejscowe pilne (l):
   opłata od wyrazu . . . . 150 —
   najmniej jednak . . . . 1500 —

3. Zapłacona odpowiedź (Rpx)
   opłata od ilości wyrazów na odpowiedź
   za każdy wyraz . . . . 50 —
   najmniej jednak . . . . 500 —
   za blankiet . . . . 10 —

4. Zapłacona odpowiedź pilna (Rpdx)
   opłata za telegram pilny za każdy wyraz 150 —
   najmniej jednak . . . . 1500 —
   i za blankiet . . . . 10 —

5. Telegramy prasowe:
   opłata za wyraz o 50% niższa (przyjmują się tylko od g. 18 do g. 9)

6. Telegramy prasowe Polskiej Agencji Telegraficznej:
   opłata od wyrazu . . . . 10 —
   za blankiet telegr. nadawczy . . . . . 10 —

Wykaz Urzędów Pocztowych i Telegraficznych w obrębie Dyrekcji Wileńskiej.

U. P.*) Antopol.
„ „ Baranowicze - telegr. rozm.**).
„ „ Bastuny st. kol.
„ „ Bereza Kartuzka—telegr. rozm.
„ „ Bezdany, st. kol.—telegr. kol.
„ „ Białowieża, — tel. rozm.
„ „ Bielica.
„ „ Bieniakonie—tel. rozm.
„ „ Błudeń st. kol. — telegr. rozm.
„ „ Bohdanów—telegr, rozm.
„ „ Brasław —telegr, rozm.
„ „ Brześć Litewski - telegr. rozm. (miasto).
U. P. Brześć Lit. (dw. kol.)—telegr. rozm,
„ „ Budsław—tel. rozm.
A. P. ***) Bużuny.
„ „ Chorewo.
U. P. Czuczewicze.
„ „ Dawid Gródek — telegr. rozm.
„ „ Dereczyn.
„ „ Derewno.
„ „ Dokszyce.
„ „ Drohiczyn Poleski — tel. rozm.
„ „ Druja—telegr. rozm.
„ „ Druskieniki—tel. telef.
„ „ Dukszty—telegr. telef.
„ „ Duniłowicze—telef.

*) U. P. = Urząd pocztowy.
**) Rozm. = rozmównica telefoniczna.
***) A. P. = Agencja pocztowa.

U. P. Dywin—telegr. telef.
.. „ Dziewieniszki—telegraf.
„ „ Dzisna.
A. P. Ejszyszki—telegr. telef.
U. P. Głębokie—telef.
„ „ Hancewicze—tel. telef.
„ „ Hudogaj st. kol.—telegr. kol.
„ „ Hajnówka—telegr. telef.
„ „ Horodziej—telegr. rozm.
A. P. Horodki.
„ „ Hudogaj.
U. P. Ignalino—tele .
„ „ Ilja.
A. P. Indura.
U. P. Iwieniec.
„ „ Iwie koło Lidy.
„ „ Izabelin -telegr. rozm.
„ „ Janów Kobryński—telegr. rozm.
„ „ Jatzuny st. kol.—telegr. kol.
„ „ Jeziory—telegr. rozm.
„ „ Kiena st. kol. — tel. kol.
„ „ Kobylniki.
„ „ Kleck—telegr. rozm.
„ „ Kobryń—telegr. rozm.
A. P. Kościeniewicze.
U. P. Kosów Poleski— telegr. telef.
„ „ Krasne n/Uszą — telegr. rozm.
A. P. Krzywicze.
U. P. Kurzeniec - telegr. rozm.
„ „ Lachowicze v/Baraeowicze—telegr. tele..
„ „ Landwarów—rozm.
„ „ Lebiedziew—telegr.
„ „ Leśna st. kol.—tel. kol.
„ „ Lida—telegr. rozm.
„ „ Linów—telegr. telef.
„ „ Lipniczki.
„ „ Łachwa—tełęgr. rozm.
„ „ Łuniniec—telegr. rozm.
„ „ Łunna—telegr. rozm.
„ „ Łużki.
„ „ Łyntupy—rozm.
„ „ Łysków.
A. P. Małecz.
„ „ Marcinkańce - tel. kol.
„ „ Mejszagoła—rozm.
U. P. Miadzioł.
„ „ Michaliszki—rozm.
„ „ Mikaszewicze—rozm.
„ „ Mik.—telegr. rozm.
„ „ Mosorz.

A. P. Mosty.
Narcwka St. Kol. -- tel. kol.
„ „ Niemen.
U. P. Niemenczyn nad Wilją.
„ „ Nieśwież - telegr. rozm.
„ „ Nowa Wilejka — telegr. rozm.
„ „ Nowogródek — telegr. rozm.
„ „ Nowojelnia.
A. P. Nowy Pohost — telegr. telef.
U. P. Olkieniki—telefon.
„ „ Opsa.
„ „ Orany—telegr. telef.
A. P. Ostryna.
U. P. Oszmiana—telegr. rozm.
„ „ Parafjanów — telegr.
A. P. Pieski.
U. P. Pińsk telegr. rozm.
„ „ Plissa— telegr. rozm.
„ „ Płotnica—telegr. rozm.
„ „ Podbrodzie — telef.
A. P. Pohost Zahorodzki.
U. P. Porozów.
Porubanek St. kol. — telegr. kol.
U. P. Postawy—telegr. kol.
„ „ Prozoroki—telegr. kol.
Prudy St. Kol. — telegr. kol.
„ „ Prużana—telegr. rozm.
„ „ Radoszkowicze—telegr.
A. P. Raduń.
U. P. Raków Nowogr.
„ „ Roś—telegr. rozm.
„ „ Różana Grodz.—telegr. rozm.
„ „ Rubieżewicze — telegr. rozm.
„ „ Rudziszki.
„ „ Siniawka—telegr. rozm.
Smorgonie St. kol. — telegr. kol.
„ „ Snów—telegr. rozm.
Soły St. kol.
„ „ Solin.
„ „ Stołpce—telegr. rozm.
„ „ Szarkowszczyzna -- rozm.
„ „ Szczuczyn Lidzki — telegr. rozm.
„ „ Szereszów—telegr. rozm.
„ „ Szyrwinty.

U. P. Święciany Wileń. — telegr. rozm.
" " Świr.
" " Świsłocz—telegr. rozm.
" " Traby.
" " Troki—telegr. rozm.
Turmont St. kol.
A. P. Twerecz.
U. P. Wasiliszki.
" " Werejka.
" " Wilejka — telegr. rozm.
" " Wilno I — telegr. rozm.
" " Wilno II.
" " Wiszniew Nowogr. — rozm.
" " Wołkowysk I (miasto)— telegr. rozm.
U. P. Wołkowysk II (dworz. kol.)—telegr. rozm.
" " Wołożyn.
" " Worniany — rozm.
" " Woronowo—telegr. rozm.
" " Woropajewo — telegr. rozm.
" " Wysokie Litewskie — telegr. rozm.
A. P. Zalesie telegr. kol.
U. P. Zdzięcioł - telegr. rozm.
" " Zelwa - telegr. rozm.
A. P. Ziabki telegr. kol.
U. P. Żabinka telegr. rozm.
" " Żołudek.

DZIAŁ URZĘDOWY.

1. Urząd Delegata Rządu.

M. Magdaleny 2 (plac Katedralny) godz. urz. 8—3.

Delegat Rządu, Walery Roman, godz. przyjęć 10—12 poniedz., środy, piątki, tel. 57 (gabinet 37, tel. mieszkania 111.

Sekretarz Osobisty, W. Piotrowicz, pokój 37, telef. 13.

Wydział I Prezydjalny: Nacz. Wydz. O. Malinowski, pokój 33, godz. przyjęć 10—11 wtorki, czwartki, soboty, tel 512, tel. mieszk. 158.

Wydział II Administrac: Nacz. Wydziału St. Rzewuski, pokój 55 (kancel.), tel. 526.

Wydział III Samorządowy; Nacz. Stefan Kopeć, pokój 48, godz. przyjęć codz. 11—1, tel. 634.

Wydział IV budżet.-Gosp.: Nacz. Wydziału Hryhorowicz pok. 43, godz. przyjęć codz. 10—11, tel. 9.

Wydział V Bezpiecz. Publicz.: pok. 61, Nacz. W—łu Dworakowski, pok. 36, tel. 11.

Wydział VI Zdrowia: Nacz. Dr. Kozłowski, godz. przyjęć codz. od 11—1, tel. 7.

Wydział VII Przemysłowy: Nacz. W. Sławiński, tel. 450.

Wydział VIII Rolnictwa i Weterynarji: Nacz. W. Szaniawski, tel. 218.

Wydział IX Pracy i Opieki Społecz. Nacz. W. Jocz, tel. 32.

•Wydział X Okręgowa Dyrekcja Robót Publ. Dyrektor inż. Kazimierz Zawisza przyjmuje w godz. urzędowych, pokój 79, tel. 43.

Zastępca inż. Wronowski Władysław, pokój 88, tel. 102.

2. Okręgowa Komenda Policji XVI Okr. Wileńskiego.

Dominikańska 3, godz. urzęd. 8—3.

Komendant Okręgu: Inspektor Grabowski Czesław, telefon Nr. 130.

Dział I. — Administracyjny.

Kierownik Działu: Nadkom. Wiśniewski Michal, telefon Nr. 631.

Dział I. — K.

Kierownik: Referent Siciński Aleksander.

Dział I. — A.

Kierownik: Referent Dobroś Mieczysław.

Dział I. — O.

Kierownik: Referent Luboimski Jan.

Dział I. — D.

Kierownik: Referent Malinowski Stanisław.

Dział II. — Gospodarczy.

Kierownik: Nadkom. Rymkiewicz Zygmunt, tel. 134.

Dział II. — O.

Kierownik: Referent Protasiewicz Stanisław.

Dział II. — I.

Kierownik: Referent Czerwiński Jerzy.

Dział II. — B.

Kierownik: Buchalter Rodziewicz Wacław.

Dział II. — K.

Kierownik: Kasjer Piesticz Jan.

Dział IV. — D.

Szef Działu: Podinspektor Kawecki Henryk, Tel. Nr. Nr. 152, 155, 578.

Dział IV. — Urząd śledczy.

Kierownik Działu: Naczelnik Janczewski.

Inspekcja.

Kier. I. Insp. Komis. Sikorski Henryk, Kier. II Insp. Komis. Munk Józef.

Okręgowa Szkoła Policyjna.

Komendant Szkoły: Pkomisarz Birecki Tadeusz.

Dział K. R. K.
(Kontroli Ruchu Kordonowego).
Kierownik: Komisarz Turno-Sławiński.

3. Urząd Komisarza Rządu

na m. Wilno, Uniwersytecka 6, godz. urzęd. od 8 do 3, telefon Nr. 225.

Komisarz Rrządu Kazimierz Wimbor, godz. przyjęć 12 -1 i pół, pok. 6, tel. 212.
Zastępca Wacław Iszora, godz. przyjęć 11-12, pok. 8.
Kierownik Kancel. Bronisław Jamont, pokój 4, godz. przyjęć interesantów 11—1, godz. przyjęć podań przez kier. kanc. 11—1, wydawanie zaświadczeń (oprócz paszportów) i wszelkiego rodzaju zezwoleń na urządzanie zabaw, przedstawień, zebrań i t. d. 10—1.
Lekarz weterynarji Józef Mackiewicz, pokój 20.
Wydział Sanitarno-Obyczajowy, Zawalna 5. Kier. Wydz. Dr. Władysław Galimont.

4. Komenda Policji Państwowej m. Wilna.

Dominikańska 3, godz. urzęd. od 8 do 3.

Komendant P. P. na m. Wilno Fuchs Karol, godz. przyjęć dla stron 11 i pół—12, pokój 52, telef. 130, tel. mieszkania 137.
Zastępca Komendanta P. P. Ogorkiewicz Stanisław.
Kierownik Ekspozytury Domański Aleksander.
Naczelinik Kancelarji Chełstowski Czesław.
Referent Pers.-Dyscypl. Klasse Odo.
Kierownik Biura Meldunk. Lakner Otton.
Komendant Rezerwy: Asp. Kuźmiński Marjan.
„ „ konnej: Pkom. Koziełło-Poklewski Ludwik.

Komisarjaty:

Komisarjat I Bazyljańska 1, tel. 121 — Komisarz Ruszkowski Ignacy.
Podkomisarz Lysakiewicz Tadeusz.
Komisarjat II Tyzenhauzowska 2, tel. 122 — Aspirant Nowohoński Ryszard.

Komisarjat III Tatarska 2, tel. 127 — Komisarz Wyrwich Kazimierz.

Aspirant Zaniewski Altons.

Komisarjat IV Kalwaryjska 16, tel. 124 — Komisarz Dowojno Tadeusz.

p. o. Aspiranta Czerniawski Anatol.

Komisarjat V Piwna 15, tel. 125 — Podkomisarz Małachowski Piotr.

Aspirant Lipski Bronisław.

Kwmisarjat VI Zarzeczna 16, tel. 126 — Komisarz Szymborski Stefan.

p. o. Podkomisarza Jakubowski Józef.

Komisarjat VII Kolejowy st. Wilno — Aspirant Żegota-Sołtys Tadeusz.

Komisarjat VIII Tombakowa 8, tel. 128 — Aspirant Bartoszewicz Bolesław.

Posterunek Zwierzyniecki Wesoła 36, tel. 129 — starszy przodownik Stanisławczyk Ludwik.

Posterunek Antokolski — Antokol 54, tel. 307 — starszy przodownik Niemiro Władysław.

Posterunek Jerozolimski przedmieście Jerozolimka — starszy przodownik Bronkał Wacław.

UWAGA. Pierwsze nazwiska, zamieszczone po adresie danego Komisarjatu i jego telefonie przedstawiają Kierowników odnośnego Komisarjatu.

Ekspozytura Urzędu Sledczego na m. Wilno Dominikańska 3/5.

Kierownik Ekspozytury: Podkomisarz Zaborowski Konstanty.

5. Starostwo pow. Wileńsko-Trockiego.

Ostrobramska 6, tel. 613, godz. przyjęć od 8—3 (urzed.)

Starosta pow. Wil.-Troc. Bolesław Grabowski, godz. przyjęć 11—1, tel. 106.

Zastępca Starosty Michał Łukaszewicz, godz. przyjęć od 11—2, pokój 2.

Kier. Kancel. Bohdan Bobrowski. tel. 613.

Lekarz pow. Dr. Juljusz Sumorok, godz. przyjęć od 12-1, pokój 13.

Referent Adm. Michał Łukaszewicz.

Komenda Policji pow. Wileńsko - Trockiego, Wilno Subocz Nr. 3, Tel. 156, Komendant — Komisarz Matatulewicz Kazimierz, Zastępca Podkomisarz Olan Józef.

Posterunki: Podbrzezie, Mejszagoła, Rzesza. N.-Werki, Niemenczyn, Giryńce, Bezdany, post. kolejowy, Mickuny, Ławaryszki, N.-Wilejka,—post. kolejowy, N.-Wilejka—miasto, Worniany, Ostrowiec, Michaliszki-Bystrzyca, Szumsk, Kiena — post. kolejowy, Jaszuny, M. Soleczniki, W. Soleczniki, Jaszuny, — post. kolejowy, Turgiele, Taboryszki, Rudomino, Rejślerowo, post. kolejowy. Porubanek—post. kolejowy, Rukonje, Troki, Rykonty, Landwarów, Rudziszki — Rudniki, Olkieniki, Girajcie, Kaplica Ponarska.

6. Starostwo pow. Oszmiańskiego

w Oszmianie.

Starosta Bronisław Chodakowski.
Referent Administracyjny Kazimierz Dokurno.
Kierownik Kancelarji Józef Piórewicz.
Lekarz powiatowy Ludwik Butkowski.

Komenda Policji pow. Oszmiańskiego—Komendant Podkomisarz Pałczyński Roman, Zastępca—Aspirant Pojakowski Teofil.

Posterunki: Oszmiana, Żuprany, Soły — post. kolejowy, Soły, Polany, Równe Pole, Gudogaje — post. kolejowy, Gudogaje. Kucewicze, Biennica, Zalesie, Smorgonie, Krewo, Zaśkiewicze, Holszany, Graużyszki, Dziewieniszki, Konwaliszki.

7. Starostwo pow. Święciańskiego

w Święcianach.

Starosta Stanisław Niekrasz.
Referent Administracyjny Antoni Butkiewicz.
Kierownik Kancelarji Stanisław Hulewicz.
Lekarz powiatowy Karol Soroko.

Komenda Policji pow. Święciańskiego — Komendant Pdkomisarz Dubowski Aleksander.

Posterunki: Staro-Święciany, Nowo-Święciany—post. kolejowy, Kołtyniany, Ignalino, Łyngmiany, Dangielisz-

ki, Cejkinie, Podbrodzie, — post. kolejowy, Kiemieliszki, Strzyprzeki, Parszukszty, Łyntupy, Żukonie, Hoduciszki, Mielegiany, Twerecz, Wielka-Olsia, Komaje, Kobylniki, Świr, Szemietowo, Pronki, Sławczynięta, Dziewiętnia, Żodziszki.

8. Starostwo pow. Wilejskiego

w Wilejce powiatowej.

Starosta Jan Nitosławski.
Referent Admin. Jerzy Suchorski.
Kierownik Kancel. Kazimierz Kassolik.
Lekarz powiatowy Antoni Orlowski.

Komenda Policji pow. Wilejskiego — Komendant Podkomisarz Eljaszewicz Zdzisław. zastępca aspirant Połotnicki Józef.

Posterunki: Wilejska, Kużeniec, Iza, Rzecki, Mołodeczno — poster. kolejowy, Lebiedziewo, Grudek, Ilja, Wiazyń, Olkowicze, Dołhinów, Kosieniewicze, Krzywicze, Radoszkowicze, Kraśne, Chocieńczyce, Wilejska—poster. kolejowy, Mołodeczno, Olechnowicze — poster. kolejowy, Rzeczki—poster. graniczny, Huty, Mołodeczno—st. kontrolna, Steszyce.

9. Starostwo pow. Brasławskiego

w Brasławiu.

Starosta Mieczysław Misbat.
Referent Administr. Teodor Muntwiłł.
Kier. Kancel. Władysław Czarny-Czerwnow.
Lekarz powiat. Stanisław Narbutt.

Komenda Policji pow. Brasławskiego: —Komendant Komisarz Kutarski Czesław, zastępca aspirant Salwin Lucjan.

Posterunki: Brasław, Słobudka, Plusy, Opsa, Widze, Dryświaty, Rymszany, Dukszty, Dukszty—poster. kolejowy, Smołwa, Turmonty,—post kolejowy, Kozaczyzna, Liguny, Dworzyszcze, Karaczuny, Bogdaniszki, Linkieliszki, Kasimo, Mierzany, Pompiszki, Puczkieniszki, Boruny, Dubrnowo, Łakiny, Apaniszki, Szemiele, Dundery, Baranowicze—st. kontrolna,

10. Starostwo pow. Duniłowickiego

w Duniłowicach.

Starosta Michał Staniszewski.
Referent Administracyjny Wacław Żdżarski,
Kierownik Kancelarji Franciszek Jacielski.
Lekarz powiatowy Kazimierz Narkiewicz.

Komenda Policji pow. Duniłowickiego: Komendant Podkomisarz Małecki Józef, zastępca aspirant Kuczkowski Włodzimierz.

Posterunki: Duniłowicze, Woropajewo, Postawy, Miadzioł, Łuczaj, Nożyce, Wołkolaty, Haurdow, Zośnia, Jumiłowicze, Dokszyce, Kozłowsk, Pospliszcze, Królewszczyzna, Parafjanowo, Bucław, Chłoty, Gliniszcze—st. kontrolna.

11. Starostwo pow. Dziśnieńskiego

w Głębokiem.

Starosta Bronisław Przeciszewski.
Referent Administracyjny Tadeusz Hordyński.
Kierownik Kancelarji Witold Krupko.
Lekarz powiatowy Bolesław Reyro.

Komenda Policji pow. Dziśnieńskiego w Głębokiem — Komendant Komisarz Cellary Władysław, Zastępca Podkomisarz Lichodziejewski Witold.

Posterunki: Szarkowszczyzna, Łurki, Miozy, Prozoroki, Jody, Druja, Wierzchnia, Plisa, Leonpol Przebrodzie, Głębokie, Dzisna, Bohin, Nowo-Pohost, Zalesie, Hermanowicze, Jazna, Stefanpol, Mikołajewo, Czeresa, Czerniewice, Miotły — administr. poster. graniczny, Hrehorowicze — admin. poster. granicz., Izo - admin. post. granicz.. Błoszniki—adm. poster. granicz., Berezwecz.—admin. postr. granicz.. Ostrowia—admin. postr. granicz., Zahacie—adm. postr. granicz., Zaborje—adm. postr. gran.

12. Sądy.

Sąd Apelacyjny Mickiewicza 36, godz. urz. 8-3.

Prezes Sądu Apelacyjnego Sumorok Restytut, godziny przyjęć od 11—1, pok. 246, tel.

Sekretarz Kancel. Prez. Mokrzecki Ignacy.
Wice-Prezes Achmotowicz Alder, godz. przyj. 12—1, pok. 238, tel. 119.
Sekretarze Wydz. Cyw. Klajn Jerzy Gustaw, pokój 244, Ebel Stefan pok. 238.
Sędziowie: Hryniewski Józef, Stulgiński Tadeusz, Bądzkiewicz Juljan, Chojnacki Kalikst, Dmochowski Władysław, Achmatowicz Bohdan, Wilkiewicz Józef, Raczkiewicz Witold, Sawicki Teofil, Ołtarzewski Jan.

Urząd Prokurat. Sądu Apelacyjnego.

Prokurator Swirtjn Lucjan. Mickiewicza 37—22.
Podprokurator Przyłuski Józet, M. Pohulanka 16—4.
Podprokurator Kondratowicz Wacław, Witoldowa 14—1.
Podsekretarz Kaczmarski Wł., Mickiewicza 36.

Sąd Okręgowy Mickiewicza 36 godz. urzęd. 8—3.

Prezes Sądu Okręgowego Proniewicz Aleksander, gabinet pok. 11, godz. przyj. 12—1, tel. 236.
Sekretarz Prez Sądu Okręg. Kuchciński Roman, godz. przyj. od 11 i pół do 1, pokój 103.
Wydział Karny: Wice-Prezes Owsianko Antoni.
Sędziowie: Sienkiewicz Kazimierz, Eydrygiewicz Mieczysław, Hajkowicz Tomasz, Jodziewicz Aleksander, Muraszko Henryk, Kontowt Kazimierz.
Sekretarz Koźmiński Ryszard.
Wydział Cywilny: Wice-Rrezes Murza-Murzicz Adam
Sędziowie: Wyszyński Wacław, Piłsudski Jan, Kozłowski Juljusz, Łuczyński Wincenty, Hoppen Józef, Jundziłł Adam, Rackiewicz-Okulicz Otton, Pietkiewicz Teodor, Strzałko Henryk.
Sekretarz Rubel Jan.
Notarjusze przy Wydziale Hipotecznym: Zmaczyński Adolf, Różnowski Aleksander, Klott Jan, Malinowski Maksymiljan, Siewiorek Józef tel. 647, Buyko Jan.

Komornicy Sądowi:

Lepieszo Jan—Piotra i Pawła 6, godz. przyj. środa i sobota od 9 do 12.
Legiecki Franciszek—Antokolska 23, godz. przyj. poniedziałek i czwartek od 9—12, dorywczo w g. wiecz.

Notarjusze zwyczajni:

Bohuszewicz Seweryn — Wilno, Wielka 94.
Jurewicz Józef — Oszmiana.
Hryniewicz Wacław — Święciany.
Vacat — Troki.
Kuźmiński Władysław — Brasław.
Kruszyński Józef — Duniłowicze.
Krolak Stanisław — Iwje.
Dzierożyński Bron. — Głębokie.
Zajączkowski Jan — Lida.
Drzewiecki Feliks — Wilejka.

Urząd Prokuratorski Sądu Okręgowego:

Prokurator Wł. Hołownia, gabinet, tel. 235, kancelarji tel. 33 I Portowa 6 g.
Podprokurator Kameralny Witold Hurczyn, Ofiarna 2. mieszk. 16.
Podprokurator 1 Rewiru Ezechjel Jankiewicz, Garbarska 14 m. 2.
Podprokurator 2 rewiru Edward Rybasiewicz, 2 Maja 9. m. 11.
Podprokurator 3 Rewiru Konstanty Sulkiewicz w Oszmianie.
Podprokurator 4 Rewiru Jerzy Neymank, Mickiewicza 46, m. 5.
Podprokurator 5 Rewiru Edward Gora, Dąbrowskiego 7, m. 10.
Podprokurator 6 Rewiru Marjan Hryniewiecki, Sosnowa 11.
Podprokurator 7 Rewiru Miecz. Szpakowski, Bonifraterska 2
Podprokurator 8 Rewiru Roman Sakowicz (Zwierzyniec) Stara 31.
Podprokurator 9 Rewiru Stanisław Lenkowski, Krakowska 47.
Sekretarz Urzędu Juchniewicz Józef.

Urząd Sędziów Śledczych m. Wilna: tel. 234 gmach Sądu Okręg. Mickiewicza 36.

Sędzia Śledczy 1 okr.—Leon Kryczyński, pokój 121.
Sędzia Śledczy 2 okr.—Jan Romankiewicz, pokój 122.
Sędzia Śledczy 3 okr.—Anatoljusz Sztalen, pokój 119.

Sędzia Śledczy 4 okr.—Anatoljusz Sztalen, pokój 119.
Sędzia Śledczy 5 okr.—Antoni Rogiński, pokój 120.
Sędzia Śledczy 6 okr.—Konrad Bobrowski, pokój 117.

Sędziowie Sledczy do spraw szczególnej wagi:

Walerjan Hauryłkiewicz, pok. 123.
Albort Orlicki, pokój 118.

Sędziowie Pokoju m. Wilna:

Krasowski Szymon, Makowiecki Edward, Broel-Plater Marjan, Jankowski Alfred, Buczyński Władysław, Węckowicz Wacław, Grabowski Ludwik, Dembiński Stanisław, Dembicki Mikołaj, Dowgiałło Kazimierz.

13. Polska Krajowa Kasa Pożyczkowa.

Mickiewicza 3, godz. urzęd. od 9 — 4 dla stron od 9 do 1 i pół (godz. kasow.) tel. 247.
Dyrektor P. K. K. P. Stanisław Białas, tel. 248, przyjm. w godz. kasow.
Wice-Dyrektor vacat cz. p. o. Krolikiewicz Józef, tel. 644.
Wydziały:

1. Przekazów amerykańskich.
2. Dyskontowo-inkasowy.
3. Żyrowy.
4. Przekazów bankowych i polecenia wyplat miejscowych i zagr.
5. Pozyczek państwowych.
6. Giełdowy, tel. 644.
7. Dewizowy.
8. Kasa wypłat.
9. Kasa wekslowa.
10. Kasa wpłat.
11. Kasa wypł. wal.

14. Izba Skarbowa w Wilnie

(gmach skarbowy przy ulicy Mickiewicza 3).

Dyrektor Izby Jan Malecki (gabinet Nr 3 tel. Nr 2).
Wydział I-szy (Ogólny) Naczelnik Szymon Czarnocki (gabinet Nr 1 telef. 140).
Wydział II-gi (Podatków Bezpośrednich) Naczelnió Bronisław Bielunas (gabinet Nr 9, tel. 44).

Wydział III-ci (Rachuby Budżetu i Kas) Naczelnió Józef Żukowski (gabin. Nr 18 tel. 47)
Wydział IV-ty (Akcyz i monopolów państwowych) Naczelnik wydziału Piotr Zawisza (gabinet Nr 14 tel. 144)
Wydział V-ty (Opłat stemplowych) p. o. Naczelnika Władysław Zacharewicz (telefon 109).
Urzędy Skarbowe w Wilnie — ul. Adama Mickiewicza Nr 3, tel. 44, oraz 8 Urzędów Skarbowych w powiatach: Wileńskim, Trockim, Oszmiańskim, Święciańskim, Duniłowickim, Wilejskim, Wołożyńskim i Brasławskim.
Kasy Skarbowe — w Wilnie ul. Mostowa Nr 3 tel. 154, oraz 7 w powiatach.
Urzędy Akcyzowe — w Wilnie ul. Mostowa Nr. 4 tel. 215 i w Wilejce powiatowej.
Inspektoraty Akcyzowe 8 w Wilnie i po jednym w powiatach: Wileńskim, Trockim, Oszmiańskim, Święciańskim, Duniłowickim, Wilejskim, Wołożyńskim oraz Brasławskim.

15. Urząd Celny.

czasowo plac Katedralny 2 (Marji Magdaleny) godz. urz. od 8 — 3.

Kierownik Urzędu insp. celny Olędzki Edward.
Zastępca inż. Gam Leonard.
Sekretarz Wiśniewski Józef.

16. Wileński Okręgowy Urząd Miar i Wag.

Trocka 10 godz. urzęd. 8—3.

Kierownik Józef Sasinowicz, przyjm. interesantów 9—1,
Zast. kierown. Czesław Wilski inspektor legalizacji narzędzi mierniczych.
Kasa czynna od 8—10. Godziny przyjmowania narzędzi mierniczych do legalizacji od 8—10.

17. Wileńska Dyrekcja Poczt i Telegrafów.

Dominikańska 31, tel. 633, godziny urzędowe od 8 do 3.

Prezes Dyrekcji Jan Popowicz, przyjmuje od 9 do 3, tel. 48.

Wice prezes inż. Ciemnołoński Mieczysław, przyjmuje w godz. urzęd. tel. 54.
Sekretarz Sobolewska Józefina.

18. Wileńska Dyrekcja P. Kolei Państwowych.

Słowackiego (b. Kaukaska) 2.

Prezes inż. E. Landsberg.

19. Wileńska Dyrekcja Dróg Wodnych.

Bernardyński zaul. 8.

Prezes inż. Bosiacki Bogusław.

20. Centralny Urząd Ziemski.

W. Pohulanka 24, godz. urzęd. od 8 do 3, telef. 52.

Prezes C. U. Z. Borowski Józef, przyjm. w godz. urzęd. pokój 4, tel. 227, tel. mieszk. 143.
Wice Prezes C. U. Z. radca praw. Józef Faljewski, pok. 17.

21. Wileńsko-Oszmiański Urząd Ziemski.

W. Pohulanka 24, godz. urzędowe od 8 do 3.

Prezes P. U. Z. Romuald Węckowicz, pokój 10.
Zastępcą radca praw. Mieczysław Norwid-Raczkiewicz.
Komisarze Ziemscy:
pow. Wileński: Antoni Erdmann, Tadeusz Żemojtel.
pow. Oszmiański: (gm. Urz. Ziemsk. dom d-ra Branickiego) Bronisław Komanowicz.
pow. Trocki podkom. Bolesław Swięcicki.

22. Okręgowy Urząd Ochrony Lasów Państw.

W. Pohulanka 24, tel. 14, godziny urzędowe od 8—3.

Naczelnik Zarządu Grzegorzewski Władysław, godz. przyj. od 8 do 11 w spraw. służb., od 11 do 2 — interesantów.
Zastępca Inspektora okręg. lasów państw. Bonasewicz Stanisław.
Naczelnik Kancelarji Kochanowski Stan.

23. Magistrat m. Wilna.

Dominikańska 2 godz. urzęd. od 8—2, w sob. do 1 pp.

Prezydent m. Wilna Witold Bańkowski, pokój 131, tel. 5.
Wice-Prezydent Jan Łokuciewski, pokój 126, tel. 46.
Szef Kancelarji Józef Jachimowicz, pokój 133, tel. 28.
Ławnicy:
Sekcja Zdrowia, Wydział Dobroczynny, Wydział Transportu i porządku Jan Łokuciewski, pokój 126, tel. 46.
Sekcja Finansowa, Wydział Podatkowy, Wydział Kontroli Bronisław Chądzyński, pokój 144, telefon 28.
Sekcja Rzeźni i Rynków, Henryk Karczewski, pok. 129, telef. 46.
Sekcja Nieruchomości Miejskich, Wydz. Ziemi, Domów, Domów Opuszczonych, Kwaterunkowy, Opałowy, inż. Kabacznik, tel. 28, pokój 154.
Sekcja Techniczna, Wydziały: Wodociągowy, Kanalizacyjny, Budowlany, Mierniczy, Elektryczny, inż. Ludwik Piegutowski, pokój 147, tel. 102.
Archiwum Miejskie Trocka 14, Archiwarjusz Eustachy Szydłowski.
Straż ogniowa Nacz. Str. Marjan Waligora, tel. 15.
Pogotowie Ratunkowe, tel. 6.

24. Władze duchowne.

Kurja Biskupia i Konsystorz Rz.-Katol.

Zamkowa 6, godziny urzędowe od 9 do 3.

Kościół Prawosławny.

Jego Eminencja Jerzy, Metropolita Warszawski i całego Prawosławnego kościoła w Polsce.
Konsystorz Prawosławny w Wilnie — Ostrobramska 9, przyjm. od 11—1.

Gmina Ewangielicko-Augsburska

Niemiecka 9.

Pastor Andrzej Niedra. Przyjmuje od 4 do 5.
Kolegjum Ewangielicko-Augsburskie, Ludwisarska 8.

Kolegjum Ewangielicko-Reformowane.

Zawalna 11.

Członkowie: Ksiądz Superintedent Michał Jastrzębski. Ksiądz Kaznodzieja Jan Szepetys.

Gmina Żydowska,

ul. Orzeszkowej 7.

Prezes Dr. I. E. Wygodzki.
Sekretarz Bojer.
Prezes Zarządu L. Kruk przyjmuje od 12 do 1.

Gmina Mohometańska.

Mickiewicza 41 m. 2.

Skład Zarządu: Prof. St. Bazarewski, Generał Romanowicz, Pułkownik St. Kijasbek, M. Bajraszewski, L. Kryczyński.

Gmina Karaimska.

w Trokach.

Prezes Achiezer Zajączkowski.
Zastępca Gachama Hazzan Szemaja Firkowicz.

w Wilnie.

Prezes Izaak Zajączkowski.
Gałbaj Kenasy Jonadał-Rajecki.

25. Szkolnictwo.

a) Uniwersytet Stefana Batorego.

Senat.

Przewodniczący: Jego Magnificencja Rektor Alfons Parczewski (przyjmuje od 12—1 z wyjątkiem piątków niedziel i świąt).

Członkowie: Prorektor tymcz. zast. prof. Wł. Dziewulski.

Dziekani: Wydział humanistyczny—prof. Marjan Massonius; teolog. — ks. prof. Bronisław Żongołowicz; praw. społ. — prof. Władysław Zawadzki; mat. przyrodn.—prof. Bronisław Rydzewski; lekarski—prof. Aleksander Januszkiewicz; sztuk pięknych — prof. Ferdynand Ruszczyc.

Prodziekani: prof. Kazimierz Chodyniecki, ks. prof. Czesław Falkowski, prof. Franciszek Bossowski, prof. Władysław Dztewulski, prof. Cezary Traczewski, prof. Juljusz Kłos.

Wydział humanistyczny.

Profesorowie: Chodyniecki Kazimierz, Chomiński Olgierd, Glixelli Stefan, Iwaszkiewicz Janusz, Koneczny Feliks, Koscialkowski Stanisław, Kolbuszewski Kazimierz, Lutosławski Wincenty, Massonius Marjan, Mickiewicz Władysław, Nowodworski Witold, Oko Jan, Otrębski Jan, Pigon Stanisław, Zdziechowski Marjan.
Lektorzy: Binkowski Benedykt, Brylinska Alina.

Wydział Teologiczny.

Profesorowie: Księża Falkowski Czesław. Skorko Antoni, Swirski Ignacy, Wilanowski Bolesław, Żongołłowicz Bronisław.

Wydział Prawno-Społeczny.

Profesorowie: Bossowski Franciszek, Chelmonski Adam, Ehrenkreutz Stefan, Gutkowski Mieczysław, Jundziłł Zygmunt, Jaworski Iwo, Komarnicki Wacław, Lande Jerzy, Parczewski Alfons, Wróblewski Bronisław, Zawadzki Władysław.

Wydział matematyczno-przyrodniczy.

Profesorowie: Bazarewski Stefan, Bekier Edward, Dziewulski Władysław, Hlasko Marjan, Kempisty Stefan, Łukaszewicz Józef, Mierzejewski Władysław, Patkowski Józef. Pruffer Jan, Rydzewski Bronisław, Sławinski Kazimierz, Staniewicz Wiktor, Staszewski Wacław, Trzebinski Józef, Wisniewski Piotr. Weysenhoff Jan.

Wydział lekarski.

Profesorowie: Aleksandrowicz Jerzy, Budzinski Tadeusz, Gryglewicz Teofil, Januszkiewicz Aleksander, Jasiński Wacław, Michejda Kornel, Karaffa Korbut Kazimierz, Muszyński Jan, Reicher Michał, Retin-

ger Juljusz, Sowiński Zdzisław, Szymanski Juljan, Traczewski Cezar, Trzebinski Stanisław, Władyczko Stanisław, Ziemacki Józef.

Wydział Sztuk pięknych.

Profesorowie: Bałzukiewicz Bolesław, Dmochowski Tadeusz, Kłos Juljusz, Kotarbinski Mieczysław, Krasnopolski Otton, Kubicki Benedykt. Ruszczyc Ferdynand, Sokołowski Ludwik.

Bibljoteka.

Dyrektor bibljoteki prof. Nowodworski Witold, starszy bibljotekarz Czarkowski Ludwik.

Kancelarja Uniwersytetu.

Uniwersytecka 3.

Sekretarz Uniwersytetu Horoszkiewiczówna Walentyna (przyjmuje od 11—1, tel. 347);
Kwestor Bronisław Umiastowski;
Intendant Jan Latwis, tel. 348;
Lekarz uniwersytecki Wł. Zahorski (Uniwersytecka 2);
Bratnia Pomoc i Rada Młodzieży Akademickiej (Wielka 24)
Mensa Akademicka (Bakszta 13);
Bursa żeńska (Wielka 26);
Ognisko Akademickie (Wielka 54).

b) Kuratorjum Okręgu Szkolnego Wileńskiego

Ostrobramska 6 (czasowo).

Kurator Okręgu Szkolnego Zygmunt Gąsiorowski, godz. przyj. wtorki, czwartki i soboty od 12 do 2, telefon 53.

Naczelnik Szkół Srednich Swiderski Stefan, godz. przyj. 12—1, tel 776.

Naczelnik Szkół Powszechnych Wozniakowski, godz. przyj. 12—1.

c) Szkoły Srednie Państwowe.

Gimn. męskie im. Kr. Zygm. Augusta—W. Pohulanka 11.
Gimn. męskie im. Joachima Lelewela — Ad. Mickiewicza 38.
Gimn. żeńskie im. Elizy Orzeszkowej — Orzeszkowej 9.

Gimn. męskie im. Adama Mickiewicza — Ad. Mickiewicza 38.
Gimn. męskie im. Juljusza Słowackiego — M. Pohulanka 11.
Gimn. koeduk. im. Józefa Piłsupskiego—w Święcianach.
Gimn. żeńskie (filja gimn. Orzeszkowej) — Wileńska 10.
Gimnazjum państwowe w Dziśnie.
Gimnazjum państwowe — w Wilejce powiatowej.
Gimn. im. Jana Śniadeckiego — w Oszmianie. | niektóre
Gimn. im. Św. Kazimierza — w N. Wilejce. | etaty
Gimn. Białoruskie — Ostrobramska 9. | państwowe

d) Seminarja Nauczycielskie.

Semin. naucz. żeńskie im. Królowej Jadwigi — Augustjańska 4.
Semin. męskie — Ostrobramska 29.
Semin. męskie — Boruny.
Semin. ochroniarskie — W. Pohulanka 8.
Seminarjum litewskie T-wa „Rytas" — Filipa 12.
Semin. żydowskie — Orzeszkowej 7.
Semin. hebrajskie — Orzeszkowej 7.

e) Szkoły Powszechne.

1.—Akademicka 4; 2.—Jasna 37; 3.—Witebska 5; 4.—Polna 1; 5.—Ostrobramska 32; 6.—Wiłkomierska 31; 7.—W. Pohulanka 38; 8.—Mickiewicza 60; 9.—Krakowska 13; 10.—Pańska 7; 11.—Zarzecze 5; 12.—Dobra 6 13.—Pióromont 10; 14.—Trocka 14; 15.—Brzeg Antokolski 11; 16.—Białostocka 8; 17.—Skopówka 4; 18.—Raduńska 56; 19.—Suzdalska 11; 20.—Wileńska 10; 21.—M. Pohulanka 11; 22.—M. Pohulanka 8; 23.—Góry 24; 24.—Wielka 37; 25.—Połocka 2; 26.—Kurlandzka 9; 27.—Tuskulańska 1; 28.—W. Stefańska 37; 29.—Antokolska 32; 30.—Dobrej Rady; 31.—Koszykowa 6; 32.—Rosa 2; 33.—Zawalna 11; 34.—M. Pohulanka 14; 35.—Kuprjaniszki; 36.—Równe Pole; 37.—Ignacowski 3; 38.—Wielka 94; 39.—Królewska 9; 40.—Augustjanska 4; 41.—Witebska 21; 42.—Filarecka 12; 43.—Piłsudskiego 24; 44.—Mieszkańce; 45.—Subocz 20; 46.—Antokol 106; 47.—Orenburska 37; 48.—Kropiwnica; 49.—Okol. Dębniaki; 50.—Boltupie; 51.—S-to Jańska 21; 52.—Jerozolimska; 53.—Rejslerowo.

27. Instytucje społeczne i zawody.

Adwokacka Rada
(Sądów Okręgow. i Apelac.)

Mickiewicza 36, pokój № 26, tel. 4 - 58, g. przyjęć 11—3.
Konsultacje od 11 do 1 przy Radzie—codziennie kolejne dyżury adwokatów.
Prezes Rady Marjan Strumiłło.

Ajencje prasowe.

Ajencja Wschodnia (Oddz. Wil.)—kierownik Oddz. Wscieklica Bolesław, tel. 243.
Wileńska Ajencja Prasowa kierownik Hryniewicz Franciszek—Mickiewicza 6, przy ajencji mieści się redakcja tyg. „Kresy".
Polska ajencja telegraficzna — kierown. Stanisław Janikowski—Sniadeckich, pałac Ogińskich, telefon 505.

Archiwa.

Archiwum państwowe akt dawnych ziem grodz., kow., wil., mińsk., mohylowsk. i witebsk. — Uniwersytecka 5.
Archiwum miejskie—Trocka 14.
Archuwum b. hubernjalne—Trocka 14.

Bibljoteki i Muzea.

Bibljoteka uniwersytecka—Uniwersytecka 5 (do zwiedzania sobotami 1—3).
Bibljoteka T-wa im. Wróblewskich—plac Napoleona 9.
Bibljoteka i Zbiory Tow. Przyj. Nauk—Lelewela 4 (Zwiedzać można za każdorazowem porozumieniem z jednym z członków Zarządu Tow.).

Dobroczynne zakłady i instytucje.

I. Schroniska (Ochrony) dla dzieci.

Imienia Jezus—Subocz 20.
Dom Opieki Matki Bożej Senatorska 29.
Dla dzieci sier. repatr. P. B. K.—Kalwaryjska 6.
Dom Św. Antoniego—Antokol 30.
Dom Św. Kazimierza—Mostowa 10.
T-wa „Dom Serca Jezusowego"—Pohulanka 14.
Pogotowie Ratunkowe dla dzieci chrześcjan—Wolana 10.

T-wa „Caritas"—Połocka 2.
T-wa „Dom Serca Jezusowego"—Dobrej Rady 22.
Białoruskie T-wo pomocy ofiarom wojny—Ostrobramska 6
Prawosławnego T-wa—Ostrobramska 10.
T-wa „Dom Serca Jezusowego" dla zdemob. — Kanarskiego 50
T-wa „Pomoc. Żołn. Polsk."—Tartaki 26.
Matki Boskiej Ostrobramskiej—Witebska 21.

II. Ochrony dzienne.

Dom dziecięcy № 1 — Moniuszki 36.
„ „ № 2 — Szkaplerna 25.
„ „ № 3 — Wiłkomierska 31.
„ „ № 4 — Piramont 10.
„ „ № 5 — Ostrobramska 6.
„ „ № 6 — Trwała 22.
„ „ № 7 — Piaskowa 2.
Ochrona Betlejem — Antokol 16.

III. Zakłady dla dorosłych.

Schronisko Staruszek T-wa „Labor"—Trocka 9.
„ tuberkulicznych — Nikodemska 13.
„ nieuleczalnych — Rossa 7.
Przytułek № 1 przy W-le Dobroczyn. Magistr. m. Wilna—Plac Napoleona.
Przytułek № 2 przy W-le Dobroczyn. Magistr m. Wilna—Połocka 6.
Przytułek nauczycielek weteranek—Św. Jakóba 14.
Internat przy zakł. wyrobów szmuk. T-wa Labor—Trocka 9.
Internat Wileńsk. T-wa Dobrocz. (Przytułek dla sierot)—Dobroczynny 1.
Schronisko dla inteligencji repatr. T-wa P. B. K.—Werki.
Sekcja pomocy inwal. przy Cz. Krzyżu—Dominikańska 13.
Dom dla inwalidów i pomoc doraźna — Kalwaryjska 11.
Komitet Obyw. Pom. Zdemobilizow. i Inwalidom—Pałac Naczelnika Państwa.
Opieka nad dorosłymi (pomoc doraźna, zapom. wydawane przez W-ł).

IV. Zakłady mieszane.

Stowarzyszenie opieki nad chorymi imienia św. Wojciecha—Tyzenhauzowska 16.
T-wo Pań Miłosierdzia nad biednymi—Wielka 23.

V. Instytucje samopomocy.

Bratnia pomoc Pol. Młodz. Akadem.—Zamkowa 24.
Ognisko Akademickie—Wielka 54.
Bratnia pomoc alumnów Sem. Duch. — Mostowa 12.

VI. Jadłodajnie.

Polsk. Stow, kuchni ludowych—Trocka 14.
Dla zdemobilizowanych żołnierzy—Trocka 14.
Dla zubożałej inteligencji (b. Metodystów)—Trocka 14

G a z e t y.

„Dziennik Wileński"—Dominikańska 4, tel. 448.
„Gazeta Wileńska"—Ś-to Jańska 19, tel. 340.
„Głos Wileński„ (tyg.) Dominikańska 4, tel. 448.
„Kresy" (tyg.)—Mickiewicza 6.
„Ziemia Wileńska"—Mickiewicza 7, tel. 309.
„Słowo"—Mickiewicza 4, tel. 228.
„Rytu Lietuwa"—św. Jańska 24.
„Garsas" (tyg)—św. Jańska 24.
„Wilenskoje Utro" (ros.)—Wileńska 25, tel. 641.
„Unzer Frajnd" (żyd.)—Niemiecka 22.
„Unzer Tog" (żyd.) Niemiecka 21.

Giełda—Wielka 96, tel. 322.

Zebrania giełdowe codziennie (prócz niedziel i świąt).
Prezeó Rady Giełdowej—Stan. Wańkowicz.
Komisarz Giełdowy—Ludwik Maculewicz.
Maklerzy Giełdowi—F. Sache i S. Smorgoński.
Telef. Sekretarza Hiełdy—326.

I n t e r n a t y.

Dla dziewcząt T-wa Labor—Antokolska 19.
P.P. Koszko—Bazyljańska 2.
T-wa Powściągliwość i Praca—Stefańska 37.
SS. Benedyktynek—Ignacowski 7.
SS. Wizytek—Rosa 2.
OO. Jezuitów—Wielka 92.
Koła Polek—Ostrobramska 5.
Przy gimn. im Orzeszkowej—Orzeszkowej 9.
Przy szkole przemysłowo-handl.—Akademicka 1.
SS Nazaretanek—Sierakowskiego 21.
Przy szkole tkackiej A. Mohlówny—Królewska 4.

T-wa Labor szkoły zawod.—Bobrujska 7.
T-wa Wych.—Ośw. Przyszłość—Benedyktyńska 2.
Przy szkole ogrodniczej—Sołtaniszki 50.
Przy szkole im. Św, Józefa — Ostrobramska 29.
Przy kursach tkackich SS. Bernardynek — Św. Anny 7.
Przy szkole ogrodn.-pszcz, — Kalwarja.
Bursa „T-wa Domu Serca Jezusowego" — Pohulanka 14

Kasa Chorych (m. Wilna i N. Wilejki) Dominikańska 15, tel. 15 i 16.

udziela bezpłatnej pomocy lekarskiej wszystkim ubezpieczonym i ich rodzinom w następujących instytucjach:

I. Poliklinika Kasy Chorych (Dominikańska 15). Czynna codziennie oprócz dni świątecznych od 8—6.

II. Przychodnie (Ambulatorja) Kasy Chorych:
1) Antokol 52, tel. 19. Pomoc lekarska 10—12 i 4—6. Czarnocki Napoleon 10—1 i 4—6 (codz.) Pomoc dentystyczna; Prużan Anna 4—6 (codz.).
2) Wiłkomierska 5 (Śnipiszki) Pomoc lekarska: Jabrow Iser 10—1 i $5^1/_2 - 7^1/_2$ (codz).
3) Nowa Wilejka. Pomoc lekarska: Borzobohaty Konstanty 8—11 i 3—5.

Okręgowi lekarze sanitarni

I. Dr. Poczter Samuel — Ostrobramska 25.
II. Dr. Brodzki Michał — Teatralna 4.
III. Dr. Kiewlicz Marjan — Zawalna 8.
IV. Dr. Bądzyński Wacław — Mostowa 8.
V. Dr. Wrześniowski Henryk — Wileńska 30.
VI. Dr. Dokalski Stanisław — Mostowa 23.
VII. Dr. Legiejko Witold — Mickiewicza 21.
VIII. Dr. Narkiewicz Adolf — W. Pohulanka 33.
IX. Dr. Jankowski Daniel — II-a Portowa 10.

Szpitale, przychodnie i zakłady lecznicze.

Instytut państwowy wyrobu krowian, (ospy ochron.) Rossa od 11 - 2 prócz niedziel i świąt.
Instytut Pasteurowski D-ra W. Orłowski — Sadowa 21.

Przychodnie

1) Przy szpit. Św. Jakóba (3 Maja 6) ginekologiczna.
2) Przy szpit. Św. Jakóba (3 Maja 6) dla chorób gardła, uszu i nosa.

3) Przy szpit. Sawicz (Bakszta 2) dla chorób ocznych.
4) Przy szpit. Sawicz (Bakszta 2) skórnych i wenerycznych.
5) Ogólna — Wiłkomierska 5.
6) Ogólna — Hetmańska 3.
7) Dla dzieci (uniw.) — róg Bakszty i Sawicz.
8) Chirurgiczna — róg. Bakszty i Sawicz.
9) Dla niemowląt p. n. „Kropla Mleka"—Hetmańska 3.
10) Dla dzieci (Centrala) — Zarzecze 5.
11) Dla urzędników państwowych — Magdaleny 2 (chor. chirurgiczne, wewnętrzne, skórne, oczne, gardła, uszu i nosa).
Oddział neurologiczny — Nadbrzeżna 4-1.
Oddział dentystyczny — Zakretowa 9.
12) Przychodnia dentystyczno-techniczna. Specjaln. ustawianie sztucznych zębów na złocie do kauczuku, godz. prz. 9—7. Lek. dent. Chackiewicz — Wileńska 25—2.

Lecznica ginekologiczna D-rów Bujalskiego, Waszkiewicza, Rymszy, i Kohna — Bogusławka 3.
Lecznica chirurgiczna D-ra Dembowskiego — M. Pohulanka 9, przyjęcia 10—2 i 4—5
Lecznica chirurgiczno-ginekologiczna D ra Domaszewicza — Gimnazjalna 4.
Lecznica chirurgiczna im. D-ra Rozensona „Miszmeres Chojlim" — róg Kijowskiej i Makowej.
Lecznica okulistyczna im. Przezdzieckich — Nowy Świat — Tyzenhauzowska 46.
Lecznica ginekol. Blocha — Teatralna 3.
Lecznica weteryn. S. Bakuna - Ostrobramska 16, tel. 674.
Lecznica pryw „Sanitas" — Piwna 3.
Zakład akuszeryjno-ginekol. i pedjatryczny—Zwierzyniec.
Zakład oftalmiczny — Nowy Świat.

Szpitale.

Miejski dla chorób zakaźnych—Zwierzyniec, Grodzka 10, tel. 26.
Św. Jakóba — oddziały: chirurgiczny, wewnętrzny, umysłowy, nerwowy, ginekologiczny, (położniczy) — 3 Maja 6. Naczelny lekarz Dr. Michał Malkiewicz, tel. 39.
Sawicz—oddziały: weneryczny, skórny, oczny — Bakzta 2, Naczelny lekarz Dr. Bernard Hłasko.

Żydowski — oddziały: chirurgiczny, wewnętrzny, położniczy, ginekol. — Zawalna 42. Nacz. lek. Wilhelm Załkind.
Dziecinny — Antokol, ul. Sióstr Miłosierrzia 12.
Poliklinika i Szpital Litewski Stow. Pomocy Sanit. — Wileńska 28.

Teatry i sale koncertowe.

Teatr Wielki na Pohulance, opera i operetka — W. Po-
Teatr Polski (dramat) w sali „Lutnia“ — Mickiewicza 6, tel. 224.
Teatr Syrokomli (popularny) w teatrze Miejskim — pl. Ratuszowy, tel. 350.
Teatr Polski Letni — Ogróg Bernardyński.
Sala miejska — Ostrobramska 10.
Sala koncertowo- teatralna — Dąbrowskiego 5.
Sala koncertowa Artyst. Plastyków — Mickiewicza 33a.
Cyrk Ciniselłego — Ludwisarska 4.

Dnia 19 grudnia 1922 r. L. 2033/III.

Instrukcję niniejszą aprobuję i polecam do zastosowania w powiatach: brasławskim, duniłowickim, dziśnieńskim, oszmiańskim, święciańskim, wilejskim i wileńskim.

(—) WALERY ROMAN
Delegat rządu.

Instrukcja dla sołtysów.

I. PRZEPISY OGÓLNE.

Wybory sołtysa.

(Rozp. Kom. Gen. Z. W. o samorządzie gminnym Dz. Urz. Z. C. Z. W. Nr. 21 poz. 215 r. 1919 art. 73).

§ 1. Sołtysa i jego zastępcę wybiera zebranie gromadzkie na rok jeden z pośród członków gromady, którzy mają bierne prawo wyborcze do Rady Gminnej. (Patrz: Dodatek w końcu instrukcji).

Zatwierdzenie.

(Rozp Kom. Gen. Z. W. o samorządzie gminnym Dz. Urz. Z. C. Z. W. Nr. 21 poz. 215 r. 1919 art. 75.

§ 2. Wybór sołtysa i jego zastępcy wymaga zatwierdzenia starosty.

Przysięga.

(Rozp. Kom. Gen. Z. W. o samorządzie gminnym Dz. Urz. Z. C. Z. W. Nr. 21 poz. 215 r. 1919 art. 78.

§ 3. Sołtys i jego zastępca winni przed objęciem urzędowania złożyć na ręce Starosty powiatowego przysięgę, iż wiernie przestrzegać będą ustaw i sumiennie wypełniać obowiązki swoje.

Wynagrodzenie i urlopy.

(Rozp. Kom. Gen. Z. W. o samorządzie gminnym Dz Urz. Z. C. Z. W. Nr. 21 poz. 215 r. 1919 art. 77 i 79.

§ 4. Sołtys otrzymuje stałe wynagrodzenie z funduszów gminnych w wysokości określonej przez Starostę. Urlopów sołtysom udziela wójt.

Zastępca sołtysa.

(Rozp. Kom. Gen. Z. W. o samorządzie gminnym Dz. Urz. Z. C. Z. W. Nr. 21 poz. 215 r. 1919 art. 81.

§ 5. Jeżeli sołtys chwilowo nie może pełnić swych czynności z powodu choroby lub nieobecności, wszystkie jego prawa i obowiązki przechodzą na jego zastępcę.

II. OBOWIĄZKI SOŁTYSA.

Ogólne obowiązki służbowe.

(Rozp. Kom. Gen. Z. W. o samorządzie gminnym Dz. Urz. Z. C. Z. W. Nr. 21 poz. 215 r. 1919 art. 80.

§ 6. Jako zaprzysiężony przed władzą funkcjonarjusz gromadzki sołtys odpowiedzialny jest za sumienne i gorliwe wykonanie swych obowiązków służbowych przed władzą i własnem sumieniem, a jako zaszczycony zaufaniem gromady przez wybór na ten urząd—winien dawać jej z siebie przykład dobrego obywatela polskiego.

§ 7. Jako organ wykonawczy sołtys podlega bezpośrednio wójtowi i spełnia bezwarunkowo wszystkie jego legalne zlecenia i rozkazy, a nawet, nie czekając jego rozkazów, przychodzi mu z pomocą we wszystkich czynnościach na wójta włożonych.

§ 8. Jako organ zarządzający, dbając przedewszystkiem o interes Państwa, szczególniejszą uwagę zwraca na całość mienia skarbowego i gminnego, jakie znajduje się w obrębie gromady i dba o spokój i bezpieczeństwo dobra, życia i mienia mieszkańców gromady.

Obowiązki sołtysa w szczególności.

(Rozp. Kom. Gen. Z. W. o samorządzie gminnym Dz. Urz. Z. C. Z. W. Nr. 21 poz. 215 r. 1919 art. 80, 87.

§ 9. Do obowiązków sołtysa w szczególności należy:

a) ogłaszać z polecenia zwierzchności wszelkie rozporządzenia Rządu—ustnie lub przez drukowane plakaty, o zniszczeniu których winien meldować wójtowi w celu zastąpienia ich przez nowe, będąc wogóle odpowiedzialnym za poinformowanie ludności o ogłaszanych przez władze przepisach i zarządzeniach;

b) przeciwdziałać szerzeniu się szkodliwych pogłosek;

c) w razie naruszenia porządku, lub bezpieczeństwa przedsiębrać zaradcze środki, zanim Policja Państwowa uczyni ze swojej strony stosowne zarządzenia;

d) współdziałać z organami Policji w ściganiu złoczyńców i przestępców, przytrzymywać zbiegów i dezerterów wojskowych i dostarczać ich do Policji Państwowej;

e) przedsiębrać wszelkie nakazane środki, broniące od pożarów, od pomoru bydła i tym podobnych klęsk, będąc odpowiedzialnym za sprawne działanie wart i za stan pogotowia przeciwpożarowego;

f) czuwać nad dobrem utrzymaniem w obrębie gromady dróg. mostów, grobli i przewozów;

g) wyznaczać mieszkańców według ustanowionego porządku do reparacji dróg i mostów;

h) mieć nadzór nad gruntami opuszczonymi przez właścicieli;

i) ściągać podatki skarbowe i gminne;

k) zwoływać w razie potrzeby—za zezwoleniem lub na rozkaz zwierzchności — zebranie gromadzkie i przewodniczyć na tym zebraniu;

l) przygotowywać wnioski na zebranie gromadzkie;

m) wykonywać uchwały zebrania gromadzkiego powzięte w sposób zgodny z przepisami.

Meldunki sołtysów.

(Pismo b. Departamentu Spraw Wewnętrznych Nr. 506 Sm. z dn. 23.VIII.1921 r.)

§ 10. Na zbiórce sołtys winien meldować:

1) o czynnościach wykonanych z polecenia władzy (urzędu gminnego, policji i t. p.),

2) o wydanych podwodach i dokonanych robotach szarwarkowych,

3) o postępach w zbieraniu podatków i zsypki,

4) o osobach przybywających i odjeżdżających z gminy,

5) o nowych budowlach i przedsiębiorstwach,

6) o pogrzebach, chorobach zakaźnych i znalezionych trupach,

7) o zebraniach, wiecach i nowopowstałych stowarzyszeniach.

8) o stanie dróg, mostów, ulic wsi, studni, wodopoi i t. p.,

9) o żebrakach, warjatach, podrzutkach i sierotach,

10) o wypadkach nadzwyczajnych, jako to: pożary, rabunki, kradzieże, zguby, pomór na bydło i o skutkach różnych klęsk, jako to: gradu, posuchy, szkodliwych owadów na polu i w lesie, wreszcie o wilkach i wściekłych psach.

Meldunki poufne.

(Pismo b. Departamentu Spr. Wewn. z dn. 23.VIII.21 r L. 506 Sm.)

Przedmiot meldunków poufnych stanowią następujące przestępstwa lub wypadki;

Obraza Państwa, dezercja z wojska, morderstwo, szpiegostwo, uszkodzenie telegrafu i telefonu, grabież i złodziejstwo; przygotowania do popełnienia tych przestępstw oraz podejrzane prowadzenie się pewnych osób; sprzedaż rzeczy kradzionych, groźba zemsty, oszustwo (znachorstwo i szulerstwo), zabroniony handel napoi alkoholowych; sprzedaż broni, prochu, lekarstw, trucizny; kontrabanda; pędzenie „samogonki" i t. p.

O ile sołtysowi stanie się wiadomem popełnione na terenie gromady przez przedstawiciela władzy lub jej funkcjonarjusza — przestępstwo lub nadużycie służbowe, winien niezwłocznie zameldować o tem wójtowi, a gdyby to nie miało skutku lub nadużycie zostało popełnione przez władzę przełożoną — staroście.

III. WYKONANIE CZYNNOŚCI URZĘDOWYCH.

(Dz. Urz. Z. C. Z. W. Nr. 35 z r. 1920 poz. 905)

§ 11. Sołtys w czasie odbywania obowiązków służbowych przywdziewa odznakę służbową swego urzędu dostarczoną mu przez zwierzchność.

§ 12. Sołtys spełniając ważniejsze czynności, jako to: ściąganie kar administracyjnych i sądowych, w razie konieczności przytrzymania lub aresztowania osoby działającej wbrew prawu, w czasie początkowego dochodzenia popełnionych przestępstw lub wykroczeń, winien koniecznie powołać dwóch świadków w wieku starszym z pomiędzy gospodarzy miejscowych.

§ 13 W razie okazania oporu lub ubliżenia sołtysowi przy spełnianiu przez niego czynności urzędowych, winien sołtys sporządzić natychmiast o zajściu protokuł przy świadkach i przedstawić wójtowi lub zameldować temuż wójtowi dla pociągnięcia winnego do odpowiedzialności.

IV. ODPOWIEDZIALNOŚĆ DYSCYPLINARNA.

(Dz. Urz. Z. C. Z. W. Nr. 35 z r. 1920 poz. 905 art. 14)

§ 14. Za niewykonanie obowiązków służbowych sołtys może być ukarany przez Starostę w drodze dyscyplinarnej: upomnieniem, naganą, grzywną, lub złożeniem z urzędu. Za ważniejsze wykroczenia i przestępstwa sołtysi podlegają odpowiedzialności sądowej.

§ 15. Członek gminy traci stanowisko z wyboru, jeżeli zajdzie lub wiadomem się stanie okoliczność, która by pierwotnie wykluczyła była jego wybieralność. Członek gminy, zajmujący stanowisko z wyboru. zostaje zawieszony w czynnościach z chwilą rozpoczęcia przeciw niemu śledztwa wstępnego z oskarżeniem go o czyny występne, pozbawiające biernegó prawa wyborczego. Zawieszenie następuje przez sam fakt rozpoczęcia śledztwa i trwa aż do chwili uprawomocnienia się wyroku.

DODATEK.

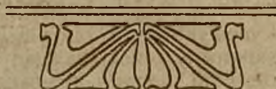
Wyciąg z rozporządzenia K.G.Z.W. o tymcz. ordyn. wyborczej, do zebrań rad gmin. (Dz. Urz. Z. C. Z. W. Nr. 7 r. 1919 poz. 45 art. 9, 11, 12).

a) Czynne prawo wyborcze do zebrań gminnych mają wszyscy obywatele bez różnicy płci, którzy ukończyli 21 lat i mieszkają stale w obrębie obwodu głosowania conajmniej od 10 miesięcy.

Osoby, mające w obrębie obwodu głosowania nieruchomość, najbliższa ich rodzina, a także wszyscy domownicy i służba rolna korzystają z prawa wyborczego niezależnie od czasu stałego zamieszkania w obrębie obwodu głosowania.

b) Pozbawione są prawa wyborczego: 1) osoby pozbawione praw lub ograniczone w prawach na mocy wyroku sądowego; 2) osoby, przeciw których zostało wdrożone dochodzenie sądowe o przestępstwo pociągające za sobą pozbawienie lub ograniczenie praw.

c) Bierne prawo wyborcze posiadają: osoby, które odpowiadają następującym 2 warunkom: 1) mają czynne prawo wyborcze i mogą z niego korzystać, 2) mają 25 lat ukończonych.

WYKAZ

alfabetyczny ulic m. Wilna z oznaczeniem, do których komisarjatów Policji należą.

NAZWA ULICY.	Uwaga Komis.	NAZWA ULICY.	Uwaga Komis.
Św. Anny	6	Bazyljanska Nr. nieparzyste	5
Antokolska	10	Bazyljanska Nr. parzysta	1
Akademicka	3	Belmont	6
Archanielska	8	Belwederska	5
Artyleryjska	4	Benedyktyńska	3
Augustjanska	5	Bernardyńska	4
Aleja Róż	3	Betlejemska	5
Arsenalska	3	Białoskornicza	3
		Białostocka	5
Bakszta	5	Biały zaułek	4
Bakszta do Nr. 2	6	Biskupia	3
I Baterji	3	Beliny	2
Bagatela	8	Bobrowa	9
Bankowa	1	Bobrujska	5
Batorego trakt	6	Boczna	8

NAZWA ULICY.	Uwaga Komis.	NAZWA ULICY.	Uwaga Komis.
Bogusławska	3	Chmielna	9
Bołtupska	4	Chłodna	2
Bonifraterska	3	Ciasna	3
Borowa	10	Ciesielska	6
Bosaczkowa	5	Cmentarna	2
Botaniczna	4	Cicha	3
Bracka	2	Cudna	9
Brzózka	8	Czerwonodworska	4
Bukowa	8	Chełmska	4
Bystrzycka	10	Carycyński zaułek	4
Bufałowa Góra	3		
Burbiszki (majątek)	2	Dębowa	9
Bołtupie (wieś)	4	Derewnicka	4
Belmont (przedmieście)	6	Dobra	8
		Dobrej Rady	8
Cechowa	8	Dobroczynna	3
Cedrowa	8	Dominikańska Nr. nieparzyste . .	4
Ceglana	8	Dominikańska Nr. parzyste	3
Cerkiewna	5	Dominikański (Św. Ignacego) . . .	4
Chlebowa	9	Druetowski	2
Chocimska	4	Dunajska	2

NAZWA ULICY.	Uwaga Komis.	NAZWA ULICY.	Uwaga Komis.
Dynaburska	8	Gedyminowska	9
Dzielna	9	Gdańska	3
Dzika	9	Gipsowa	8
Dziśnieńska	1	Gęsia	8
Dąbrowskiego	3	Gliniana	8
Doły (wieś)	2	Głęboka	10
Dębniaki (wiśś)	2	Głęchy	5
Dolna (przedmieście)	8	Gołębia	10
Dębówka (folwarek i wieś)	9	Gościnna ul. i zaułek	1
		Graniczna	9
Fabryczna	9	Grochowa	2
Filarecka	6	Grodzka	9
Finna	4	Staro-Grodzieńska	2
Św. Filipa	3	Grzybowa	8
Flisowa	3	Gaona	6
Franciszkańska	1	Góry (wieś)	5
Fechnerowska	8	Górajce (wieś)	10
		Gustynówka (folwarek)	9
Gajowa	8	Gimnazjalna	3
Garbarska	3		
Gazowa	3	Heida	6

NAZWA ULICY.	Uwaga Komis.	NAZWA ULICY.	Uwaga Komis.
Hetmańska	5	Jęczmienna	8
Holonderska	10	Jelenia	9
Horodelska	2	Jerozolimska	5
Hrybiszki	2	Św. Jerski	3
Hoża	8	Jeziorna	5
		Jezuicka	3
Św. Ignacego	3	Jerozolimka (wieś)	4
Imbary	6	Justynówka (folwarek)	9
Inflańska	9		
Inspektowa	4	Kanoniczna	10
Ignacowski zaułek	3	Kanonierska	4
		Karaimska	9
Św. Jacka	3	Karlsbadzka	5
Jagiellońska	3	Karna	8
Św. Jańska Nr. nieparzyste	6	Kasztanowa	3
Św. Jańska Nr. parzyste	3	Kawaleryjska	4
Jar	9	Kawalkata	4
Jakóba Jasińskiego	3	Św. Kazimierza	5
Jasna	9	Kiejdański	1
Jatkowa I i II	6	Kijowska od 2—6 i od 1—5	1
Św. Jakóbska	3	Kacza	8

NAZWA ULICY.	Uwaga Komis.	NAZWA ULICY.	Uwaga Komis.
Krakowska	4	Kowieński	2
Kijowski I, II i III	8	Kozia	8
Kirkotowa	4	Kozłowy	3
Klaczki Juljana	6	Krawiecki	8
Klonowa	8	Krok	1
Kaukazka	1	Królewska	6
Kobiałkowa	9	Krótka I	9
Kocia	5	Krucza	8
Kolejowa od 1—19	1	Krupniczy	1
Komendancki	8	Krzywa	9
Kominy	2	Krzywe-Koło	6
Konarskiego	8	Kucharski	8
Konduktorska	2	Kurhany	8
Końska	5	Kurladzka	8
Kopanica	5	Kwazselna	1
Kościuszki Tadeusza	10	Kwiatowa	1
Kościelny	8	Kraszewskiego	9
Koszarowy	4	Kuprjaniszki (wieś i majątek)	2
Koszykowa	8	Krapiwnica (wieś i zaścianek)	2
Kowalski	8	Kolonja Kolejowa	5
Kowieńska	2	Katwerki (zaścianek)	10

NAZWA ULICY.	Uwaga Komis.	NAZWA ULICY.	Uwaga Komis.
Karolinka (zaścianek)	9	Ludwisarska	3
Krzyżówka (folwark)	9	Leoniszki I i II (wieś)	6
Kamienna	3	Leśniki (wieś)	8
Kazimierzowska	5	Lipówka	2
Kirkotowa	4	Letnia	8
Katedralny plac	3		
Korocieńska	9	Łotoczek	6
		Łokieć	2
Lelewela	3	Łukiska	3
Legjonowa	8		
Trocki Trakt	8	3-go Maja	3
Letnia	10	Mohometańska	3
Lwowska	4	Majowa	5
Lidzki	1	Makowa	1
Lidzki trakt	2	Malinowa	8
Litewska	9	Mała	3
Lipowa	9	Marcowa	5
Listopadowa	2	Marji Magdaleny	3
Literacki	6	Meczetowy	3
Lotnicza	4	Mejszagolska.	4
Lubelska	3	Metropolitarna	6

NAZWA ULICY.	Uwaga Komis.
Mętna	4
Sw. Michalki	6
Sw. Mikołaja	1
Miła	9
Miłosierna Nr. parzyste	6
Miłosierna Nr. nieparzyste	5
Mińska	2
Mogilewska	5
Miodowa	2
Mysia	8
Mickiewicza	3
Mohylewska	5
Moniuszki	9
Montwiłłowska	3
Montwiłłowski	3
Mostowa	3
Murarski	8
Młynowa	6
Musulmański	3
Mieszkańce (wieś)	2
Markucie (majątek)	5

NAZWA ULICY.	Uwaga Komis.
Magazynowa	3
Manczowa	3
Myśliwska	10
Majakowa	10
Marcowa	5
Nadleśna	4
Nasza	8
Niecała	10
Niedzwiedzia	9
Niemiecka od № 1—37	1
Niemiecka od № 2—28	6
Nieświeska	2
Nowo-Subocz	5
Nieświeski	2
Sw. Nikodema	5
Nowa Aleja	2
Nowogrodzka od 2—4 i od 1—7	1
Nowogrodzka reszta Nr.	8
Nowomiejski I i II	8
Nowy Swiat	2

NAZWA ULICY.	Uwaga Komis.	NAZWA ULICY.	Uwaga Komis.
Nowy Swiat Prawy i Lewy	2	Orzeszkowa	3
Nowoswiecki Mały	2	Ostrobramska № 25, 27, 29	1
Nowosiołki (wieś)	2	Ostrobramska od 1—23 i od 2—22	5
Nowosiołki (wieś)	4	Ostrobramska reszta Nr.	2
Nowo Oszmiańska	2	Oszmiańska	2
Nadbrzeżna	3	Oszmiański	1
Nowo Popławska	5	Oszmiański trakt	2
Plac Napoleona	3	Okopowa	4
		Orenburska	8
Objazdowa	3	Olejna	9
Obozowa	4		
Odnoga	10	Parkowy	5
Ofiarna	3	Pańska	3
Oficerska	4	Pawia	8
Ogińskiego	10	Piaski	10
Ogórkowa	4	Piaskowa	3
Ogrodowa	9	Piekarski	8
Olimpja	2	Piekiełko	3
Oranżeryjny	6	Ponarska od 1—9 i od 6—12	1
Orla	9	Ponarska lub Połtżwska reszta Nr.	8
Orzechowa	2	Piękna	10

NAZWA ULICY.	Uwaga Komis.	NAZWA ULICY.	Uwaga Komis.
Piesza	9	Połocka	6
Pijarska	4	Ponarska	8
Piłsudskiego № parzyste	1	Ponomarska II	6
Piłsudskiego № nieparzyste	8	Popowszczyzna	6
Plutonowa	4	Popławska od 16 i 17 do końca	5
Pioramont	4	„ od 1–15 i od 2–14	6
Pioramont prawy, lewy, mały	4	Popławski	5
Św. Piotra i Pawła	10	Portowa	3
Piwna	5	Porzeczkowa	4
Pobrzeżna	10	Potok	6
Podgórna	3	Pożarowa	8
Pogodna	8	Praczkarnia	5
W. Pohulanka od № 2—18	1	Prochowa	10
W. Pohulanka od № 1—43	3	Promowa	4
M. Pohulanka	3	Prosta	8
Poznańska	3	Promienista	10
Podzamcze	10	Prowjantowy	8
Pokój	8	Prywatny	8
Poleska	2	Przejazd	10
Polna	9	Przejazdowa	3
Polowa	10	Przykątek	10

NAZWA ULICY.	Uwaga Komis.	NAZWA ULICY.	Uwaga Komis.
Przeskok	10	Raduńska od 4 –6	1
Ptasia	9	Raduńska od 16 do końca	2
Pułkowa	4	Mała Raduńska	2
Przytulna	3	Rajski	5
Przyjaźń	4	Radość	8
Plac Piotra Skargi	4	Rakowa	2
Podwysokie (wieś)	2	Rudnicka Nr. nieparzyste	1
Porubanek (wieś)	2	„ „ parzyste	5
Podkopcowa „	2	Rossa od 14a—31a	2
Ponaryszki „	4	„ „ 2—12 i od 1—5	5
Podjelniaki „	5	Rybaki	4
Puczkarnia „	6	Rossa zauł od 1—3	5
Popowszczyzna (przedm.)	6	„ „ pozostałe Nr.	2
Potok (przedm. i okolica)	6	Równe Pole	2
Pośpieszka (majątek)	10	Rozbrat	8
Ponary (wieś i majątek)	8	Rybny	5
Pimonowa majątek	9	Rycerska	4
Pionerski	4	Rymarski	9
Popowska	6	Rysia	9
Piekło	8	Rzeczna	6
Policyjna	5	Rudomińska	2

NAZWA ULICY.	Uwaga Komis.	NAZWA ULICY.	Uwaga Komis.
Rybiszki wieś	2	Slusarska	2
Rękociszki I i II wieś	6	Slepa	8
Równe Pole zaścianek	6	Słuszczyński	10
Rękociszki II wieś	10	Smoleńska	8
Rewiance wieś	8	Smolna	8
Rydza Śmigłego	8	Sniegowa	2
		Sniadeckich	3
Sadowa	1	Sniegowy	2
Sofjaniki	5	Słowackiego	1
Sapieżyńska	10	Słucka	4
Sapieżyńskie rowy	10	Sokola	9
Saska Kępa	6	Solny	8
Sawicz	5	Sołtaniska	9
Senatorska	10	Sosnowa	9
Sienna	2	Spokój	8
Sióstr Miłosierdzia	10	Srodkowa	2
Składowa	8	Stalowa	2
Skopówka	3	Stara	9
Słomianka	4	Stroma	3
Słoneczna	10	Stefańska	1
Słowiańska	2	Styczniowa	3

NAZWA ULICY.	Uwaga Komis.	NAZWA ULICY.	Uwaga Komis.
Stefański	2	Szeroka	1
Stolarska	4	Szyszaińska	9
Syrokomli aleja	3	Szewska droga	2
Strażacki	8	Szkaplerna	2
Strycharska	4	Szpitalna	1
Strzelecka	4	Szkolny	8
Subocz	5	Stara Szlachturna	3
Sucha	10	Sierakowskiego	3
Suwalska	3	Szczygła	8
Szeptyckiego	1	Szopena	1
Swięciańska	5	Szwajcarski	5
Swierkowa	8	Szwarcowy	6
Swietlana	4	Szyszkinia Góra przedm.	4
Swironek	4	Szwajcary zaścianek	10
Sybir	5	Saraj Tartaki zaścian.	10
Sygnałowa	2	Szałtany wieś	9
Sznańcowa	4	Szyszkinia Góra wieś	9
Szawelska	1	Swierkowa	8
Szara	4	Suzdalska	8
Straszuna	1		
Szerejkiska	6	Tartaki	3

NAZWA ULICY.	Uwaga Komis.	NAZWA ULICY.	Uwaga Komis.
Targowa	2	Topaciszki wieś	5
Tatarska	3	Tombakowa	8
Teatralna	3		
Sw. Terezy	4		
Tiwoli	10	Ułańska	4
Tokarska	2	Uniwersytecka	3
Topolowa	10	Urok	8
Torfowa	4		
Towarowa	9	Wapienna	9
Tramwajowa	10	Warszawska	2
Trąbacka	4	Warszawski'	2
Trocka od Nr. 4—22	1	Wąwozy	2
" " " 1—19	3	Werkowska	4
Trwała	4	Witoldowa	9
Trynitarska	10	Węglowa	1
Turgielska	2	Widok	10
Tunelowa	8	Wiejska	2
Tuskulańska	4	Wielka od 62—96 i od 67—73	5
Tyzenhauzowska	2	" " 30—50 " 21—63	6
Trynapol	4	Więzienna	3

NAZWA ULICY.	Uwaga Komis.	NAZWA ULICY.	Uwaga Komis.
Więzienny	3	Wszystkich Św.	5
Wierzbowa	9	Wysoka	8
Wiwulskiego	1	Werki majątek	9
Wilanów	5	Wołokumpie wieś	10
Wilcza	9		
Wilcza Łapa	8		
Włodzimierska	8	Tomasza Zana	9
Wileńska	3	Zacisze	8
Wiłkomierska od Nr. 34–114	9	Zakretowa	3
„ pozostałe Nr.	4	Zakretowy	8
Św. Wincentego	2	Zamkowa od Nr. 2—28	6
Wingry	1	„ „ „ 1—19	3
Wiosenna	10	Zamiejska	4
Wiśniowa	2	Zarzecze	6
Witebska	5	Zawalna od 19–59, 28—50, 64—68	1
Wodociągowa	8	„ „ 52 62	5
Wojskowa Cmentarna	10	„ „ 1—15 i 2—26	3
Wójtowska	4	Zbożowa	2
Wolana	6	Zdrojowy	1
Wróbla	8	Zgoda	10

NAZWA ULICY.	Uwaga Komis.	NAZWA ULICY.	Uwaga Komis.
Zielona	9	Żołnierska	4
Zjazd	9	Żórawia	9
Złoty Róg	6	Żubrowa	9
Zorza	4	Żwirowa Góra	6
Zwierzyniecka	9	Żydowska	6
Zygmuntowska	3	Nowo-Żurawicy zaścianek	4
Zakret majątek	8	Żeligowskiego	3
Żelazna Chatka	2		

